

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

ČESKOSLOVENSKO-ETIOPSKÉ VZTAHY
1955-1974

Diplomová práce

2009

Bc. Jan Dvořáček

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

ČESKOSLOVENSKO-ETIOPSKÉ VZTAHY 1955-1974

Bc. Jan Dvořáček

Diplomová práce

2009

Zadání práce

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne ...30. 6. 2009...

.....

Jan Dvořáček

Rád bych poděkoval všem, kteří mi pomáhali v průběhu psaní diplomové práce. Zvláštní dík patří doc. PhDr. Jiránkovi, PhD., panu Zdeňku Klímovi a zaměstnancům Archivu ministerstva zahraničních věcí, kteří mi ochotně předkládali archiválie a v případě potřeby poskytli i cenné rady.

Anotace

Práce se zaměřuje na vývoj československo-etiopských vztahů v letech 1955-1974. Podává stručný nástin moderních dějin Etiopie se zaměřením na postavu císaře Haile Selassie I. Dále popisuje vývoj vzájemných styků obou států, zvláště v ohledu politickém a hospodářském. Důraz je kladen na okolnosti vzniku zastupitelského úřadu v Addis Abebě a jeho vliv na rozšíření spolupráce mezi Československem a Etiopií.

Klíčová slova

Diplomacie; vyslanectví; Etiopie; Haile Selassie;

Title

Czechoslovak-Ethiopian relations 1955-1974

Anotation

This thesis focuses on development of the czechoslovak-ethiopian relations between 1955-1974. It sketches modern history in Ethiopia concerning to the person of emperor Haile Selassie I. it describes progress of mutual contacts of both these countries, especially with regard to policy and economy. The thesis put special emphasis on circumstances of rise of embassy in Addis Abeba and its influence on enlargement cooperation between Czechoslovakia and Ethiopia.

Keywords

Diplomacy; embassy; Etiopia; Haile Selassie

Obsah

1. Úvod.....	str. 1
2. Dějiny Etiopie 1855-1916	
2.1. Základní údaje	str. 6
2.2. Politický vývoj od 2. poloviny 19. století do roku 1916	str. 9
3. Haile Selassie a jeho doba.....	str. 19
3.1. Problém otroctví	str. 23
3.2. Habešská krize 1935-1941.....	str. 24
3.3. Snahy o restauraci monarchie	str. 27
3.4. Pokus o státní převrat 1960.....	str. 31
3.5. Revoluce 1974	str. 37
4. Vývoj vztahů mezi oběma zeměmi	str. 40
4.1. Misijní činnost františkánů	str. 40
4.2. Cestovatelé.....	str. 46
4.3. Rozvoj československé diplomacie na africkém kontinentu	str. 47
4.3.1. Počátky diplomatických styků Československa a Etiopie	str. 49
4.3.1.1. Zřízení československého ZÚ V Addis Abebě	str. 52
4.3.1.2. Obchodní dohoda 1956	str. 53
4.3.1.3. Vyslanec se stálým sídlem v Addis Abebě	str. 55
4.3.1.4. Návštěva Haile Selassie v Československu 1959	str. 59
4.3.1.4.1. Československo-etioipská jednání během císařovy návštěvy	str. 62
4.3.1.4.2. Muniční továrna Povážských strojíren	str. 65
4.3.1.4.2.1. Zaměstnanci muniční továrny, vyhoštění Rudolfa Jiříka.....	str. 67
4.3.1.4.3. Počátky zahraničního obchodu mezi oběma zeměmi	str. 69
4.3.1.4.4. Role Etiopie při dodávkách zbraní do Izraele	str. 71
4.3.1.4.5. Instituce vykonávající zahraniční politiku, monitorování emigrantů.....	str. 78
4.3.1.4.6. Kulturní styky.....	str. 83
5. Medailony.....	str. 84
5.1. Adolf Parlesák (1908-1981): zapomenutý cestovatel	str. 84
5.2. Bohuslav Tobyška (1914-1987): císařův věrný colonel Toby	str. 88
6. Josef Zelenda (1914-1969): výjimečně nadaný konstruktér	str. 93
Závěr.....	str. 99
Seznam literatury a pramenů.....	str. 105

1. Úvod

Tematika československo-etiofských vztahů zůstává nadále v naší literatuře dosti neobjasněná. Atraktivita daného tématu je umocněna skutečností, že Etiopie byla společně s Libérií jediným africkým státem, který si v průběhu své historie uchoval svojí nezávislost. Výjimku znamenala pouze krátká italská okupace v letech 1935-1941. Vzájemná spolupráce obou zemí nabyla na intenzitě zejména po zřízení československého zastupitelského úřadu (dále ZÚ) v Addis Abebě v roce 1955. To však neznamená, že před rokem 1955 ke vzájemným stykům nedocházelo. Dodnes vzpomínanou aktivitou v oblasti spolupráce obou zemí byly československé dodávky zbraní v průběhu agrese Mussoliniho armád. Československý zbrojařský export do zemí třetího světa úzce souvisí se samotným italsko-etiofským konfliktem. Sám císař Haile Selassie vyzdvihoval několikrát tuto skutečnost a na různých setkáních s vysokými představiteli československého státu prokazoval vděk za podporu.¹ Nutno však podotknout, že existuje rovněž literatura, která zbrojařský export z Československa do Etiopie v průběhu italské okupace pokládá za mýtus.² Problematiku italského vpádu do Etiopie v roce 1935 nenechala československá historiografie bez povšimnutí.³

V září 1974 bylo vojenským převratem svrženo etiofské císařství. Nová socialistická orientace etiofského státu byla pro vzájemnou spolupráci mnohem příznivější, a proto jí také naše předlistopadová historická produkce reflektuje v mnohem větší míře.⁴ Obdobím, které předcházelo marxistickému převratu, kdy vláda Haile Selassieho balancovala mezi komunistickým a kapitalistickým světem, se literatura naší provenience zabývá pouze torzovitě. Abych se pokusil zaplnit bílé místo na mapě společných československo-etiofských vztahů, zvolil jsem tedy časové vymezení 1955 - 1974. Jednalo se o období, které ještě v samotné Etiopii nebylo poznamenáno uměle akcentovaným ideologickým a politickým

---

¹ *Paměti Vasilu Bil'aka: Unikátní svědectví ze zákulisí KSČ*, I. díl, Praha, 1991, s. 62. ISBN 80-85363-05-4.

² CHMIEL, Juraj. *Československý zbrojařský priemysel a taliansko-etiofský konflikt*. In *Historie a vojenství*, 2/1991, s. 40-64.

³ LENDEROVÁ, Milena. *Československo a habešská krize (rigorózní práce)*. Praha, 1972.

ZÁHOŘÍK, Jan. *Itálie a Etiopie (1914-1941)*. In *Historický obzor*, IX.-X., 2006, s. 203-208.

PETRŮF, Pavol. *Taliansko-etiofska vojna v rokoch 1935-1936: príčiny, priebeh, dôsledky*. Bratislava, 2000. ISBN 80-223-1412-9.

WOLDEKIROU, Abadi. *Tendenční neutralita: československý zbrojní průmysl a italsko-habešský konflikt*. In *Soudobé dějiny*, č. 1-2, 2006, s. 9-28. ISSN 1210-7050.

⁴ Nejprecizněji k danému tématu Z. Poláček, vynikající český amharista, autor amharsko-anglického slovníku, bývalý velvyslanec České republiky v Etiopské federativní demokratické republice a Stálý představitel České republiky při Hospodářské komisi OSN pro Afriku: POLÁČEK, Zdeněk. *Socialistická Etiopie*. Praha, 1981. Dále se danému tématu věnují LACINA, Karel et al. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha, 1987. ADAMCOVÁ, Lenka. *Etiopie, Angola a Mosambik: Otázky socialistické orientace a hospodářská spolupráce s ČSSR (disertační práce)*. Praha, 1986.

ovzduším. I když nelze popřít, že negativní vlivy studené války se přenesly i na území vzdáleného afrického císařství a zanechaly svoje stopy v oblasti hospodářské, politické i kulturní. Československé vyslanectví v Addis Abebě bylo od samého počátku instruováno sovětským velvyslanectvím. První kroky československého vyslance Vrly vedly po přiletu do Addis Abeby v prosinci 1956 právě na sovětský ZÚ. Teprve poté učinil formální návštěvu etiopského ministerstva zahraničních věcí.

Ke vzájemným střetům dvou naprosto odlišných světů začalo docházet již v 18. století. Zasloužil se o to zejména řád františkánů, který svou bohatou misijní činností pronikl do vzdálené oblasti východní Afriky.⁵ Oblast tehdejší Habeše se stala místem, kam s oblibou směřovali různí cestovatelé a dobrodruzi. Mezi dnes již takřka zapomenuté cestovatele patří nepochybně Alois Musil, který svoje zážitky zaznamenal do svých deníků, byl autorem několika pozoruhodných cestopisů a rovněž dobrodružné literatury pro děti a mládež.⁶

Nejvýraznější cestovatelskou stopu po sobě zanechal ing. Adolf Parlesák. Tento neobyčejně nadaný člověk navštívil Etiopii poprvé v roce 1928, kdy se svým kamarádem Aloisem Polákem cestoval na kole napříč severovýchodní Afrikou. Uplynulo pouhých sedm let a Adolf Parlesák se do Etiopie vrátil. Tentokrát však již s jasným cílem podat africkému císařství pomocnou ruku v boji proti expanzivní italské koloniální politice. Působil zde v roli instruktora severní habešské armády pod velením ráse Kassy. Povedlo se mu navázat upřímné přátelství s císařem Haile Selassiem. Vzpomínky na tuto neopakovatelnou a dobrodružnou etapu Parlesákova života jsou obsahem knihy *Habešská odysea*,⁷ jež bývá někdy pro svoji formu přirovnávána k Orwellovu *Holdu Katalánsku*.⁸ Při výčtu autorů cestopisné literatury z oblasti Etiopie je nutno zmínit i Viléma Němce⁹ a pochopitelně proslulou a nerozlučnou dvojici Hanzelka-Zikmund.¹⁰

Další literatura české provenience zohledňující vzájemné styky obou zemí je do jisté míry poznamenána dobovou tendenčností, přestože vzešla z dílny skvělých odborníků na danou problematiku. V roce 1964 publikoval svoji práci o Etiopii vynikající afrikanista Karel

---

⁵ PROCHÁZKA, Jáchym Bohumil. *Čeští františkáni v Habeši*. Praha, 1937.

⁶ MUSIL, Alois. *Stará Ethiopie: Nový Súdán*. Praha, 1941. Tentýž. *Lev ze kmene Judova: Nová Habeš*. Praha, 1934.

⁷ PARLESÁK, Adolf. *Habešská odysea*. 2. vydání. Praha, 1989. ISBN 80-7038-086-1.

⁸ ORWELL, George. *Hold Katalánsku a ohlédnutí za Španělskou válkou*. 2. vydání. Praha, 1991. ISBN 80-207-0311-X.

⁹ NĚMEC, Vilém. *Pod žhavým sluncem: cestopisné črty z výpravy konané v letech 1899-1900 východním Sudanem, Habeš a italskou kolonií Erytreou*. Praha, 1920.

¹⁰ HANZELKA, J. – ZIKMUND, M. *Afrika snů a skutečností*. II. díl. 4. vydání. Praha, 1955.

Petráček.¹¹ V citovaném díle Karla Laciny a kolektivu se objevuje velmi podrobný popis událostí doprovázejících zánik posledního afrického císařství. Důležitý informační základ k moderním dějinám Etiopie poskytuje z novějších prací kniha Lubora Mojdl, která vyšla v rámci edice Stručná historie států v nakladatelství Libri.¹² L. Mojdl má s Etiopií vlastní bohaté zkušenosti. Po určitou dobu působil jako sládek pivovaru v Hararu. Přínosem k dějinám vztahů komunistického Československa s Etiopií je kniha Petra Zídka a Karla Siebera.¹³ Autoři se zde zabývají dosud neanalyzovaným archivním materiálem, který těžili zejména z fondů Národního archivu.¹⁴ Díky tomu se jako první pustili do témat, jež byla zatím badatelsky nedotčena. Přestože je jejich kapitola o československo-etioopských vztazích poněkud stručná a po stránce teoretické a metodologické by se jí dala vytknout určitá nekonceptnost, na kterou upozornil v recenzi Karel Scholz,¹⁵ zůstává v české historiografii prozatím ojedinělým příspěvkem.

Moderní dějiny Etiopie nejsou doposud českou historiografií reflektovány v dostatečné míře. Pro jejich podrobnější znalost je nutné prostudovat i literaturu zahraniční. K obecným dějinám Etiopie se z novější produkce nabízí zejména knihy Harolda Marcuse¹⁶ a Bahru Zewdeho.¹⁷ Pro účely této práce poslouží rovněž knihy či studie zaměřené výhradně na postavu císaře Haile Selassieho, který byl nejvýraznější postavou etiopských dějin 20. století.¹⁸ Zajímavé postřehy zejména z prostředí císařského dvora v předvečer pádu císařství přináší Ryszard Kapuściński.¹⁹ Zároveň se jedná o jedinou knihu s relevantním obsahem, jež se dočkala překladu do češtiny.

Pramennou základnou této práce jsou fondy Teritoriálního odboru Archivu Ministerstva zahraničních věcí (dále AMZV, TO) pro období 1955-1974. Popis principů fungování československé zahraniční politiky ve vztahu k Etiopii se tedy bude zakládat výhradně na nich. Fondy obsahují dostatek informací, jež osvětlují vzájemnou spolupráci

---

¹¹ PETRÁČEK, Karel. *Etiopie*. Praha, 1964.

¹² MOJDL, Lubor. *Etiopie*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-221-X.

¹³ ZÍDEK, Petr – SIEBER, Karel. *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948-1968*, Praha, 2007, s. 55-67. ISBN 80-86506-58-4.

¹⁴ Národní archiv - ÚV KSČ.

¹⁵ SCHOLZ, Milan. *Dvakrát komunistické Československo a Afrika*. In *Soudobé dějiny* 4/2007, s. 867-871. ISSN 1210-7050.

¹⁶ MARCUS, G. Harold. *A History of Ethiopia*. Berkeley, 1994. ISBN 0-520-08121-8.

¹⁷ ZEWDE, Bahru. *A history of modern Ethiopia 1855-1991*. Oxford, 2001. ISBN 0-85255-786-8.

¹⁸ MARCUS, G. Harold. *Haile Sellassie I.: The formative years 1892-1936*. Berkeley, 1987. ISBN 0-520-05601-9. ; CLAPHAM, Christopher. *Hailé Sélassié et son temps*. In *L'Etiopie contemporaine*. Paris, 2007. Velmi dobré svědectví o poměrech v poválečné Etiopii podává SLÁDEK, Čestmír. *Colonel Toby: Na dvoře krále králů*. Praha, 1999. ISBN 80-206-0569-X.

¹⁹ KAPUŚCIŃSKI, Ryszard. *Na dvoře krále králů*. Praha, 1980.

v rovině hospodářské i kulturní. Velmi užitečné jsou také zprávy zastupitelského úřadu v Addis Abebě, které představují informační rámec o vnitřní i zahraniční politice Etiopie, o postoji naší vlády k událostem, které i na africkém kontinentě přispěly k rozštěpení zemí na základě ideologických imperativů. Neméně zajímavým pramenem jsou fondy Národního archivu, zejména ty, jež osvětlují činnost ÚV KSČ, která měla pod kontrolou veškerou agendu československého ZÚ v Addis Abebě.²⁰ Fondy AMZV, TO obsahují navíc velice užitečné informace popisující jednání vlád obou zemí, jež předcházela vzniku ZÚ v Addis Abebě. Jsou zde popsány také okolnosti doprovázející uzavření obchodní smluv a hospodářských smluv, návštěva Haile Selassieho v Praze v roce 1959, bouřlivé události spjaté s pokusem o svržení císařství v roce 1960, nástin denního harmonogramu titulářů, korespondence velvyslanectví s ÚV KSČ a některými resortními ministerstvy československé vlády²¹ aj.

Předkládaná práce je rozdělena do dvou základních bloků, z nichž ten první podává nástin moderních dějin Etiopie. Tato část je založena výhradně na studiu československé a zahraniční literatury. Jedná se o období 1855-1974, tedy od nástupu císaře Tewodra II. a jeho sjednotitelského úsilí, až po svržení císaře Haile Selassieho a počátek nového režimu pod kontrolou marxistické kliky kolem generála Mengistu Haile Mariama. Tuto více než stoletou etapu etiopských dějin charakterizuje několik milníků. Jeden z prvních se vztahuje k roku 1916, kdy se k faktické moci dostal Tafari Mekonnen (pozdější císař Haile Selassie) v pozici regenta císařovny Zawditu. Po její smrti už mu nic nebránilo převzít ve státě absolutní moc, psal se rok 1930.

O pět let později dochází k nejsmutnější kapitole etiopských dějin 20. století. Zoufale vybavená etiopská armáda nebyla schopna čelit dlouhodobě náporu italských koloniálních vojsk. Věhlas Etiopie tkvěl v tradici nezávislosti země, jež byla v průběhu své bohaté historie ušetřena koloniálnímu nátlaku ze strany velmocí. Italský protektorát trval do roku 1941, kdy se císař Haile Selassie vrátil z exilu ve Velké Británii a po tři následující dekády určoval dění ve své zemi. Úspěchy střídaly neúspěchy, císař se na zahraničním poli těšil velkému uznání a oblibě, na domácí scéně vzdoroval opozici, jež ho v roce 1960 během státní návštěvy Brazílie málem připravila o trůn. Vnitropolitické problémy se však stupňovaly dále, opozice sílila, postupně začaly vyrůstat nepokoje v řadách mladší inteligence, která nabyla vzdělání studiem

---

²⁰ Národní archiv – archiv Ústředního výboru KSČ. Zde budu vycházet ze závěrů, které podali ZÍDEK, P. – SIEBER, K. *Československo a ...*, s. 55-67.

²¹ Běžná korespondence byla udržována zejména s Ministerstvem zahraničního obchodu a Ministerstvem zahraničních věcí.

na zahraničních školách. Země byla zmítána obrovskou chudobou, v některých provinciích řádil hladomor, k tomu se přidaly problémy v oblastech sousedících se Somálskem. Akumulace těchto problémů vytvořila podhoubí pro revoluční hnutí, které již v roce 1974 dosáhlo dostatečného potenciálu ke svržení etiopského císařství. Haile Selassie zemřel v internaci necelý rok po svém sesazení.

Druhá část práce se opírá výlučně o studium pramenů AMZV, TO s cílem rekonstruovat vzájemné styky obou zemí zejména v oblasti diplomacie a zahraničního obchodu v letech 1955-1974. Doprovázet jí bude podkapitola o vzájemných stycích a kontaktech, jež předcházely etapu oficiálních vztahů založených na diplomatické praxi československého konzulátu. Počátky se datují již od poloviny 18. století, značná diplomatická aktivita mezi oběma státy byla zaznamenána již v éře První československé republiky. Vrcholem předválečné spolupráce obou zemí byla materiální podpora Etiopie při obraně proti Itálii. Etiopie velmi ocenila i morální podporu, které se jí dostalo ze strany prezidenta Beneše, tehdejšího předsedy valného shromáždění Společnosti národů. Haile Selassie uprchl v roce 1936 do exilu, v roce 1938 měl dokonce vykonat neoficiální návštěvu Prahy. Pobyt panovníka ze vzdáleného afrického císařství se stal skvělou inspirací pro neopakovatelné ztvárnění jedné z kapitol Hrabalovy novely *Obsluhoval jsem anglického krále*.²² I v poválečném období byl československý zbrojařský export do Etiopie neodmyslitelnou součástí zahraniční obchodní výměny obou zemí. Značnou roli v něm v roce 1948 sehrály také dodávky zbraní do Izraele, při kterých bylo z důvodu zbrojního embarga OSN použito „etiopské krytí“.

Po vzniku ZÚ v Addis Abebě v roce 1955 se již naplno rozjel oficiální a vcelku intenzivní styk, který navazoval na předešlou tradici přátelských vztahů. To mělo zásadní vliv na oblast průmyslu a obchodu, kultury, školství, sportu apod. Do Československa začali díky vládním stipendii přicházet první etiopští studenti. Některým se tu zalíbilo, zůstali a založili rodiny. Ostatní neunesli cizí prostředí, jež je možná zpočátku vnímalo s určitou nedůvěrou, nevypořádali se dostatečně s nástrahami českého jazyka, anebo se jim jednoduše jednotvárné a šedé socialistické Československo nezamlouvalo. Lidé z Československa se do Etiopie dostávali pochopitelně také, ale jejich ambice byly mnohdy ovlivněny odlišnými hledisky. Na jedné straně tu byli zaměstnanci ZÚ a jejich rodiny, kteří se do Etiopie dostali pověřením Ministerstva zahraničních věcí. Na straně druhé krajánci a emigranti, nežádoucí ve své vlasti,

---

²² HRABAL, Bohumil. *Obsluhoval jsem anglického krále*. In *Tři novely*. Souborné vydání. Praha, 1989, s. 133-319. ISBN 80-202-0059-2.

kterým nezbylo než utéct. Zpočátku netušili, že i sem, do vzdáleného Rohu Afriky,²³ přijde idea komunismu a začne infikovat jednotlivé africké vlády. Prameny AMZV, TO dávají jasně najevo, že ZÚ v Addis Abebě věnovalo monitorování činnosti emigrantů a krajánků nemalou pozornost. Třem nebývale zajímavým osobnostem, lidem, kteří okusili tvrdý chléb v mnoha mezních životních situacích a kteří v Etiopii zanechali hluboké stopy v paměti lidí kolem císařského dvora, je zasvěcen úplný závěr práce. Osudy Bohuslava Tobyšky, válečného pilota 311. bombardovací perutě, konstruktéra Josefa Zelendy, zaměstnance etiopského ministerstva financí, a cestovatele ing. Adolfa Parlesáka, vojenského poradce na severní etiopské frontě v letech 1935-1936, by měly odlehčit faktograficky pojatou práci o vývoji československo-etiofských vztahů. K popsání jejich životních poutí slouží, kromě již citované literatury, dokumentární film Československé televize *Císařův přítel* a v případě J. Zelendy také pozůstalostní písemný a obrazový materiál.²⁴

---

²³ Roh Afriky nebo také Africký roh je označení pro oblast východní Afriky, která vybíhá do Arabského moře. Je to nejvýchodnější část afrického kontinentu a nazývá se tak, protože připomíná roh nosorožce.

²⁴ PARLESÁK, Adolf. *Habešská odysea...*; SLÁDEK, Čestmír. *Colonel Toby...*

Císařův přítel: Dobrodružný život cestovatele Adolfa Parlesáka, dokument České televize z cyklu Zapomenuté výpravy, 2005, Režie M. Kačor.

Pozůstalost Josefa Zelendy (uchována v rodinném držení), Korespondence z Addis Abeby do rodné Poličky 1955-1956.

2. Dějiny Etiopie 1855-1916

2.1. Základní údaje

Etiopie, dříve také známá pod jménem Habeš,²⁵ je starodávnou zemí nacházející se v severovýchodní Africe. Tato část kontinentu bývá také mnohdy pro svůj specifický tvar na mapě nazývána Rohem Afriky. Etiopie zaujímá rozlohu 1 127 127 km² (26. na světě), je to druhá nejlidnatější země Afriky s počtem obyvatel 73 053 286 (16. na světě). Hustota zalidnění činí 59 ob./km². Etiopie sousedí na jihu s Keňou, na západě se Súdánem, na severu s Eritreou a Džibutskem a na východě se Somálskem. Hlavním městem je Addis Abeba.

Jedná se převážně o hornatou zemi, jejíž západní část je vyplněna Etiopskou vysočinou s mnoha horskými masivy a sopečnými kužely. Součástí této obrovské náhorní plošiny (zaujímá takřka 40 % celé rozlohy země) o průměrné nadmořské výšce 1800-2000 m je pohoří Simen s nejvyšším vrcholem Etiopie Ras Dašanem (4 550 m), který je zároveň pátou nejvyšší horou Afriky.

Etnické složení – jazyky-písmo

Etiopie má poměrně pestré etnické složení. Mezi nejpočetnější etnika patří Amharové (32% z celkové populace) a Tigrejci (14%). Další početnější etnické skupiny žijící na území Etiopie jsou Sidamové, Šankelové, Somálci, Afarové a Guragové. V celé Etiopii je zhruba 80 etnik, přičemž každé z nich má svůj vlastní jazyk.

Úředním jazykem etiopského státu a vyučovacím jazykem v základním školství je amharština. S výjimkou tigrejštiny a arabštiny je také jediným živým jazykem v Etiopii, který má psanou formu. Druhým oficiálním jazykem, kterého se zde užívá v úředním a obchodním styku, je angličtina. Ta rovněž slouží jako vyučovací jazyk na středních a vysokých školách. V jednotlivých státech federace jsou dalšími úředními jazyky (oromština, harerština, afarština, somálština).

Amharština používá speciální písmo bez standardizované transkripce do latinky. U osobních jmen a geografických názvů se proto lze setkat s několika různými tvary či podobami.²⁶

---

²⁵ V této práci se užívá označení Etiopie i Habeš bez stanovení jakýchkoli pravidel.

²⁶ Jako příklad uvádím jméno císaře Haile Selassie. Lze se také setkat s podobou jména Haile Sellassie či Sillase. Problém přepisu z amharštiny nastává také u jmen a názvů Addis Abeba/Addis Ababa, Tafari Mekonnen/Teferi

Náboženství

V Etiopii žije 61,6 % křesťanů (z toho 51 % se hlásí k etiopské ortodoxní církvi), 32,8 % muslimů a 5,6 % se hlásí k animismu.

Etiopská ortodoxní církev udržuje již od svého vzniku úzké spojení s egyptskou koptskou církví. Přidrží se učení o jediné přirozenosti Kristově (tzv. monofyzismus). V etiopském křesťanství jsou pozůstatky některých judaistických prvků. Etiopská ortodoxní církev zavedla také svůj vlastní kalendář, podle něhož je rok rozdělen do třinácti měsíců. Aktuálně se podle tohoto kalendáře píše rok 2000. Svátečním dnem je vedle neděle i sobota. Středa a pátek jsou pravidelné týdenní postní dny.

Slovo *Ethiopie* pochází z řeckého *aithó* (hořím) a *ops* (obličej). Začalo se užívat mezi domorodým obyvatelstvem od zavedení křesťanství ve 4. století n. l. Slovo *Habeš* pochází z arabského *habaš*, jímž Arabové označovali kmeny obývající území dnešní Etiopie.²⁷

Současné politické uspořádání Etiopie upravila ústava z roku 1994, na základě níž vznikla Etiopská federativní demokratická republika:

Správní dělení

Etiopie je rozdělena na devět členských států (Tigraj, Oromia, Stát jižních národů, národností a lidu, Afarsko, Somalia, Benishangul Gumuz, Gambella, Haraský stát, Amharsko) a dvě samosprávné městské oblasti (Addis Abeba, Dira Dawa).

Makonnen; Mariam/Maryam; Menelik/Minilik/Menilek atd. Nejčastěji se užívají přepisy anglické či poangličtělé, kterých je použito i v této práci.

²⁷ Heslo *Aethiopia*. Ottův slovník naučný, svazek I, s. 684.

2.2. Politický vývoj druhé poloviny 19. st. do roku 1916

Období konce 18. století a první poloviny století následujícího bývá v Etiopii nazýváno dobou princů *Zamana Masafent*.²⁸ V této krátké etapě etiopských dějin se vystřídalo čtrnáct nominálních císařů, kteří neměli prakticky žádnou moc. V jednotlivých částech státu vládli místní feudálové, princové z vedlejších linií šalomounské dynastie²⁹ a guvernéri provincií. Existence státu byla vážně ohrožena, postupný rozpad církve přispíval k polarizaci státní moci. Různé sekty hlásaly své doktríny, zatímco v mnoha částech země se začal opět šířit islám. Nejmocnějším mužem Etiopie v polovině 19. století byl ras Ali Alula zvaný Veliký z muslimské oromské rodiny.³⁰

Tewodros II. (1855-1868)

Tewodros II. se narodil kolem roku 1820, v místě zvaném Kwara v provincii Gondar. Jmenoval se Kasa Hailu. Tento panovník je často označován jako velký sjednotitel Etiopie. Dostalo se mu kvalitního vzdělání v klášterní škole v Mahbere-Selassie. Byl zde však svědkem velkého masakru mnichů a jen se štěstím se mu podařilo uniknout.³¹ Vrátil se do míst, odkud pocházel, nedaleko největšího etiopského jezera Tana. Zde, poblíž soudánské hranice, začal organizovat skupinu přívrženců, místních banditů. Zbojnictví mu vyneslo moc a bohatství v oblasti mezi jezerem Tana a soudánskou hranicí. V danou dobu a na daném místě bylo nejúčinnějším nástrojem sociální mobility.³² Často se také střetával s muslimskými bojovníky, kteří podnikali do země výpravy z Egypta ve snaze zmocnit se oblasti okolo dnešních soudánsko-etiofských hranic. Na domácí scéně se snažil vypořádat s rasem Ali Alulou, aby tak zamezil mocenskému vlivu oromských feudálů. V rozhodující bitvě v roce 1853 ho Kasa Hailu porazil a otevřel si tím cestu k trůnu. O dva roky později byl abunem, nejvyšším etiopským církevním představitelem, korunován na císaře pod jménem Tewodros II.

Ihned se pustil do podmaňování království Shewa, které proklamovalo nezávislost pod vládou jedné z větví šalomounské dynastie. Přestože Tewodros II. nebyl údajně příbuzensky

²⁸ ZEWDE, Bahru. *A history of modern Ethiopia 1855-1991*. Oxford, 2001, s. 11. ISBN 0-85255-786-8.

²⁹ Šalomounská dynastie je tradiční etiopský královský rod odvozující svůj původ od nemanželských potomků krále Šalomouna a královny ze Sáby.

³⁰ Tamtéž, s. 13. Oromské etnikum obývá značnou část jižní Etiopie. Od druhé poloviny 19. století byli Oromové kolonizováni Etiopií. Jsou to vyznavači islámu.

³¹ [cit. 2009-15-02] URL: <<http://www.angelfire.com/ny/ethiocrown/Tewod.html>>.

³² MARCUS, G. Harold, *A History of Ethiopia*. Berkeley, 1994, s. 59. ISBN 0-520-08121-8.

spjat se šalomounskou dynastií, v roli císaře vystupoval jako pokračovatel tradic tohoto bájného rodu. Šlechtu z království Shewa odzbrojil tím, že si na své panství přivedl významného rukojmí, mladého prince z Shewy a následníka tamějšího trůnu Sahle Mariama, pozdějšího císaře Menelika II.³³

Jeho politika se vyznačovala pragmatickým sjednocováním území pod ústřední vládou okolo císařského dvora. Tewodros II. plánoval zrušit feudální systém, což bylo na tu dobu v tamním prostředí neuskutečnitelné. Teprve v této době se do země začali ve větší míře dostávat cizinci. Spolupráce s evropskými zeměmi měla přispět k urychlení modernizace země. Na druhou stranu si však Tewodros dobře uvědomoval, jaké nebezpečí mohou Evropané jeho státu přinést. Ti přicházeli do jednotlivých afrických zemí s cílem vymezit zájmové sféry a najít možnosti k otevření nových trhů. V Habeši působilo i mnoho misionářů. Tradiční misijní činnost zde vykonávali zejména františkáni. Těm se povedlo do Habeše proniknout již v polovině 15. století, ale nebyli zde vítáni. Zprávy o mučení a zabíjení františkánských řeholníků se objevily i v pozdější době. V 18. století působili na misiích i dva františkáni z českých zemí – Jakub Římař z Kroměříže a Reméd Prutký z Prahy.³⁴

Tewodros II. se poměrně rychle vypořádal s vnitřní opozicí ve státě. Zanedlouho se však objevili vnější nepřátelé a začali na etiopské císařství vytvářet tlak. Jednalo se o Osmanskou říši, jejíž vojska začala do Etiopie pronikat ze Súdánu a z pobřeží Rudého moře. Tewodros II. si uvědomoval, že by mocnému soupeři mohl jen těžko sám konkurovat. Obrátil se tedy s prosbou o vojenskou pomoc na anglickou královnu Viktorii a Napoleona III. U francouzského dvora poslové nepochodili, jejich přijetí bylo chladné. Napoleon III. neměl v etiopského císaře důvěru. Odpověď od anglického dvora nepřišla a Tewodros II. se tím cítil být zahanben. V reakci na Viktoriinu zdrženlivost nechal Tewodros II. uvěznit anglického konzula Camerona, jeho průvod a několik misionářů v pevnosti Mekdala.³⁵ Napjatá situace vyvrcholila v srpnu 1868, kdy se britská vláda rozhodla pro vojenský zásah proti Etiopii. V čele výpravy stál Robert Napier, který se pyšnil bohatými zkušenostmi z Indie. Napierovi se podařilo získat část Tewodrovy vnitřní opozice, zejména odbojné kmeny a zneprátené feudály. Invazní vojsko doplnil indickými jednotkami na slonech a takto se probil až hluboko do vnitrozemí, kde se na jeho stranu začalo přidávat stále více místních vládců. Proti císařovi se postavil kromě Sahle Mariama, bývalého Tewodrova rukojmího, který se po útěku ze zajetí

³³ MOJDL, Lubor. *Etiopie*, s. 38.

³⁴ PROCHÁZKA, Jáchym Bohumil. *Čeští františkáni v Habeši*. Praha, 1937, s. 19. O osudech a činnosti českých misionářů v Habeši bude pojednáno samostatné kapitole.

³⁵ ZEWEDE, Bahru. *A modern ...*, s. 36.

stal králem Shewy, také Kasa Mercha, nejmocnější muž provincie Tigray a pozdější císař Yohannis IV. Císař byl donucen stáhnout se s vojsky k pevnosti Mekdala. Zde byl obklíčen a vyzván k tomu, aby vyjádřil loajalitu anglické královně. Císař odmítl a pokusil se o sebevraždu, ve které mu bylo zabráněno. Angličané zaútočili na pevnost 13. dubna 1868, přestože císař propustil zajatce a poslal je do tábora Angličanů. Tewodros II. se pokusil znovu o sebevraždu. Vložil si pistoli do úst a zastřelil se.³⁶ Britští vojáci po svém vítězství vyloupili císařskou pokladnu, zmocnili se koruny a zničili opevnění. Tewodros II. se stal přesto pro mnohé Etiopany symbolem nezávislosti a boje za svobodu.

Tekle Giyorgis (1868-1871)

Během následujících tří let se vlády ujal ras oblasti Amhara Tekle Giyorgis, původním jménem Gobeze. Ten byl v roce 1871 svržen svým švagrem Kasa Merchou, který byl posléze v Aksumu korunován jako císař Yohannis IV. Aby utlumil ambice Sahle Mariama a vládce provincie Godžam Tekle Haymanota, jmenoval je králi Shewy a Godžamu s titulem negus.³⁷

Yohannis IV. (1871-1889)

Yohannis IV. byl nucen v průběhu svého panování několikrát čelit expanzivním snahám Egypta. Nebylo to poprvé ani naposledy, kdy etiopský vládce mobilizoval vojenský potenciál ve snaze zamezit těmto výpadům. Egypt navíc v této době těžil z významné podpory tureckého sultána, kterému byl egyptský místokrál formálně podřízen. Cílem bylo zamezit Etiopii přísun dodávek zbraní z přístavů v Rudém moři. Vzájemný spor kulminoval v roce 1875, kdy byl Egypt ve dvou významných bitvách poražen. Etiopie se mohla těšit z poměrně velké válečné kořisti. Reakce egyptské strany na sebe však nedala dlouho čekat. S vědomím nutnosti rychlé modernizace armády byli do Egypta narychlo povoláni britští a američtí důstojníci. Egyptské vítězství mělo usnadnit zamýšlenou britskou koloniální expanzi v oblasti Rohu Afriky. Zamýšlené plány byly však přerušeny eskalací mahdistického povstání při severní hranici se Súdánem. Došlo zde k lidovému povstání, do jehož čela se postavil

---

³⁶ Tamtéž, s. 41.

³⁷ MOJDL, Lubor. *Etiopie*, s. 41.

Muhammad Ahmad ibn Abdulláh, který se prohlásil za mahdího, vyvoleného vůdce proti nevěřícím. Zanedlouho se mahdisté zmocnili převážné části Súdánu.³⁸

Přestože Velká Británie zpočátku podporovala Egypt, protože v něm spatřovala potencionální předvoj svého vlivu v Etiopii, po vypuknutí povstání mahdistů se přiklonila na stranu Yohannise IV. Císař přijal britské návrhy na spolupráci, které zahrnovaly navrácení pohraničního území, jež do té doby ovládali Britové a Egypťané. V přístavech, které zůstaly v rukou Britů, byl Etiopii zajištěn volný obchod. Požadavkem Britů byla pomoc při boji s mahdisty a evakuace posádek ze Súdánu.³⁹

Vliv Velké Británie v oblasti byl v této době dosti významný. Zároveň se však o svůj vliv začala hlásit Itálie. Na základě dohod s Brity převzali Italové v roce 1882 strategický rudomořský přístav Assab. V roce 1885 přenechali Britové Italům další z významných přístavů Masawu, jež byla opěrným bodem pro kontrolu celé oblasti. S britskou pomocí a s přispěním několika místních vládců včetně Menelika začali Italové postupně pronikat do vnitrozemí. Yohannis IV. se začal připravovat na tažení proti Italům, přestože se proti tomu stavěla britská diplomacie. Hlavním předmětem tohoto sporu bylo strategické pobřeží Rudého moře, nad kterým Etiopie ztratila vinou Britů kontrolu. V roce 1887 došlo k několika střetům, které vyvrcholily bitvou u Dogale, kde byli Italové odraženi.⁴⁰ Do tohoto sporu výrazně zasáhli mahdisté, kteří dokonale využili situace, pronikli do Etiopie a vyplnili provincii Gondar. Yohannis IV. musel přeskupit síly a vytáhnout proti mahdistům. Po sérii několika menších vítězství byl v roce 1889 smrtelně zasažen při dobývání súdánské pevnosti Gallabat. Císař Yohannis IV. podlehl zranění z bitvy hned následující den.⁴¹

Britskou politiku vůči etiopskému císaři Yohannisovi později sami Britové ohodnotili jako hluboce nečestnou a jako největší podlost, které se v Africe dopustili.⁴²

Menelik II. (1889-1913)

Sahle Mariam se narodil v roce 1844 jako nemanželský syn krále ze Shewy Haile Melekota. Od svých jedenácti let byl držen jako rukojmí císaře Tewodra v pevnosti Mekdala.

---

³⁸ MOJDL, Lubor. *Etiopie*, s. 43.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ MARCUS, G. Harold. *A history...*, s. 83.

⁴¹ ZEWDÉ, Bahru. *A modern...*, s. 59.

⁴² MOJDL, Lubor. *Etiopie*, s. 44.

Nebylo to však věznění v pravém slova smyslu. Menelikovi se dostávalo kvalitního vzdělání v okruhu řady vrstevníků z řad aristokracie v čele s císařovým synem. S nadsázkou by se dalo říci, že se jednalo o protekčního vězně. Tewodros II. si dobře uvědomoval, že pro mírové soužití a jednotu země je nezbytná loajalita království Shewa, které si důkladně střežilo svoji nezávislost. Tewodros se usilovně snažil o Menelikovu náklonnost, dokonce mu přislíbil svoji dceru. Menelik však již od počátku myslel na útěk. Ten se mu vydařil za výrazné podpory duchovenstva v roce 1865.⁴³

Nastoupil ihned na neobsazený trůn království Shewa a začal prostřednictvím pragmatické politiky posilovat svoji moc. V období konce vlády Yohannise IV. spolupracoval s italskou stranou. V napjaté situaci po Yohannisově smrti nejprve vyšachoval císařova následníka trůnu a poté i mocného guvernéra Tigraje. Nastalé situace však mezitím využili Italové a začali postupně pronikat stále hlouběji do vnitrozemí. Menelik byl v tuto dobu zaměstnán svými expanzivními výpady do jižních částí země. Postupoval zde k území jezera Turkana, kde se setkal s britskými jednotkami, které postupovaly přes území Keni. Tyto výboje přinesly Menelikovi velké finanční zisky, které využíval pro nákup zbraní přes francouzský přístav Džibuti. Záhy však došlo k události, která zásadním způsobem ovlivnila vztah mezi Etiopií a Itálií. Jistý kompromis měla přinést smlouva z Wichale z 2. května 1889. Nakonec se však stala předmětem sporu, který pak vyvrcholil ve válku mezi oběma státy.

Na základě této smlouvy uznával Menelik II. italskou svrchovanost nad oblastmi, mezi nimiž hrála nejvýznamnější roli dnešní Eritrea. Italská strana se zaručovala uznat Menelika císařem Etiopie a přiznávala mu výsady spojené s využíváním eritrejských přístavů pro obchod se zbraněmi. Problémem bylo, že smlouva měla 2 verze – italskou a amharskou. Texty se shodovaly až na výklad související s článkem 17, který včleňoval etiopskou zahraniční politiku pod italskou pravomoc, s čímž etiopská strana pochopitelně nesouhlasila. Na základě smlouvy z Wichale byl záhy nad Etiopií vyhlášen protektorát. Tento akt byl podpořen stanoviskem velmocí, které uznaly italské znění smlouvy. Když byl Menelik II. v roce 1889 oficiálně korunován na císaře, velmoci oznámily, že s ním budou jednat jen prostřednictvím Itálie. Menelik byl tímto stanoviskem pobouřen a kategoricky odmítl vyhlášení italského protektorátu nad svojí zemí. Prozatím však nebyl ještě dostatečně vyzbrojen a proto takticky

---

⁴³ MARCUS, G. Harold. *A history...*, s. 70.

vyčkával a pokračoval v nákupu zbraní. Nejintenzivněji obchodoval s Ruskem a Francií využívaje přitom francouzský přístav Džibuti.⁴⁴

Přípravy na válku se nakonec protáhly na čtyři roky. Významně se na tom projevila velká sucha, dobytčí mor a hladomor.⁴⁵ Navzdory tomu, že země byla po těchto ranách ještě značně paralyzovaná, rozhodl se Menelik v roce 1893 vypovědět smlouvu z Wichale. Okamžitě to dal oznámit i příslušným evropským vyslancům. Itálie neprojevila velkou ochotu k vyjednávání. Otevřené boje vypukly v roce 1895, kdy se italským vojskům pod velením maršála Baratieriho povedlo dobýt část provincie Tigráj. Po krátké mobilizaci etiopských armád dorazil k tigrajské hranici císařův bratranec ras Mekonnen. V bitvě u Amba Alagi utrpěli Italové první porážku, ztratili kolem dvou tisíc vojáků a stáhli se k městečku Adua, kde se opevnili. Zanedlouho sem dorazily i jednotky císaře Menelika. Baratieri váhal zpočátku s útokem, protože neznal dokonale terén. Nakonec se odhodlal zaútočit jako první, ale po chvíli se ukázala oprávněnost jeho obav. Jednotlivé oddíly bojovaly izolovaně, což vedlo v závěru k poměrně vysokým ztrátám. Italské vojsko bylo roztržštěné a nebylo schopno klást větší odpor. Menelik na druhou stranu nevyužil včas své převahy k velkému protiútoku, který mohl vést k až k vyhnání Italů z Eritreje. V etiopské armádě však převládaly značné problémy se zásobováním a vojáci nebyli příliš ochotní pokračovat v kampani. V roce 1896 byla v Addis Ababě uzavřena dohoda o příměří, která znamenala zánik kontroverzní smlouvy z Wichale a uznala Etiopii jako nezávislý a suverénní stát.⁴⁶

Bitva u Aduy představovala největší vítězství císaře Menelika po dobu jeho panování a stala se symbolem boje za nezávislost afrických států. V době vrcholícího kolonialismu byla mnohdy propagandisticky vyzdvihována. Pro italské zájmy v oblasti Rohu Afriky však znamenala pohromu. Soupeření v dané oblasti nabývalo stále na intenzitě, mocnosti projevovaly velký zájem na parcelaci Etiopie. Roku 1906 došlo k podpisu britsko-francouzsko-italské smlouvy. Etiopie byla na základě této smlouvy rozdělena na sféry zájmu. Francie získala nárok na stavbu železnice a přístav Džibuti. Britové si činili nárok na kontrolu oblasti západní Etiopie a údolí Nilu. Itálii bylo umožněno spojit Eritreu s Italským Somálskem železnicí, tak aby nedošlo k narušení francouzských zájmů.⁴⁷

---

⁴⁴ MOJDL, Lubor. *Etiopie*, s. 46.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ MARCUS, G. Harold. *A history...*, s. 94.

⁴⁷ ZÁHOŘÍK, Jan. *Itálie a Etiopie (1914-1941)*. In *Historický obzor*, IX.-X., 2006, s. 203.

Kromě úspěšného tažení proti Italům se Menelikovi podařilo výrazně rozšířit hranice země. Území Etiopie se za doby jeho vlády více než ztrojnásobilo. Tato etapa se vyznačovala rovněž důslednou modernizací. Jedním z nejvýznamnějších aspektů modernizace bylo vybudování nového města, které se po čase stalo ústředním centrem panovnické moci. Již před korunovaci přemístil Menelik svoje sídlo z Ankobaru do oblasti dnešní Addis Ababy. Výstavbu nového sídla začal v místě, které neslo název Addis Ababa, což v amharštině znamená „nová květina“.⁴⁸ S pomocí zahraničních odborníků zde byl vybudován i důmyslný vodovodní systém, který byl v té době v Etiopii vzácností. Přesto však nebylo zpočátku o Addis Ababě uvažováno jako o hlavním městě císařství, protože tu převládal značný nedostatek dřeva. Podle tehdejších odhadů měly být zásoby dřeva v okolí poměrně rychle vytěženy. Je třeba si uvědomit, že Addis Ababa leží v nadmořské výšce 2 400 m a noční teploty jsou poměrně nízké. Bylo tedy třeba počítat s ohromnou spotřebou dřeva pro stavební práce a potom též na otop. Z toho důvodu musel Menelik začít zvažovat výstavbu ještě jednoho centra. Nakonec však byly na radu zahraničního odborníka dovezeny sazenice eukalyptu z daleké Austrálie. Cizorodý strom se v daných podmínkách výborně ujal a hlavní město tím bylo zachráněno. Později dostalo pro tuto charakteristickou vlastnost přívlastek Eukalyptopolis.⁴⁹

Dalším nesmazatelným přínosem v oblasti modernizace země byla výstavba železnice spojující etiopské vnitrozemí s přístavem Džibuti, který byl ve francouzských rukou. Zahájením výstavby byl v roce 1894 pověřen švýcarský odborník Ilg, jenž při této příležitosti nechal založit i první etiopskou železniční společnost. S výstavbou se začalo v Džibuti roku 1897. Kolej měla rozchod 1m, aby se tak snížil rozpočet. Byly používány ocelové pražce, protože dřevěné pražce byly napadány termity. Celá výstavba se velmi zpomalila a prodražila, docházelo zde k velmi častým krádežím. Kvalitní ocel byla na kmenových územích velmi žádaným artiklem. První úsek železniční trati spojoval Džibuti s etiopskou hranicí a byl dokončen v roce 1901. Následujícího roku se podařilo trať prodloužit do Dire Dawy, stavba musela být však pro finanční problémy pozastavena. Nově založená společnost se ocitla na hranici bankrotu. Bylo tedy nezbytně nutné začít hledat nové investory. Císař Menelik se obrátil s žádostí na Francii, ta však zpočátku podmiňovala stavbu velkými politickými ústupky, zejména právem uzavřít trať v případě potřeby.⁵⁰ Nakonec se obě strany dohodly na

---

⁴⁸ MOJDL, Lubor. *Etiopie...*, s. 49.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž, s. 52.

kompromisu a železnice byla dostavěna. První vlak na trati Džibuti-Addis Ababa byl vypraven roku 1917.

Menelik II. inicioval také reformy v oblasti peněžnictví. V roce 1894 byla zavedena nová peněžní jednotka – etiopský birr neboli tzv. Menelikův dolar vystřídal dlouho používaný tereziánský tolar. V roce 1903 zahájila provoz nová mincovna, o dva roky později vznikl první bankovní ústav – Bank of Abyssinia.⁵¹ V roce 1898 byl uveden do provozu telegraf a ve stejném roce došlo k masovému očkování obyvatelstva proti neštovicím.

Menelik byl jednoznačně nejvýznamnějším panovníkem Etiopie v 19. století. Jako první z etiopských vladařů získal mezinárodní respekt a dokázal ho obratně využít právě při modernizaci země. Menelik však po sobě nezanechal žádného mužského nástupce. Dalo se předpokládat, že po jeho smrti se strhne mocenský boj o trůn. Starý panovník se této situaci snažil předejít jmenováním silného pretendenta, kterým se měl stát vládce provincie Hararu ras Mekonnen. Ten však v roce 1906 náhle zemřel. Nakonec tedy Menelik jmenoval syna své dcery Shewareg, jež byla provdána za vlivného rasa Mikaela z provincie Wello.⁵²

Iyasu (1913-1916)

Iyasu (narozený 1896) si pro svůj velmi mladý věk získal přívlastek lidž, což v amharštině znamená chlapec. V Etiopii toto slovo používá jako feudální titul prince. Pro svoji zemi znamenal tento panovník určité nebezpečí. Jeho politické postoje se zdaleka neshodovaly s těmi, jež zastával silný Menelik II. V Evropě se pomalu schylovalo k výbuchu první světové války. Ač se jednalo o konflikt velmi vzdálený, začal Iyasu vyjadřovat politickou podporu ústředním mocnostem. Věřil totiž, že případná porážka dohodových mocností by mu posléze umožnila vytlačit Itálii z Eritreje a ze Somálska.⁵³ Znepokojení ze strany koloniálních mocností podnítilo rovněž Iyasuovo sympatizování s islámem. Vnitřní opozice proti Iyasuovi začala intenzivně sílit. Svoji pozici si rovněž oslabil tím, že v srpnu 1916 nechal sesadit guvernéra Hararu rasa Teferiho a poslal ho do méně významné provincie Kefa. Ten však odmítl na nové místo nastoupit a postavil se do čela opozice. Politický pád Iyasua byl sečten po zásahu abuna, který ho nechal následně exkomunikovat.⁵⁴ V září 1916

---

⁵¹ MARCUS, G. Harold. *A history...*, s. 107.

⁵² ZEWEDE, Bahru. *A modern...*, s. 116.

⁵³ MARCUS, G. Harold. *A history...*, s. 114

⁵⁴ Tamtéž, s. 115.

byl lidž Iyasu definitivně zbaven trůnu. Na jeho místo nastoupila císařovna Zawditu, dcera Menelika II., a jejím regentem následníkem se stal ras Tafari Mekonnen, budoucí císař Haile Selassie.

Zawditu (1916-1930), Tafari Mekonnen (regent 1916-1930)

Od korunovace Zawditu si nejvíce slibovala šlechta, která spoléhala na císařovninu slabost.⁵⁵ Její vláda byla od počátku silně ovlivněna spoluvladařstvím rase Tafariho. Tento mladý a velmi schopný muž převzal ihned od počátku svého regentství faktickou moc ve státě. K výsadnímu postavení mu dopomohly nejenom jeho schopnosti, ale také přízeň císařovny Taitu, vdovy po Menelikovi II. Ihned od počátku se postavil do čela snah o reformu správy země a její modernizaci. Mezi základní pilíře jeho politiky patřilo vytvoření silného centralizovaného státu, podpora zahraničních styků, osvěta, školství a rozvoj ekonomických vztahů zejména s evropskými státy. Do státního aparátu začal jmenovat své přívržence na základě prokázaných schopností a nikoli na základě šlechtického původu či majetku.⁵⁶

Tafari Mekonnen se zasloužil o důslednou modernizaci, ale při jejím uplatňování se ne vždy setkal s kladnou odezvou. Zavádění novodobých prvků do společnosti, která fungovala vesměs na tradičních feudálních principech, bylo nadmíru obtížné. První výrazné ohrožení struktur, na nichž byl založen systém fungování etiopského státu, představoval apel velmocí na zrušení otroctví. Proti těmto tendencím se důrazně postavila mocná církev a vlivní majitelé otroků, kteří se rekrutovali z řad regentova okolí. Ras Tafari si uvědomoval hrozbu plynoucí z všeobecného osvobození otroků a proto se snažil o jejich postupné propouštění, které by mělo doprovázet zajištění alespoň minimálního zaměstnání. Tento proces byl přirozeně velmi zdoluhavý a náročný. Letopočet 1918 bývá v Etiopii spojován právě se zákazem obchodu s otroky, ovšem v praxi tento fenomén pokračoval.⁵⁷

Aby se ras Tafari snáze vypořádal s rigidními přežitky etiopské společnosti, potřeboval nejprve podporu vyšších kruhů. Ty si začal postupně získávat, dopomohla mu k tomu i nově založená tisková agentura, která začala vydávat moderní noviny. Důležitý mocenský nástroj a prostředek manipulace veřejným míněním. Ještě jako regent se spolu se

---

⁵⁵ ZEWDE, Bahru. *A modern...*, s. 128.

⁵⁶ MOJDL, Lubor. *Etiopie*, s. 53.

⁵⁷ O problematice otroctví v Etiopii viz níže.

svojí chotí Menen starali o zakládání škol, nemocnic a správních budov. V Addis Abebě byla vybudována nádražní hala, v roce 1929 vznikla první letecká společnost.

Modernizace však žádala svůj čas a stále obrovské množství peněz. Proti Tafariimu se začala vytvářet mezi feudály poměrně silná opozice, ke které se nakonec přidala i sama císařovna Zawditu. Její manžel ras Gugsu, který byl z taktických důvodů poslán až do vzdálené provincie Begemeder, se začal stavět do čela opozice. Měl příslibu podporu Britů i Italů, kteří lačně vyčkávali jakékoli zaváhání, které by jim vytvořilo půdu pro jejich koloniální expanzi. Vytvořila se i poměrně silná frakce odbojných feudálů. Tafari Mekonnen se s nimi dokázal vypořádat silou. Poslední ozbrojený konflikt proti regentovi vedl na počátku roku 1930 guvernér provincie Gondar ras Gugsu, manžel císařovny Zawditu. Mladý regent se dokázal s přispěním francouzského kontingentu s touto opozicí vypořádat. Christopher Clapham zmiňuje skutečnost, že armáda rase Tafariiho disponovala jedním letedlem, které řídil francouzský pilot.⁵⁸ Rozhodující bitva byla vybojována na jaře 1930. Během těchto dramatických událostí náhle zemřela císařovna Zawditu. Tato tragická událost otevřela Tafariimu definitivně cestu na císařský trůn. 2. dubna 1930 byl ras Tafari Mekonnen z rukou abuna etiopské ortodoxní církve korunován císařem Etiopie pod jménem Haile Selassie I.⁵⁹

---

⁵⁸ CLAPHAM, Christopher. *Hailé Sélassié et son temps*. In *L'Éthiopie contemporaine*. Paris, 2007, s. 112-113.

⁵⁹ Tamtéž, s. 113.

3. Haile Selassie a jeho doba

„Náš dobrotivý pán dával přednost špatným ministrům. Dával jim přednost proto, že rád vynikal podle zákona kontrastu. Slunce musí být jedno, takový je řád přírody, a všechny jiné teorie jsou neodpovědným kacířstvím proti bohu. Můžeš si však být jistý, že náš pán kontrastoval, tak impozantně a dobře kontrastoval, že se lid nikdy nemýlil, kdo je sluncem a kdo stínem.“⁶⁰

Více než celé polovině 20. století dominoval v Etiopii jeden muž. Panovník, který se k moci dostal jako regent císařovny Zawditu, stál v čele afrického císařství bezmála šedesát let. Měl tedy dostatek času na to, aby zásadním způsobem ovlivnil formování moderního etiopského státu. Byl hlavním iniciátorem reform, které měly za cíl skoncovat se starým feudálním systémem. Svým aktivním vystupováním proti agresi fašistických armád si získal velký mezinárodní respekt. V čele britských jednotek byl v roce 1941 ve své zemi vítán jako panovník osvoboditel. Jako správný vladař dokázal tohoto momentu skvěle využít. Osvobození Etiopie bylo jedním z nejzářivějších a zároveň propagandisticky největších vítězství Haile Selassieho. Úctu na mezinárodním poli podpořila rovněž jeho obětavá angažovanost při formování Organizace africké jednoty.⁶¹

Při jakékoli návštěvě cizího státu byl vítán jako obrovská osobnost, na domácí scéně mu však na lesku ubírala poměrně silná opozice, která mu dávala za vinu nedostatečnost reformních kroků, jež výrazně zpomalovaly modernizaci Etiopie, která byla nadále jednou z nejzaostalejších a nejchudších zemí světa. První pokus o svržení císaře byl v roce 1960 potlačen během několika dní, Haile Selassie se tvrdě vypořádal s vůdčími představiteli tohoto převratu. Další dramatické události na sebe však nenechaly dlouho čekat. Na počátku let sedmdesátých se zvedla proti císařskému dvoru velká vlna odporu, do jehož čela se postavili zejména studenti addisabebské univerzity. Hlavním důvodem byl velký hladomor v severních provinciích, který si vyžádal desetitisíce mrtvých. Situace nakonec dospěla až v násilnou revoluci, která měla v roce 1974 za následek císařovo svržení. Jeho lesk na mezinárodním poli zůstal zapomenut, císař dožil v internaci starého Menelikova paláce v okruhu svých posledních věrných.

---

⁶⁰KAPUŚCIŃSKI, Ryszard. *Na dvoře krále králů*. Praha, 1980, s. 31-32.

⁶¹ Organizace africké jednoty (zkratka OAJ) byla založena 25. května 1963 v etiopském hlavním městě Addis Abebě. Jejím cílem bylo zajištění jednoty a vzájemné solidarity afrických zemí při zachování jejich suverenity, integrity a neovlivnitelnosti jejich vnitřních záležitostí.

Tafari Mekonnen se narodil 23. července 1892 v Hararu. Budoucí císař pocházel z rodu, který patřil po linii otce k vysoké amharské šlechtě. Dokonce odvozoval svůj původ od legendárního krále Šalomouna a královny ze Sáby. Tafariho matka Woyzero Ilješi Immebet byla šlechtičnou, nepocházela však z vládnoucího amharského etnika. Tato skutečnost byla údajně jednou z hlavních příčin pozdějšího shovívavého vztahu Haile Selassieho k neamharským etnikům v říši.⁶²

Jeho otec byl bratrancem císaře Menelika II. a těšil se jeho velké přízni. Tafari nenavštěvoval žádné veřejné školy, jediné vzdělání získal u kapucínů. Jeho osobním lektorem byl francouzský řeholník jménem Jerôme, pozdější biskup v Hararu, údajně blízký přítel básníka Arthura Rimbauda.⁶³ Již od útlého věku mu byly svěřovány nesnadné úkoly související s jeho budoucí činností v některé z vysokých funkcí ve státní správě. Již jako šestnáctiletý byl jmenován guvernérem provincie Sidamo. Po smrti svého otce v roce 1911 převzal guvernéřství rodné provincie Harar. Ve stejném roce se oženil se šlechtičnou Menen Asfaw, neteří budoucího císaře Iyasu, proti kterému Tafari inicioval spiknutí. Spiknutí přerostlo až v úspěšný státní převrat, na jehož konci se stal Tafari Mekonnen regentem císařovny Zawditu. V roce 1930 nastoupil na její místo jako císař Haile Selassie I. Ještě předtím potlačil vnitřní opozici a vybudoval si výsadní postavení ve státě. Již v době svého regentství se však osobně podílel na několika událostech, které změnil tvář Etiopie v očích evropské veřejnosti.

V roce 1919 Etiopie podala žádost o přijetí do Společnosti národů. Tato iniciativa byla však všemožně blokována (především Velkou Británií), neboť zde nadále fungoval oficiální obchod s otroky. Po uskutečnění patřičných zákonných reforem, jež měly vést k omezení této činnosti, byla nakonec Etiopie do Společnosti národů v roce 1923 přijata. Postoj Velké Británie se nezměnil, ovšem ve prospěch Etiopie orodovala zejména Francie a také Československo.⁶⁴

V roce 1924 uskutečnil ras Tafari velkou zahraniční cestu, během níž navštívil Francii, Itálii a Spojené království. Žádný z etiopských panovníků podobnou cestu předtím neuskutečnil. Ras Tafari byl prvním etiopským vladařem, který opustil hranice země a poctil

---

⁶² [cit. 2009-28-06] URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Haile_Selassie>.

⁶³ KAPUŚCIŃSKI, Ryszard. *Na dvoře...*, s. 10.

⁶⁴ MOJDL, Lubor. *Etiopie*, s. 56. Britové a Italové podporovali Mekonnena pouze v době, kdy v Etiopii vládl Iyasu, který několikrát veřejně vyhlašoval náklonnost k islámu a během první světové války vyjadřoval politickou podporu ústředním mocnostem.

svou návštěvou evropské země.⁶⁵ Nebylo náhodou, že regent zavítal do zemí, jejichž koloniemi byla Etiopie obklopena. Christopher Clapham zmiňuje tuto návštěvu jako svým způsobem účelovou. Regent habešského císařství přijel do Evropy, aby upozornil na samotnou existenci nezávislého státu uprostřed kolonizované Afriky.⁶⁶

Na tomto místě je třeba připomenout existenci tripartitní dohody, která formálně dělila území Etiopie na zájmové sféry právě těchto mocností. Každá z nich sledovala v oblasti Etiopie svůj výhradní zájem – Francouzi důsledně lpěli na absolutní kontrole železnice Džibuti-Addis Abeba, Britové si nárokovali vody Nilu a Italové se snažili o železniční propojení Eritreje s Italským Somálskem. Italové a Britové však nedodrželi ustanovení tripartitní dohody, jež už sama o sobě představovala určitou hrozbu do budoucna. V roce 1925 uzavřeli bez konzultace s Francií dohody, v nichž v podstatě odsouhlasili společný nátlak na Etiopii. Britové přenechali na základě těchto dohod Etiopii italskému vlivu. Vyjednali si pouze výsadní právo na kontrolu povodí Modrého Nilu a jezera Tana. Tato ujednání předznamenala budoucí akce fašistických armád pod přímým velením Benita Mussoliniho. Ras Mekonnen vytušil, jaké mohou mít dohody dopad pro budoucnost země. Etiopie jako čerstvý člen Společnosti národů využila svého výsadního práva a podala stížnost. Ta byla zejména na nátlak Francie a světové veřejnosti přijata. Britsko-italské dohody musely být zrušeny. Byly však zrušeny pouze formálně, protože oba státy byly odhodlány nadále plnit vzájemná ujednání. Společnost národů neměla žádný instrument, kterým by si získala respekt silných států. Tafari Mekonnen se snažil vyřešit situaci vzájemnou dohodou z roku 1928, v níž se mluvilo o věčném míru a přátelství. To byla již jen slabá náplast na pohrdavost Italů.

Tafari Mekonnen se již v této době projevil jako silná osobnost, neboť byl v pozici regenta nucen řešit nelehké otázky nejenom na domácí scéně, ale postupně i na mezinárodním poli. Na jaře 1930 se dokázal úspěšně vypořádat s odbojnou opozicí vedenou manželem císařovny Zawditu rasem Gugsou. Den po rozhodujícím vítězství Zawditu náhle zemřela a rasu Mekonnenovi již nic nebránilo v cestě na císařský trůn. Císařská korunovace byla mimořádnou událostí. Do Etiopie se sjeli představitelé několika afrických i evropských států. Korunovační ceremoniál se konal 2. listopadu 1930⁶⁷, Tafari Mekonnen přijal z rukou abuna etiopské ortodoxní církve císařskou korunu. Při této příležitosti přijal panovnické jméno Haile

---

⁶⁵ KAPUŚCIŃSKI, Ryszard. *Na dvoře...*, s. 74.

⁶⁶ CLAPHAM, Christopher. *Haile Selassie et son temps*. In *L'Éthiopie contemporaine*. Paris, 2007, s. 111.

⁶⁷ V pozdější době se v Etiopii ustálily 3 nejvýznamnější svátky – den císařské korunovace Haile Selassieho (2. listopadu), den osvobození od italské okupace (5. května) a den císařových narozenin (23. července).

Selassie, které mu bylo dáno při křtu. V amharštině to znamená „moc svaté Trojice“.⁶⁸ Nikdo v tu chvíli netušil, že Haile Selassie se stal posledním etiopským císařem.

V listopadu 1931 byla při příležitosti prvního výročí císařské korunovace vyhlášena první etiopská ústava. Její sepsání provedl Tekle Hawariat Tekle Mariam, který se nechal inspirovat první japonskou ústavou z roku 1889. Tento dokument jednoznačně proklamoval, že císař byl jediným a nejvyšším orgánem moci ve státě. Pochopitelně, že tento status vzbuzoval v řadách šlechty znepokojení. Valná většina šlechticů oficiálně akceptovala novou ústavu a na oko císaři vyjadřovala slepou lojalitu. Ve skutečnosti byl však císař šlechtou nadále vnímán jako *primus inter pares*.⁶⁹ Tato ústava zaváděla dvoukomorový parlament, do kterého byli jednotliví členové dosazováni na základě jmenování.

Haile Selassie se snažil o upevnění silné centrální moci. Byla zavedena pevná měna, přičemž kontrolu peněžního oběhu převzala nově ustavená Bank of Ethiopia. Do Addis Abeby byla zásluhou císaře poprvé pozvána mezinárodní obchodní společnost složená zejména z Řeků, Arménů a Libanonců. Zároveň začal rapidně narůstat počet nově vzniklých škol. Aby císař zamezil potencionální závislosti na některé z velmocí, obklopil se odborníky z několika různých zemí – Francie, Švýcarsko, USA, Spojené království, Řecko aj. Tento postup zvolil i při modernizaci armády, nad kterou dohlíželi specialisté ze Švédska a Belgie, tedy zemí bez sebemenších územních ambic ve východní Africe.

Nedlouho po své korunovaci se Haile Selassie zasadil o úpravu trestního řádu. Jeho zásluhou bylo za menší přestupky zakázáno utínat ruce a nohy, ale nedodržovalo se to všude. Všeobecně však bylo upuštěno od zvyku, kdy člověk usvědčený z vraždy musel být na veřejnosti sřát svým nejbližším příbuzným. Běžně tedy docházelo k situacím, kdy syn popravoval otce či naopak. Nový trestní řád zaváděl placené katy, kteří popravovali střelnou zbraní. Součástí trestního práva však zůstalo i nadále bičování na veřejném místě. Zákazu se naopak dočkala jiná krutá etiopská praktika, tzv. metoda afarsata. Když někde ve vesnici došlo ke zločinu a policie nedokázala vypátrat provinilce, obklíčila vesnici a její obyvatele nechala hladovět tak dlouho, dokud se nenašel člověk, který ukázal na viníka.⁷⁰

---

⁶⁸ Tamtéž, s. 113.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ SLÁDEK, Čestmír. *Colonel Toby...*, s. 170.

3.1. Problém otroctví

Velice problematickou a nevyřešenou otázkou v Etiopii bylo otroctví. Úředně se dokazovalo, že v Etiopii problém otroctví se všemi jeho hrůzami, potupami a ponižováním takřka neexistuje. Otroci bohatého pána se měli ještě dlouho po roce 1945 většinou lépe než nějaký chudý svobodný horal, který málo sklízěl a za prodej malého nadbytku úrody takřka nic neutřžil. Podle dochovaných dokumentů se otroci prodávali ještě v prvních letech 20. století – za čtyřicet až šedesát tereziánských tolarů za kus. Bohuslav Tobyška později vzpomínal na to, že během jeho pobytu v 50. a 60. letech žilo za zdmi bohatých klášterů stále ještě tisíce zemědělských dělníků, jejichž sociální postavení se od postavení bývalých otroků mnoho nelišilo.⁷¹ Císařský dvůr v Addis Abebě šel v tomto ohledu příkladem. Všichni otroci byli úředně osvobozeni a bylo jim umožněno vyučit se zdarma nějakému řemeslu. Přesto řada z nich zůstala z vlastní vůle ve službách dvora. Neskrývaný obchod s otroky trval v Etiopii i v roce 1935, kdy sem vtrhli Italové. Ti dokonce propagandisticky ospravedlňovali svůj vpád do Etiopie právě existencí obchodu s otroky.

Feudální poměry v Etiopii včetně otroctví, nízká životní úroveň a zaostávající sociální systém se staly záminkou italské vládě, aby mohla zdůrazňovat před tváří světa „misionářské poslání Itálie“. Mussoliniho myšlenka spojit anektovanou Etiopii ve východní Africe s italskou Eritreou a Somálskem a vytvořit tak širokou základnu pro uskutečňování velkých expanzivních plánů na tomto kontinentě měla napomoci vyřešit katastrofální nezaměstnanost v Itálii. Mimo jiné i v tak palčivé otázce, jakou bylo zrušení otroctví. Pro mnohé staré feudály byly italské nabídky ke spolupráci ještě před jejich vpádem vodou na mlýn. Naskytla se jim příležitost prosadit svůj dávný záměr získat vliv přímo v Addis Abebě, kam jim Italové slíbili prošlapat cestu. Připravovanou agresi vítali v Etiopii i některé skupiny profesionálních zlodějů z tigridských a jiných kmenů, které se specializovaly na přepadávání karavan. Přidali se k Italům a ti jim dovolili loupit v etiopských vesnicích. Když Etiopie nedokázala zrušit otroctví sama, museli jí k tomu pomoci Italové, jenže těm se to taky podařilo jenom zčásti. Teprve po roce 1941 úředně zakázali otroctví a otroci dostali svobodu. Jejich závislost na velkostatkářích nebo koptické církvi přežívá v nejrůznějších formách někde dodnes.⁷²

---

⁷¹ Tamtéž. V roce 1924 nechal vydat ras Tafari Mekonnen zákon, který měl definitivně zastavit obchod s otroky, jenž byl stále výsadou některých kmenů žijících poblíž pouští Adalu a Danakilu. Společnost národů tehdy dala Etiopii lhůtu 25 let. Tento zákon se však ještě minul účinkem.

⁷² SLÁDEK, Čestmír. *Colonel Toby...*, s. 161-162.

3.2. Habešská krize 1935-1941

„Králi králů, Něguši, oj, pomoz své Habeši,

už se láme fronta jižní a od Makaly severně,

oj, tam je to vůbec zlé.

Králi, králi,

kulky, prach, kdyby mi dali...“⁷³

V roce 1922 byl v Itálii nastolen fašistický režim pod vedením Benita Mussoliniho. Nebylo žádným překvapením, že fašistický vůdce hned od počátku svého nástupu k moci naznačoval imperiální expanzi v oblasti, kde Itálie v roce 1896 utrpěla ponižující porážku v bitvě u Aduy. Výsledek bitvy u Aduy se zapsal tučným písmem do dějin Afriky a africké státy ho vnímaly jako symbol boje za nezávislost proti koloniálním utlačovatelům. Italové si připravovali půdu pro expanzi již v polovině dvacátých let. Ochotným partnerem, který z jejich případné akce tušil profit, byli Britové.

Italové již od počátku třicátých let hledali vhodnou záminku pro vojenskou intervenci v Etiopii. Takovou záminkou se měl stát některý z pohraničních incidentů, kterých začalo v této době přibývat zejména v oblastech sousedících s Italským Somálskem. Provokační akce Italů vyvrcholily událostí, která se do historie zapsala jako tzv. welwelský incident. Přestože oáza Welwel ležela formálně na území Etiopie, již delší dobu byla pod italskou správou. Italská strana si na tento strategický bod kladla patřičný nárok. V listopadu 1934 se k Welwelu přiblížila britsko-etioipská komise, která byla v dané oblasti pověřena přesným vytyčováním hranic. V noci z 22. na 23. listopadu se demarkační tým utábořil nedaleko italské posádky, která zachytila jejich pohyb. Druhý den začala nad místem hlídkovat dvě italská letadla, což přimělo britskou část komise ke stažení. Etiopané se rozhodli vzdorovat a v místě se zakopali. Odpoledne 5. prosince Italové zaútočili a po dvou dnech zvítězili. Na etiopské straně bylo mnoho mrtvých a raněných, zbytek byl nucen ustoupit.⁷⁴

⁷³ Úryvek z předválečné varšavské písně In KAPUŚCÍŃSKI, Ryszard. *Na dvoře...*(bez uvedení čísla strany).

⁷⁴ ZÁHOŘÍK, Jan. *Itálie a...*, s. 204.

Císař Haile Selassie se obrátil se stížností na Společnost národů, která rozhodla o zbrojním embargu pro obě země. Tato rezoluce však byla očividným výsměchem mezinárodním zásadám, neboť zvýhodňovala Itálii s vlastním moderním zbrojním průmyslem proti Etiopii závislé na zbrojních dodávkách ze zahraničí.⁷⁵ Již na počátku roku 1935 začala Itálie posilovat své vojenské oddíly na etiopské hranici. Dodávky zbraní z Itálie směřovaly přes Mogadišo a Masawu. Italové povolávali do zbraně i obyvatelstvo Eritreje, Italského Somálska a Libye.⁷⁶ Francouzi vyslovili souhlas s plánovanou italskou agresí do Etiopie již v lednu 1935 a Velká Británie italsko-francouzské srozumění schválila. Obě velmoci také všelijak brzdily projednání italské stížnosti v Ženevě. Jedním z hlavních důvodů bylo nedopustit sblížení Hitlera a Mussoliniho. Haile Selassie ještě na poslední chvíli navrhoval stažení etiopských jednotek o 50 kilometrů od hranic. Toto rozhodnutí však již nikam nevedlo, Mussolini byl pevně rozhodnut pro vojenskou akci.

„A tak 3. října 1935 v 5 hodin ráno, přesně podle rozkazu Benita Mussoliniho, překročily přední hlídky předvojů tří italských armádních sborů pohraniční etiopskou řeku Mareb. Jako první Ital vstoupil na etiopské území mladý poručík Morgantini. Za necelé dvě hodiny padl mrtev k zemi, zasažen kulkou etiopského vojáka přímo do čela. Byl první obětí Mussoliniho slavomamu a jeho fašistického režimu.“⁷⁷

Statečně se bránící, avšak nedostatečně vyzbrojené a vycvičené vojáky Haile Selassieho I. masakrovalo čtvrt milionu Italů a sto padesát tisíc domorodců z nepřátelských kmenů.⁷⁸ Na císaře a jeho armádu o pětaticeti tisících mužích pořádali útočící Italové štvanici trvající několik měsíců. Etiopští náčelníci s členkami se lví hřívou měli okované štíty a chodili bez bot. Do boje je provázely v nejlepším případě hrst nábojů a puška, s níž si mnozí často nevěděli rady. Přesto se nemínili vzdát. Nadšení a hrdinství v bojích s italskými vetřelci neznalo mezí.⁷⁹

---

⁷⁵ MOJDL, Lubor. *Etiopie*, s. 57.

⁷⁶ ZÁHOŘÍK, Jan. *Etiopie a...*, s. 205.

⁷⁷ PARLESÁK, Adolf. *Habešská odysea*, s. 95.

⁷⁸ Fašistická vláda nasadila do války 365 000 vojáků, 60 000 příslušníků pomocného personálu, 510 letounů, 300 tanků, 800 děl, 11 500 kulometů, 450 000 tehdy moderních pušek, 15 000 automobilů a 1800 rádiových stanic. Údaje převzaty z: PARLESÁK, Adolf. *Habešská odysea*, s. 84.

⁷⁹ SLÁDEK, Čestmír. *Colonel Toby...*, s. 152. Plenárnímú zasedání Společnosti národů předsedal v této době československý ministr zahraničí Edvard Beneš, který usiloval o vyhlášení Itálie za agresora a byl pro přijetí

Přestože Itálie ratifikovala v roce 1928 ženevský protokol o zákazu užívání bojových plynů, Mussolini ho nerespektoval. Použitím této zbraně se snažil urychlit dobytí Etiopie.⁸⁰ Etiopský branný odpor byl rozvíjen na třech frontách. Na západě velel jednotkám z Godžamu a Begemederu ras Imru Haile Selassie. Ve střední části veleli vojskům ras Sejem Mengaša a ras Kassa Hajlu. Druhý jmenovaný byl zároveň vrchním velitelem severní fronty, kde působil rovněž v roli vojenského poradce ing. Adolf Parlesák. Nejslabším článkem etiopské armády byla nedostatečná koordinace mezi jednotlivými frontami.⁸¹

Etiopie byla zaostalým feudálním státem, který mohl jen těžko čelit obrovské materiální převaze italské armády. Již 5. května 1936 byla dobytá Addis Abeba. Přestože v této chvíli byla obsazena pouze třetina území Etiopie, Mussolini prohlásil její definitivní podmanění. Italský král Viktor Emanuel III. vydal dekret o připojení Etiopie k Itálii. 9. května 1936 vznikla Italská východní Afrika, která sdružovala území Etiopie, Italského Somálska a Eritreje v jednu kolonii.

Italové se ihned pustili do důsledné správy nově okupovaného území. Přestože je tato otázka nepřiliš diskutovaná, Italové přinesli do Etiopie některé modernizační prvky, které byly bohatě využívány i po skončení jejich protektorátu. Italský kolonialismus se zapsal zejména velkou mírou investic do stavby budov, přístavů, mostů, silnic atd. Kromě toho na některých místech zaváděli elektřinu, telefonní spojení, stavěli vodovody. Zároveň tím řešili i problém vlastní vysoké nezaměstnanosti, nejednalo se tedy o pomoc nezištnou. Stavby měly sloužit hlavně italským okupantům a jejich strategickým zájmům. Dopomohli rovněž rozvoji řemesel a služeb, které tu byly na velmi nízké úrovni. Investice na vybudování komunikací, škol, nemocnic a továren měly dosáhnout výše 300 miliónů dolarů.⁸²

Mussolini měl také v plánu eliminovat místní vysokou aristokracii a inteligenci, protože tyto složky obyvatelstva představovali potencionální nebezpečí. Pro dosažení tohoto cíle však potřeboval získat vhodnou záminku. Tou se stal neúspěšný atentát na vicekrále Rodolfa Grazianiho. Po této události se ihned začalo s deportacemi představitelů šlechty na Sardinii. Tuto iniciativu významně ovlivnilo multietnické složení etiopského obyvatelstva,

---

účinných hospodářských a politických sankcí. Ty byly nakonec skutečně přijaty, nepřipojilo se k nim pouze Německo.

⁸⁰ Podle autentické výpovědi A. Parlesáka nebyla v celé severní Etiopii jediná pořádná protiplynová maska. Když mu ras Kassa přinesl ukázat etiopský výrobek, který měl být protiplynovou maskou, Parlesák se zděšením zjistil, že maska není opatřena filtrem. Ras Kassa to okomentoval slovy: „Masky jsou dobré, že? Chybí jim jen ten náhubek, jak jsem poznal podle obrázků z evropských časopisů...“ PARLESÁK, Adolf. *Habešská odysea*, s. 87.

⁸¹ ZÁHOŘÍK, Jan. *Etiopie a...*, s. 206.

⁸² Tamtéž.

kteří vykazovalo vzájemnou nevraživost. Taktika spočívala v podněcování minoritních etnik proti vládnoucím Amharům, vůči nimž byla mnohdy pocíťována větší nevraživost než proti samotným Italům. Zajímavostí je, že se Mussolini snažil v rámci této iniciativy získat na svoji stranu co nejvíce muslimských bojovníků. Dokonce se při jednom z projevů v roce 1937 vyjádřil takto:

„Fašistická Itálie hodlá zajistit muslimům v Libyi a Etiopii mír, spravedlnost, prosperitu, respekt k zákonům Prorokovým, a přeje si navíc vyjádřit své sympatie k islámu a muslimům na celém světě.“⁸³

Odpor řady etnik vůči Amharům pokračoval za války i během následující okupace v letech 1936-1941. Stávalo se také často, že během války vítala některá z těchto etnik italské vojáky jako osvoboditele. Stávalo se také, že některé oddíly bojující proti Italům se samy poddaly nové vládnoucí moci a staly se součástí koloniální armády. Situace se začala výrazněji měnit až s italským vstupem do druhé světové války v červnu 1940. Itálie neměla dostatečný potenciál na to, aby vedla válku v Evropě a přitom stačila spravovat své africké kolonie a čelila místnímu odporu.

Nutno dodat, že po italském dobytí Addis Abeby válka v Etiopii definitivně neskončila. Zbytky etiopské armády se přesunuly do hor, odkud zahájily úpornou partyzánskou válku. Jejich odpor byl velmi významný, na konci třicátých let zahrnovalo partyzánské hnutí kolem 400 000 bojovníků. Italové byli jejich přičiněním donuceni ve stejném období k leteckému zásobování svých jednotek. O rozsahu partyzánského odboje svědčí i fakt, že fašisté utrpěli větší ztráty za let okupace Etiopie než v době války v letech 1935-1936. Fašistické síly byly definitivně zlomeny v roce 1941, kdy na pomoc partyzánům přišly do země etiopské vojenské jednotky, vytvořené v Súdánu z uprchlíků, a jednotky britské armády. Spojené invazní vojsko dobylo 6. dubna 1941 hlavní město Addis Abebu. Fašisté byli z Etiopie definitivně vyhnáni do konce téhož roku.⁸⁴

3.3. Snahy o restauraci monarchie

Císař Haile Selassie I. v roce 1941 opět usedl na trůn. Ihned po svém návratu udělal velmi vstřícné gesto směrem k Italům. Nařídil svým lidem, aby jim neopláceli podle křivdy, kterou Etiopii způsobili. Dokonce se prý zasadil u britských okupačních úřadů o co

---

⁸³ ZÁHOŘÍK, Jan. *Etiopie a...*, s. 207.

⁸⁴ PARLESÁK, Adolf. *Habešská odysea*, s. 85.

nejrychlejší propuštění italských zajatců, aby je mohl zaměstnat jako civilisty při výstavbě země a rozvoji řemesel. Mnoho Italů to přijalo a zůstalo i nadále v Etiopii.⁸⁵

Poválečná obnova země neprobíhala snadno. V ekonomické sféře byly velkým přínosem italské investice. Problematickým se ukázal nedostatek inteligence, která byla za války systematicky pronásledována. Státní aparát se ocitl pod značným vlivem britské administrativy. Etiopská svrchovanost byla obnovena teprve na konci roku 1945. Britové si však kvůli předpokládaným nalezištím ropy ponechali až do roku 1948 pod svou kontrolou část provincie Ogaden. Další dvě menší strategická území vrátili do etiopských rukou až v roce 1955.⁸⁶

Etiopie si však pod císařovým vedením nadále upevňovala své mezinárodní postavení. Aktivně se zúčastnila bandungské konference,⁸⁷ na níž přijala principy mírového soužití. V rámci afrického kontinentu se začala výrazněji angažovat až v druhé polovině padesátých let. Do té doby byla v tomto ohledu poměrně izolovaná. V roce 1958 byla Addis Abeba vybrána jako sídlo Ekonomické komise Spojených národů pro Afriku. Další úspěchy na mezinárodním poli přišly na počátku šedesátých let, kdy Etiopie stanula v čele Organizace africké jednoty.

Úspěchy na mezinárodním poli byly však v silném kontrastu s tím, co se dělo na domácí politické scéně. V roce 1955 vyhlásil císař při příležitosti 25. výročí své korunovace novou ústavu. Tato druhá etiopská konstituce nahrazovala tu první z roku 1931. Toto opatření provedené spíše kvůli zahraničí mnoho bohužel nezměnilo, protože centrální absolutistická moc císaře de facto existovala dál. Text ústavního dokumentu obsahoval následující větu.

„Osoba císaře je posvátná, jeho hodnost neporušitelná a jeho moc nepochybná.“⁸⁸

Císař byl předsedou korunní rady a nejvyšším velitelem ozbrojených sil a policie. Jmenoval předsedu vlády, kterým sám byl až do roku 1961. Do roku 1966 jmenoval i všechny

---

⁸⁵ SLÁDEK, Čestmír. *Colonel Toby...*, s. 162-163.

⁸⁶ CLAPHAM, Christopher. *Hailé Sélassié...*, s. 120.

⁸⁷ Bandungská konference byla první mezinárodní konferencí asijských a afrických zemí. Uskutečnila se v indonéském Bandungu v dubnu 1955. Konference si kladla za cíl vyřešení postavení afroasijských zemí v bipolárním světě, artikulaci problémů spojených s chudobou a řešení problému dekolonizace.

⁸⁸ POLÁČEK, Zdeněk. *Socialistická Etiopie*, s. 54.

členy kabinetu, po tomto datu je už pouze schvaloval. Byl nejvyšší instancí v soudních sporech, měl právo libovolně měnit a rušit rozsudky. Jediný skutečně liberální krok ze strany císaře byl spatřován v zavedení všeobecného hlasovacího práva, které se vztahovalo na dolní komoru parlamentu. Senátoři byli nadále jmenováni samotným císařem. Vládní exekutiva byla fakticky nadále plně v rukou panovníka. Na základě těchto ustanovení začal císař postupně u svého lidu upadat v nemilost, zejména v očích mladší inteligence.⁸⁹

Výrazně neuspokojivá situace byla také ve zdravotnictví. Etiopie měla v roce 1960 pouze jedinou školu pro výchovu nižšího zdravotnického personálu, především ošetřovatelů a porodních asistentek, a to v Gondaru. V roce 1959 oslavovala 10. výročí svého založení. V Addis Abebě pracovalo v roce 1960 osm nemocnic. Pouze dvě z nich disponovaly více než stovkou lůžek. V centrech jednotlivých provincií fungovaly jen jedna nejvýše dvě. Hodně z nich vybudovali nejdříve Italové, poté Sověti, Francouzi a další. Teprve v roce 1960 zde byla zahájena celostátní kampaň proti tyfu a neštovicím. Nejhorší situace byla na etiopském venkově, kde péče o zdraví sestávala zejména z různých kmenových pověr, mýtů a rituálů.⁹⁰

Zásadním problémem Etiopie však nadále zůstával rigidní feudální systém, který byl založen na velice složité pozemkové držbě, jež byla jednou z hlavních příčin obrovské hospodářské zaostalosti. Přestože Etiopie měla potenciál na to být obilnicí Afriky, nedokázala uživit ani svoje vlastní obyvatelstvo.

Předrevoluční Etiopie měla jeden z nejsložitějších systémů pozemkové držby na světě. Tento systém byl velmi nejednotný, lišil se doslova od místa k místu. Ve skladbě pozemkové držby byly podstatné rozdíly mezi historickými oblastmi etiopského státu na severu a územími na jihu, které byly k Etiopii připojeny koncem 19. století v rámci expanzivní politiky císaře Menelika II. Na severu žili tradiční vládnoucí vrstvy (feudální aristokracie a církve) z tzv. gultu, který odpovídal ve své podstatě evropskému lennímu systému. Gult byl od středověku udílen monarchou a znamenal právo na půdu včetně jejích obdělávatelů a produkce. Držitel gultu vykonával v místě administrativní a soudní funkce a vybíral od rolníků daně a dávky. Museli je odvádět rovněž zemědělci obdělávající pozemky, jež byly v kolektivní (občinnové) držbě.⁹¹

---

⁸⁹ CLAPHAM, Christopher. *Hailé Sélassié...*, s. 124.

⁹⁰ SLÁDEK, Čestmír. *Colonel Toby...*, s. 175-176.

⁹¹ LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny...*, s. 554-555.

V jižních oblastech byla zhruba třetina půdy ponechána místním vládcům, zatímco zbytek byl formálně konfiskován státem a pak přidělován i s obdělávatelem lidem ze severu (vojákům, členům císařské družiny). Většina místního obyvatelstva se tak v důsledku tohoto mechanismu postupně ocitla na cizí půdě. Stali se nájemci a byli nuceni odvádět vysokou rentu. Tento systém pozemkové držby se stal brzdou ekonomického rozvoje země. Feudální vztahy, v jejichž sevření společnost po desetiletí stagnovala, se staly neudržitelnými.⁹²

---

⁹² Tamtéž.

3.4. Pokus o státní převrat 1960

Proti císaři se začala na konci padesátých let formovat početná opozice, do jejíhož čela se postavili dva bratři, Germane a Mengistu Neway. Mengistu byl velitelem mocné císařské gardy, Germane byl představitelem mladé generace státních úředníků, kteří měli tendenci rychle zemi přizpůsobit moderním trendům. Studoval ve Spojených státech a ve svých třiceti letech se vrátil domů. Oba dva byli v úzkém napojení na korunního prince Asfu Wossena, který měl po úspěšném převratu převzít moc ve státě. Germane Neway svou činností nahloďával režim již dříve tím, že začal v provincii Sidamo přidělovat státní půdu bezzemkům. Císař o této činnosti věděl, na jeho stole se kupilo bezpočet udání. Netušil však, že události nabudou tak rychlý spád.⁹³

Opoziční frakce vycítila vhodnou příležitost ke svržení císaře v prosinci 1960, kdy se Haile Selassie vypravil na státní návštěvu Brazílie. Důstojníci elitní císařské gardy a palácové zpravodajské služby ustavili revoluční radu, která se skládala ze čtyřiaďvaceti členů. Ve chvíli, kdy císař 13. prosince opustil Etiopii, Mengistu Neway nechal vyzbrojit gardu a přikázal vyčkat dalších rozkazů. V rezidenci císařovny Menen se toho večera sešla rodina Haile Selassieho a několik nejvyšších hodnostářů. V tu dobu přišel posel generála Mengistu se zprávou, že císař onemocněl a umírá. Všichni byli tedy sezváni do císařského paláce, aby nastalou situaci začali řešit. Jakmile do něj vstoupili, byli císařskou gardou zatčeni. Ve stejnou dobu provedli důstojníci gardy zatýkání v rezidencích jiných hodnostářů. Nepodařilo se jim však zatknout všechny a to byla osudová chyba. Zpráva o chystaném převratu se začala rychle šířit. První zprávu o puči zachytil jeden britský radioamatér z Hayes v hrabství Middlesex. Dne 14. prosince zaznamenal poselství neznámé etiopské vysílačky. Její hlasatel lámanou angličtinou žádal posluchače, aby prostřednictvím izraelských služeb informovali etiopského císaře v Brazílii o situaci a vyzvali jej k okamžitému návratu do Addis Abeby. Haile Selassie I. byl mezitím na cestě z hlavního města Brazílie do Sao Paula.⁹⁴ Jakmile se o situaci v Addis Abebě dozvěděl, rozhodl se pro okamžité přerušování státní návštěvy.

Ještě téhož dne přiletěl Haile Selassie do Monrovie v Libérii a navázal radiové spojení se svým zetěm, generálem Abijem Abebem, guvernérem v Eritreji. Ten již vedl jednání se skupinou generálů, která připravovala v základnách kolem Addis Abeby útok na spiklence. V čele této skupiny stáli generálové Merid Mengeša, Asefe Ajen a Kebede Gebre, všichni

⁹³ CLAPHAM, Christopher. *Haile Selassie...*, s. 124-125.

⁹⁴ SLÁDEK, Čestmír. *Colonel Toby...*, s. 179.

spojení s císařem příbuzenskými svazky. Přebrot provedla garda a mezi gardou a armádou existoval ostrý antagonismus. Nyní generálové využili tohoto konfliktu, aby poštváli armádu proti gardě.⁹⁵

Mezitím vystoupil oficiální předák převratu a potencionální nástupce Haile Selassieho korunní princ Asfa Vossen s následujícím prohlášením:

„V Etiopii se vytvořila vláda reprezentující lid. Dostala se k moci za podpory ozbrojených sil, policie a vzdělaných mladých lidí. Skončí vláda bezpráví. Provedou se ústavní a pozemkové reformy. Cizí kapitál a zájmy se budou přitom respektovat. Nová vláda bude upřímně spolupracovat s africkými zeměmi a respektovat mezinárodní právo a dohody uzavřené s cizími státy. Rozhodl jsem se, že budu sloužit vlasti. Nová vláda zvýší životní úroveň lidu. Zákonů a nařízení země se zneužívalo, aby prostý lid byl zbaven svých práv, aby se bohatí a několik oblíbenců měli ještě lépe. Etiopský lid dlouho trpělivě čekal, v naději, že bude jednoho dne zbaven útlaku, chudoby a nevědomosti. Prázdné sliby však již nemohou uspokojovat lid, který nyní chce konkrétní akci sledující zlepšení jeho životní úrovně... Plány rozvoje nebyly uskutečňovány. Nezávislé africké státy šly kupředu rychleji a nechávaly Etiopii za sebou. Nově vytvořená vláda má mou plnou podporu, podporu armády, vzdělané mládeže a všeho lidu. Rozhodl jsem se od této chvíle sloužit své zemi a lidu v souladu s ústavou a za mzdu jako každý jiný Etiopan.“⁹⁶

Asfa Wossen a jeho přívrženci celou situaci poněkud úspěchali. Vždyť v té době neměli pod kontrolou ani hlavní město. Vše se seběhlo velice rychle, již třetí den převratu vstoupili do Addis Abeby oddíly vedené císařovými loajálními veliteli. Mengistu Neway se obával velkého krveprolití a proto ani nenařídil obranu města. Místo toho se obrátil na studenty ve snaze získat si je úplně na svou stranu. V tu chvíli však již vypukly pouliční boje, ve městě se ozývala střelba, na ulicích umíralo stovky lidí. Situace se povstalcům úplně vymkla z rukou. Následující den 16. prosince byl posledním dnem převratu. Boje se přesunuly přímo do císařského paláce. Povstalci ztráceli velice rychle svoje pozice. Zanedlouho byly jejich jednotky rozprášeny a byly nuceny se dát na ústup. Ještě předtím však vtrhli do místnosti, kde byli vězněni rukojmí a povraždili osmnáct lidí z císařovy svity.⁹⁷

Haile Selassie přiletěl do Addis Abeby 17. prosince. Ve městě bylo ještě slyšet střelbu

⁹⁵ KAPUŚCINSKI, Ryszard. *Na dvoře ...*, s. 61.

⁹⁶ SLÁDEK, Āestmír. *Colonel Toby...*, s. 174.

⁹⁷ KAPUŚCINSKI, Ryszard. *Na dvoře ...*, s. 61-62.

a na náměstích se konaly popravy zrádců, kteří byli poté tajně pohřbíváni na neznámých místech. V pouličních bojích padly stovky nevinných obětí. Ještě téže noci nechal císař symbolicky zastřelit své oblíbené lvy, kteří měli chránit přístup do paláce.

Korunní princ Asfa Wossen byl po celou dobu s povstanci v císařském paláci. Ve chvíli, kdy se porážka ukázala nevyhnutelnou, opatrně se vytratil. Na veřejnosti se objevil již při přistání Haile Selassieho v Addis Abebě. Krátce předtím obklíčilo přistávací dráhu na tři sta výsadkářů císařovy armády. Další z nich střežili v plné zbroji hrstku etiopských hodnostářů, které povstalci nestačili zlikvidovat a kteří se přišli na letiště císaři poklonit. Haile Selassie později postoje svého nejstaršího syna v povstání na tiskové konferenci vysvětlil takto:

„Vkládám největší důvěru ve svého syna. Korunního prince před vypuknutím puče zavolali pod záminkou, že jeho matka je těžce nemocná, do císařského paláce, kde ho spolu s ostatními členy královské rodiny zatkli...“⁹⁸

Dlouhou dobu toto prohlášení téměř celá Etiopie přijímala s notnou nedůvěrou. Svě postavení korunního prince si však Asfa Wossen nadále uchoval, i když k dosažení císařského trůnu mu chyběl jen malý krůček. Počátkem roku 1961 při příležitosti etiopských Vánoc císař oznámil rozpuštění svých kdysi nejvěrnějších – osobní gardy. Část jejich příslušníků nechal převést do armády. Kdo zůstal loajální, dostal od císaře odměnu ve výši dvouměsíčního platu. Pochytaní vůdci povstání několik dnů viseli na sloupech elektrického vedení v Addis Abebě.⁹⁹

Císař zůstal i po prosincových událostech nadále pojmem. S jeho jménem byl spojen zejména úspěšný boj proti italským černým košilím, pro svoji zemi představoval i nadále určitou jistotu a takto byl i vnímán. V jeho případě se dalo bez váhání hovořit i o kultu osobnosti. Asfa Wossen, který byl označován za protibritského stoupence drastických hospodářských i sociálních reforem jednoduše neměl v danou chvíli šanci. Země byla příliš vyčerpaná na uskutečnění takových změn.

Císař byl po dramatických událostech v prosinci 1960 nucen učinit některá liberální opatření. V první řadě se zřekl funkce ministerského předsedy, což mělo navodit zdání, že se již císař bude snažit vystříhat autokratickým principům vládnutí. Jeho pozici na domácí scéně

---

⁹⁸ SLÁDEK, Čestmír. *Colonel Toby...*, s. 180.

⁹⁹ Tamtéž.

měly upevnit úspěchy zahraniční politiky. Císař se na mezinárodním poli setkal s mnohem větším uznáním nežli ve své vlastní zemi. Aktivně zastupoval Etiopii na konferencích neangažovaných států v Bělěhradě (1961) a Káhiře (1964). V roce 1963 se v hlavním městě konala první konference nejvyšších představitelů nezávislých afrických zemí. Ve stejném roce byla Addis Abeba vybrána jako sídlo nově vytvořené Organizace africké jednoty, do jejíhož čela byl postaven Haile Selassie.

Určitá strnulost Etiopie však zůstala patrná každému, kdo zavítal do země. Všichni cítili, že by bylo třeba něco udělat, ale císařský dvůr nevěděl, jakým způsobem zemi reformovat. Jen se potlačil pokus o povstání v roce 1960, do boje za uchopení moci nastoupili další rebelové. Unikátním dokladem o strnulosti režimu byly poměry, které panovaly na císařském dvoře. Autentické svědectví tohoto podivného marasmu vykreslil Čestmír Sládek prostřednictvím vzpomínek Bohuslava Tobyšky, jenž se v tomto prostředí denně pohyboval.

„Císařský dvůr byl Babylon uzavřený do sebe. Ovšem bedlivě střežený, sledovaný a v jistém slova smyslu i téměř vědecky řízený císařem. Ten brilantně ovládal umění vyvolat rozpory mezi lidmi. Znal dokonale jejich tužby, slabosti, poklesky i chyby a využíval sebemenší možnosti, jak stavět jednu skupinu proti druhé anebo jak vydráždit netrpělivého vysokého úředníka, který se jen trásl na další povýšení. Císař na svém dvoře velkoryse toleroval tři skupiny vzájemně soupeřící o co nejlepší postavení: aristokraty, císařské úředníky s velkou výkonnou pravomocí a mladé, nesmírně aktivní lidi. Aristokracie měla silný hospodářský vliv. V jejích řadách byli feudální vlastníci rozsáhlých pozemků včetně vysokých činitelů koptické církve. Soustřeďovali se v Královské radě. Frakci byrokratů tvořili převážně studovaní intelektuálové s vědomostmi získanými často v zahraničí. Měli ze všech nejbliže k provádění reform všeho druhu. Tvořili hybnou sílu na ministerstvech, v císařských úřadech a ve vedení veřejných institucí a správních úřadů. Nejzajímavější byla třetí skupina. Tu si vytvořil samotný císař. S její pomocí totiž čelil pokusům první skupiny omezit jeho centrální moc a posílit ji v jednotlivých provinciích. Proti ní císař pečlivě vybíral mladé muže a přivedl je jako vyvolené rovnou do císařského paláce. Nesměli být ale příliš zkušení a vzdělaní. S neobyčejnou horlivostí ochotně dělali pro císaře, co mu na očích viděli. Úspěšně odhalovali všechny pokusy o spiknutí a v císařském paláci se tak před touto skupinou měli ostatní na pozoru.

Jednou zvláštností císařský dvůr přímo vynikal. Císař do čela ministerstev záměrně povolával špatné ministry. Šlo mu o to, aby byli poslušní a bez vlastní iniciativy, zkrátka

hodní a hloupi, aby ho nezastínili. Absolutní poslušnost byla základním předpokladem každého úspěchu, jehož se na císařském dvoře mohlo dosáhnout. V ovzduší, kde bez zábran soupeřily jedna frakce, skupina a klan proti druhým, to nijak snadné nebylo. O získání větší přízně, vyššího postavení i dalších finančních či jiných výhod se sváděl často krutý zápas. Korupce, jako jedna životodárná síla byrokracie v zemi, tu zapustila kořeny už dávno. Kdo chtěl něčeho dosáhnout nebo něco získat, musel uplácet.“¹⁰⁰

O období 1960-74 se v souvislosti s etiopskými dějinami často mluví jako o úpadku císařství. Namísto očekávané restaurace podobné té, jež následovala po italské okupaci, přišla etapa, která v důsledku znamenala konec posledního afrického císařství. Dusnou atmosféru, která toto dění rozhoupala, předešla tíživá situace na konci šedesátých let. V této době začal velmi intenzivně sílit odpor v některých chudých provinciích. Důvodem byla zejména obrovská chudoba. V etiopském císařství žilo 30 milionů rolníků, na které připadalo ze státního rozpočtu zhruba jedno procento. Na druhou stranu výdaje pro chod ozbrojených složek, armády a policie, pohltily takřka 40 procent státního rozpočtu.¹⁰¹

V roce 1968 došlo k povstání v nesmírně chudé hornaté provincii Godžam na severozápadě země. Rozpoutaly se tam rolnické bouře, které vyústily v masové demonstrace, které měly za cíl upozornit na katastrofální nedostatek potravy.

Císař nechal v reakci na tuto neuspokojivou situaci uspořádat několik lidových zábav, při kterých dostali chudí najíst. Poté odsouhlasil manifestaci na svoji podporu, při níž pochodovali policisté převlečení za studenty. Na to však zareagoval dav skutečných studentů, kteří začali během pochodu hlasitě demonstrovat proti režimu. Proti nim zasáhlo narychlo povolané vojsko. Došlo k násilným střetům, během nichž byl zabit vůdce studentů. Bouřlivý konflikt mezi palácem a univerzitou, který trval již několik let, přerostl ve všeobecné násilí, jež mělo za následek několik zabitých demonstrantů. Jejich pohřeb posloužil jako vhodná příležitost k další vlně manifestací, která byla potlačena dokonce obrněnými vozy. Tyto nepokoje si vyžádaly další oběti v řadách studentů. Univerzita v Addis Abebě se stala centrem odbojového hnutí proti císaři. Studenti, aby prolomili zpravodajskou a informační blokádu vyhlášenou císařským dvorem, vyslali na sever své aktivisty. Ti přímo na místě zjišťovali vše, co se tam v poslední době odehrávalo. Na magnetofonové pásky natočili desítky autentických

---

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ KAPUŚCIŃSKI, Ryszard. *Na dvoře ...*, s. 78.

rozhovorů s účastníky nepokojů i příbuzných obětí a na důkaz toho, že vše je skutečně pravda, přivezli s sebou řadu fotografií. Ty pak v krátkém čase prostřednictvím zpravodajů západních agentur akreditovaných v Addis Abebě oblétly celý demokratický svět.¹⁰²

V této době existovaly dvě podoby císaře Haile Selassieho. Jedna, kterou znalo mezinárodní veřejné mínění, ukazovala císaře jako poněkud exotického, ale schopného vladaře, který se vyznačoval nevyčerpatelnou energií, bystrým intelektem a silnou vnímavostí. Byl vnímán jako panovník, který se postavil Mussolinimu, znovu získal císařství a trůn, měl ctizádost rozvíjet svůj stát a hrál ve státě důležitou úlohu. Druhá, která vznikala postupně v kritické a zpočátku nevelké části domácího veřejného mínění, ukazovala monarchu jako vladaře rozhodnutého za každou cenu bránit svou moc a především jako velkého demagoga a teatrálního paternalistu, který slovy a činy kryl prodejnost a servilnost vládnoucí elity, již sám tvořil a hýčkal.¹⁰³

---

¹⁰² SLÁDEK, Čestmír. *Colonel Toby...*, s. 189.

¹⁰³ KAPUŚCIŃSKI, Ryszard. *Na dvoře ...*, s. 85-86.

3.5. Revoluce 1974

Nahromaděné ekonomické, sociální, politické a národnostní rozpory dosáhly vrcholu počátkem roku 1974, kdy proti režimu začaly vystupovat nejaktivnější společenské síly – nižší složky armády, studenti a odbory. Situace se vyhrotila na počátku února, kdy ministr obchodu vydal dekret, kterým se zvyšovala cena benzínu. Jako první zareagovali taxikáři a vstoupili do stávký. Následující den je následovali lyceisté. V Addis Abebě došlo k ostrým střetům mezi demonstranty a policií. Ty si vyžádaly několik obětí. Na podporu lyceistů vyšli záhy do ulic také vysokoškoláci. Císař na nastalou situaci zareagoval odvoláním cen benzínu. Události však již nabraly nezadržitelný spád. Následujícího dne povstala nejsilnější IV. divize a obklíčila město, požaduje přitom zvýšení žoldu a soud nad některými ministry a vysokými funkcionáři. Haile Selassie se snažil zejména o zachování klidu a pořádku. Nařídil tedy zvýšení žoldu a vyzval k demisi vládu ministerského předsedy Aklilu Habtewolda. Novým premiérem byl jmenován Indalkačev Mekonnen. V březnu 1974 se na výzvu Konfederace etiopských odborů (CELU), uskutečnila první generální stávka v dějinách země. V tomto období, které mělo všechny hlavní znaky revoluční situace, se vytvořila široká protifeudální a protimonarchistická koalice, do jejíhož čela se postavily ozbrojené síly.¹⁰⁴ Jejich mluvčím se od konce června stal Koordináční výbor ozbrojených sil, policie a domobrany, který postupně zvyšoval svůj tlak na režim. V červenci 1974 byl rozpuštěn i nový kabinet Indalkačeva Mekonnena. Ve vládě nového ministerského předsedy Mikaela Imrua pak bylo místo ministra vnitra obsazeno příslušníkem ozbrojených sil. V této fázi bylo zřejmé, že svržení císaře a likvidace monarchie byly jen otázkou času. Vojáci nejdříve císaře zbavili vrcholných institucionálních nástrojů moci – korunní rady, císařského soudu a soudní revizní komise.

Koncem srpna vydala armáda dekret o znárodnění patnácti císařských paláců. Stejným způsobem byly zabráný i soukromé podniky Haile Selassieho, včetně pivovaru sv. Jiří, podniku městské autobusové dopravy v Addis Abebě a závodu na výrobu minerálních vod v Ambu. Důstojníci nadále vykonávali u císaře návštěvy a vedli s ním dlouhé rozhovory ve snaze přimět ho, aby vybral ze zahraničních bank své peníze a převedl je do státní pokladny.¹⁰⁵

Dne 12. září v šest hodin ráno přijela k císařskému paláci vojenská auta. Tři důstojníci v polních uniformách vstoupili do císařovy pracovny. Po obvyklých poklonách byl pak císaři

---

¹⁰⁴ LACINA, Karel et al. *Nejnovější dějiny...*, s. 556.

¹⁰⁵ KAPUŚCIŃSKI, Ryszard. *Na dvoře ...*, s. 129.

přečten dekret o detronizaci, který byl záhy otištěn v novinách a vysílal jej i rozhlas:

„Přestože lid bral císaře v dobré víře jako symbol jednoty, Haile Selasie I. zneužil autority, důstojnosti a cti trůnu pro své osobní cíle. V důsledku toho se země ocitla v bídě a úpadku. Kromě toho nebyl 82letý monarcha vzhledem k svému věku schopen plnit své povinnosti. Proto je Jeho císařské Veličenstvo Haile Selasie I. dnem 12. Zář 1974 zbaven trůnu a vládu přejímá Prozatímní vojenská správní rada. Etiopie nade vše!“¹⁰⁶

Současně s tím byl rozpuštěn parlament a vláda a zrušena ústava z roku 1955. Veškerou moc vzal do svých rukou Koordinační výbor ozbrojených sil, policie a domobrany, který byl později přejmenován na Prozatímní vojenskou správní radu tzv. DERG (z amharštiny) – angl. Provisional Military Administrative Council - PMAC). Korunní princ Asfa Vossen se měl stát formálním představitelem státu a měl mu být přiznán titul krále (negus).¹⁰⁷

V prosinci 1974 vyhlásil DERG program socialistické orientace etiopské revoluce. V politické oblasti zdůrazňoval tento program právo na samosprávu a účast lidu na vládě, jakož i odmítání jakéhokoli cizího vměšování do vnitřních záležitostí země. V sociální oblasti sledoval všestranný kulturní rozvoj na základě rovnosti všech etnických skupin. V oblasti ekonomiky prosazoval zásadu přednosti společného vlastnictví před individuálním. 1. ledna 1975 došlo k zestátnění soukromých bank, pojišťovacích společností a dalších peněžních institucí. Nerostné zdroje byly prohlášeny za majetek státu, který má přednostní právo na jejich těžbu. V březnu téhož roku byly zrušeny všechny vojensko-feudální tituly, čímž byla likvidace monarchie formálně dovedena do konce. Záhy prosadil DERG popravu 59 prominentů bývalého režimu (ministrů, guvernérů provincií aj.) obviněných ze zakrývání katastrofálních důsledků hladomoru v provinciích postižených suchem, ze zadržování a rozkrádání pomoci určené těmto oblastem a z prodeje vlastních produktů za několikanásobně vyšší ceny.¹⁰⁸

S prohlubováním sociálního obsahu etiopské revoluce pokračoval proces sbližování etiopských revolučních sil s marxismem-leninismem. V dubnu 1976 zveřejnila Prozatímní vojenská správní rada podrobný politický program dalšího rozvoje revoluce. Snaha o nový socialistický trend se projevila i v novém názvu země – Socialistická Etiopie. Od konce roku

---

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 130.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 557.

¹⁰⁸ LACINA, Karel et al. *Nejnovější dějiny...*, s. 557-558.

1976 se v celé zemi začaly zakládat orgány lidové revoluční moci, tzv. kebele (sdružení městských obyvatel), na venkově pak sdružení venkovských obyvatel.¹⁰⁹

Začátkem roku 1977 se nejvyšší mocenský orgán dostal pod kontrolu revolučních sil vedených podplukovníkem Mengistu Haile Mariamem. V této době došlo také k dovršení nacionalizace národního hospodářství, jež byla doprovázena etiopizací kádrů. K počátku roku 1977 byla prakticky všechna vedoucí místa ve znárodněných podnicích a společnostech obsazena Etiopy. Císař Haile Selassie se již tvrdých socialistických přeměn nedožil. V srpnu 1975 vyšla tisková zpráva o císařově smrti v důsledku zástavy srdce. V tu dobu uplynul takřka rok od jeho internování v prostorách starého Menelikova paláce na pahorcích Addis Abeby. Jeho tělo bylo tajně pochováno, aby se nestalo předmětem uctívání.¹¹⁰

---

¹⁰⁹ SLÁDEK, Čestmír. *Colonel Toby...*, s. 138.

¹¹⁰ [cit. 2009-28-06] URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Haile_Selassie>.

4. Vývoj vztahů mezi oběma zeměmi

Nejstarší zmínky o Etiopii se na našem území začaly objevovat s četbou bible a spisu Cosmy Indikopleusta z 6. století našeho letopočtu.¹¹¹ Povědomí o vzdálené křesťanské zemi kdesi v oblasti východní Afriky se začalo mísit s legendami o tajemné křesťanské zemi kněze Jana. Teprve zprávy italských a portugalských cestovatelů a misionářů daly těmto legendám konkrétnější podobu.¹¹²

Zprostředkování prvních spolehlivých zpráv mají na svědomí poutníci do Svaté země, kteří se zde potkávali s cestovateli a poutníky z Etiopie. Vyprávění Martina Kabátníka¹¹³, Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdrůžic¹¹⁴, Oldřicha Přefáta z Vlkanova¹¹⁵ či Jana Hasištejnského z Lobkovic¹¹⁶ podávají jasnější zmínky o tajemné zemi, její rozloze, obyvatelstvu apod. Kryštof Harant dokonce uvádí ve svém spise etiopskou verzi legendy o královně ze Sáby. Ačkoli zmiňovaní cestovatelé Etiopii přímo nenavštívili, přinášejí o ní však první informace.

4.1. Misijní činnost františkánů

Počátky misijní činnosti na území dnešní Etiopie spadají do poloviny 15. století, kdy sem proniklo několik řeholníků z řádu františkánů. Místní obyvatelstvo se k nim chovalo velmi nepřátelsky, někteří z nich se již z misí nevrátili. Z toho důvodu byla misijní činnost v Habeši poměrně rychle ukončena. V 16. a 17. století obnovili misie v Habeši jezuité. Jejich částečné úspěchy se staly impulsem pro obnovení františkánských misí. Tato aktivita našla odezvu i v českých zemích. V 18. století bylo několik desítek českých františkánů rozeseto na různých územích třech kontinentů.¹¹⁷ Čeští františkáni na misiích podléhali Kongregaci de Propaganda fide. Některé misijní stanice v Egyptě či ve Svaté zemi byly obsazeny výlučně františkány z českých zemí. Jejich hlavní náplní byla duchovní správa. Vedle toho se řeholníci

---

¹¹¹ INDICOPLEUSTES, Cosmas. *Topographia christiana*. Florence. Biblioteca Medicea Laurenziana, Pl. 82.10, ff 95v-96r (faksimile).

¹¹² PETRÁČEK, Karel. *Etiopie*. Praha, 1964, s. 141.

¹¹³ KABÁTNÍK, Martin. *Cesta z Čech do Jerusalema a Kaira r. 1491-1492*. Praha, 1900.

¹¹⁴ HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC, Kryštof. *Cesta z království Českého do Benátek, odtud do země svaté, země judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinai a sv Kateřiny v pusté Arábii*. Díl I. a II. Praha (digitalizovaný dokument), 1854-1855.

¹¹⁵ PREFÁT Z VLKANOVA, Oldřich. *Cesta z Prhy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestyny ... kteraužto cestu ... vykonal Voldřich Přefát z Vlkanova léta Páně 1546*. Praha, 1947.

¹¹⁶ HASIŠTEJNSKÝ Z LOBKOVIC, Jan. *Putování k svatému hrobu*. Praha, 1907.

¹¹⁷ PROCHÁZKA, Jáchym Bohumil. *Čeští františkáni v Habeši*. Praha, 1937, s. 33.

věnovali také duchovní hudbě, někteří z nich se vyznali ve stavbě varhan. V tomto oboru vynikal zejména Jakub Římař z Kroměříže, první misionář z českých zemí, který vstoupil na území dnešní Etiopie, a o němž existují spolehlivé zprávy. Tím druhým se stal o několik let později Reméd Prutký z Prahy. Tito dva řeholníci zanechali o své misijní činnosti dva obsáhlé rukopisy, které byly uloženy v archivu františkánského kláštera v Praze.¹¹⁸

Jakub Římař:

Jakub Římař (1682-1755) se rozhodl pro misijní dráhu nedlouho po absolvování piaristického gymnázia v Kroměříži. Pro tento svůj záměr se nechal inspirovat postavou sv. Františka Solana, španělského minority, který působil na přelomu 16. a 17. století jako misionář mezi indiánskými kmeny v oblasti dnešního Peru. Jakub Římař byl vysvěcen na kněze v Olomouci v roce 1706. V roce 1711 se vydal na dalekou cestu do Říma. Putoval pěšky přes Vídeň, Benátky, Padovu a Bolognu. V Římě prodělal kurs, jehož cílem bylo seznámit budoucí misionáře se způsobem práce v jednotlivých misijních stanicích. Podrobil se tu také důkladnému studiu arabštiny a dokonce byl nabádán i ke studiu albánštiny. V Kongregaci de Propaganda fide prošel náročnými zkouškami a byl vybrán jako jeden z pěti kandidátů pro misijní činnost v oblasti Egypta a Habeše. Vrátil se do Benátek, odkud putoval již přímo do Egypta. V Egyptě prošel prvními pernými zkušenostmi a poznal, co obnáší život misionáře. Věnoval se tu především poskytování nutné lékařské pomoci. Církevní úřady dovolovaly misionářům provozovat lékařskou praxi s výjimkou chirurgie.¹¹⁹ V naprosté většině případů prováděli misionáři pouze pouštění žilou. Jakub Římař mohl být vděčný za to, že si osvojil některé z medicínských praktik, protože jak sám poznal, jedině touto cestou si dokázal získat počáteční důvěru místního obyvatelstva. Z jeho přímého působení v Habeši se nedochovaly detailní zprávy. Ve svém spise podal pouze obecné informace, ze kterých vyplývá, že se tu kromě medicíny věnoval také konstrukci a správě varhan. Často psal o nebezpečí, které ho doprovázelo takřka na každém kroku. Z toho důvodu cestoval celou dobu převlečen tak, aby se nelišil od místních lidí. Zmiňuje se také o ukamenování tří spolubratří v oblasti Gondaru. V roce 1721 se vrátil do Říma, aby zde podal zprávu o své činnosti.

---

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 55-56.

Následujícího roku měl být jmenován generálním lektorem arabského jazyka, zvolil však raději praktickou činnost v misiích.¹²⁰

Remedius Prutký:

Neméně významnou postavou mezi františkánskými misionáři z českých zemí v Habeši se stal Remedius Prutký. I tento misionář procestoval mnoho zemí a svoje zážitky popsal v rozsáhlém rukopisu, který nese název *Cestopis P. R. Prutkého z řádu sv. Františka, člena provincie českomoravské pod ochranou svatého Václava, po mnoho let misionáře apoštolského v Egyptě, Habeši, a krajinách přilehlých, jakož i na Velké Rusi.*¹²¹

Podobně jako jeho předchůdce na misiích prošel nejprve Remedius Prutký (1713-1770) kursem pro misionáře v Římě a po jeho absolvování odcestoval nejprve do Egypta. Rovněž zde poukazuje na úskalí během strastiplné cesty a nevrzivost místního obyvatelstva. Prefektem misíí byl v této době Jakub Římař a právě jemu se dostal do rukou dopis od krále Yasu, jehož znění parafrázoval ve svém spise Remedius Prutký:

„Dne 14. května 1751 přišel do Kahýry posel krále králů Yasu Adiama Saggada, který přinesl list jmenovaného krále a odevzdal jej P. Jakubu Římařovi. Dopis byl psán řecky a byl uložen v překrásně zdobeném obalu. Nadpis jeho byl: Od Jeho Veličenstva krále králů Yasu Adiama Saggada, syna Yasu Baccafa Saggada. V Habeši v královském Gondaru dne 18. října. Nejdůstojnější Otče, prefekte Svaté země, nejslavnější učitel, z Boží Prozřetelnosti strážce Božího Hrobu! Ctím Vaši důstojnost a modlím se k Bohu, aby Vás uchoval v dobrém stavu a ve svatém zdraví. Chci však připomenouti, že v dřívějších dobách přicházeli k nám četní příslušníci Vašeho národa, v poslední době však byly jim činěny obtíže a překážky podle rozhodnutí mého předchůdce, který vládl na tomto trůně. Dnes však za mé vlády mohou přicházeti beze strachu před nějakými nebezpečnostmi. Slibujeme, že přijmeme s velikou radostí i vděčností, jestliže k nám přijdou učitelé umění a znalci rozličných věd. Veliké výhody pak poskytneme především obchodníkům a klenotníkům, kteří zde budou moci žít ve veliké vážnosti a cti. Na konec Vás žádám, abyste se modlili i se všemi svými poddanými za mne,

---

¹²⁰ Tamtéž, s. 99.

¹²¹ Tamtéž, s. 105. Cestopis nebyl nikdy vydán, dochovalo se torzo rukopisu, který byl uchován v archivu františkánského kláštera v Praze.

abyste prosili Pána našeho Ježíše Krista i blahoslavenou Pannu, aby mi Bůh dal dokonalého zdraví a dopřál mi vítězství nad nevěřícími, mými nepřáteli. ¹²²

Na základě tohoto zvacího listu se Reméd Prutký spolu s dalšími dvěma františkány vydal v srpnu 1751 na cestu z Káhiry do Masawy, odkud pokračovali do Habeše. Habešský král projevil svým hostům hned od počátku velikou úctu tím, že pro ně nechal vyslat tři své úředníky, kteří je na hranicích přivítali a pro větší bezpečí jim poskytli doprovod do sídelního královského města.¹²³ Hned po příjezdu byli předvedeni ke králi na audienci.

„Všechny tři lékaře vás co nejsrdčněji vítám do říše Habešanů. Raduji se z vašeho příchodu a jsem šťasten, že jste se ve zdraví a bez veškeré nehody dostali až sem. Jsem vděčný za to, že jste přišli a, jak jsem vám v minulých listech již psal, opakuji vám znova, že vám zaručuji a slibuji veškerou pomoc a ochranu, pokud zde budu vládnouti a žíti. ¹²⁴

Nebylo náhodou, že misionáři byli při audienci označeni za lékaře. Oni se za lékaře po celou cestu také vydávali. V první řadě jim to zaručovalo větší míru bezpečí a zároveň jim to přineslo i počáteční náklonnost ze strany krále. Remedius Prutký však bezprostředně po audienci králi sdělil, že všichni tři jsou sice znalí medicínských praktik, ale ve skutečnosti jsou misionáři ve službách katolické církve. Král ocenil jeho otevřenost a dokonce prý projevil zájem o jejich výklad křesťanského učení. Postupem času se mezi nimi vytvořil přátelský vztah. Remedius Prutký se tedy kromě běžné medicínské praxe věnoval i duchovním záležitostem, aniž by tuto činnost musel jakkoli skrývat. Nejintenzivněji se však přece jen věnoval medicíně. Nejčastějším zákrokem bylo, podobně jako v Egyptě, pouštění žilou. Z jeho poznámek dokonce vyplynulo, že někdy prováděl až 350 takových zákroků za den. S úspěchem se prý setkala léčba několika královských úředníků a jednoho člena královské rodiny.¹²⁵ Tímto nenápadným způsobem se františkánům přeci jen podařilo vzbudit určitý zájem o katolické náboženství. Zanedlouho se však o této věci dozvěděl arcibiskup koptské církve. Když zjistil, že františkáni mají oporu u královského dvora, pohrozil ihned králi exkomunikací. Král se této hrozby zalekl a musel františkány vyzvat k rychlému odchodu ze země. V květnu 1754 vstoupil tedy Remedius Prutký opět na evropskou pevninu. Když byl přijat Svatým Otcem, dostalo se mu značného uznání za práci a také i povzbuzení, aby pokračoval v další misijní činnosti. Remedius Prutký byl oddaným řeholníkem a ani na

---

¹²² Tamtéž, s. 133-134.

¹²³ Tamtéž, s. 142.

¹²⁴ Tamtéž, s. 160.

¹²⁵ Tamtéž, s. 164.

chvíli nepochyboval o své budoucnosti. Po krátké návštěvě Čech se v roce 1755 vydal do Egypta, aby zde navázal na svoje misijní poslání. Zemřel na cestě domů v hospici reformovaných františkánů ve Florencii dne 9. února 1770.¹²⁶

4.2. Cestovatelé

O dobrodružstvích spjatých s putováním do Habeše podávají zprávu také různí cestovatelé. Nepočítaje při tom františkány, kteří měli vždy za úkol splnit poselství, jež jim určovala křesťanská nauka. Patrně existuje i celá řada cestovatelů, kteří Habeš poznali, ale buď nezanechali písemné svědectví anebo se jejich případná svědectví nedochovala.

Na konci 19. století se do neprobádaných končin Etiopie vydal i s manželkou cestovatel Antonín Stecker. V letech 1880-1883 pobývali společně na dvoře císaře Yohannise IV., který je poté dokonce odměnil různými řády a vyznamenáními. Předměty z této cesty se po jejich návratu staly součástí sbírek Náprstkova muzea. Antonín Stecker se během svého pobytu v Etiopii setkal i s králem Shewy (pozdějším císařem Menelikem II.) a vládcem provincie Godžam Tekle Haymanotem.¹²⁷

Ve stejném období podnikl velkou výpravu napříč Africkým rohem Vilém Němec, jenž po sobě zanechal zajímavé postřehy z cest. Soustředil se zejména na oblast Etiopie a Eritreje.¹²⁸ Vilém Němec byl velkým znalcem Afriky a jeho cestovatelský záběr byl vskutku rozsáhlý. O svých afrických poutích pojednává i v dalších cestopisech.¹²⁹

V souvislosti s putováním v oblasti Afrického rohu se často zapomíná na postavu Aloise Musila. Tento kněz, cestovatel, náčelník beduínů, řádný profesor olomoucké, vídeňské a Karlovy univerzity je dodnes považován za jednoho z největších orientalistů a arabistů přelomu 19. a 20. století. Zůstalo po něm velmi rozsáhlé písemné svědectví. V letech 1929-1932 vydal Alois Musil zjednodušené verze svých cestopisů v osmi svazcích. Z podnětu prezidenta Masaryka začal vydávat řadu *Dnešní Orient* o tehdejším politickém a hospodářském vývoji na Arabském poloostrově, v Etiopii, Iráku, Egyptě, Indii, Íránu a Afghánistánu, Palestině, Sýrii, Libyi, Turecku a Súdánu. Dílo vyšlo v jedenácti svazcích,

---

¹²⁶ Tamtéž, s. 188.

¹²⁷ MOJDL, Lubor. *Etiopie*, s. 107-108.

¹²⁸ NĚMEC, Vilém. *Pod žhavým sluncem: cestopisné črty z výpravy konané v letech 1899-1900 východním Sudanem, Habeší a italskou kolonií Erytreou*. Praha, 1920.

¹²⁹ NĚMEC, Vilém. *Pětadvacet let v Africe*. Praha, 1930.; NĚMEC, Vilém. *V zaslíbené zemi a na půdě africké*. Praha, 1916.

poslední svazek, věnovaný severní Africe, Musil již nedokončil.¹³⁰ Kromě mnohých expedic po arabském světě realizoval tento dobrodruh také několik výprav do severovýchodní Afriky. O těchto poutích vyšlo několik samostatných cestopisů.¹³¹ Kromě toho se Alois Musil velmi intenzivně zajímal o české dějiny, dokonce udržoval korespondenci s Josefem Šustou.

Pozoruhodné vyprávění se vztahuje rovněž k postavě moravského rodáka Rudolfa Klímy. Jeho osudy přibližuje Lubor Mojdl, který s ním udržoval soukromou korespondenci. Rudolf Klíma sloužil v první světové válce na moři ve službách Rakouska-Uherska. Bezprostředně po jejím skončení se dostal do Indie, odkud byl však britskými úřady vypovězen. Z původního záměru vrátit se do Československa sešlo. R. Klíma se v Džibuti rozhodl pro cestu do Etiopie. Není známo, za jakých okolností se mu podařilo proniknout až k císařskému dvoru, ale podle dostupných informací se zde pohyboval. Z pověření císařovny Zawditu pracoval v různých funkcích, mimo jiné jako vedoucí stavebních prací v Addis Abebě a později jako správce kávových plantáží v provincii Sidamo. Teprve po několika letech se vrátil do vlasti, kde však dlouho nevydržel. Vydal se na Tahiti, kde působil jako knihkupec a majitel papírnictví.¹³²

Etiopie hrála významnou roli také v životní pouti Josefa Tustíry, který pobýval v meziválečném období střídavě v Sovětském svazu a v Číně. Ve třicátých letech se poté vypravil na Tahiti, kde v době druhé světové války narukoval do americké armády. Po válce uposlechl výzev etiopského císaře, který volal po odbornících z celého světa. Josef Tustíra odjel do Etiopie a jako úspěšný podnikatel tu pak strávil zbytek svého života. Jeho osudy jsou však známy především z vyprávění a z korespondence.¹³³

Zřejmě nejvýznamnější cestovatel meziválečné éry, ing. Adolf Parlesák, se vypravil do Etiopie poprvé v roce 1928, aby ji společně s kamarádem Aloisem Polákem procestoval na kole.¹³⁴ Tuto zemi si natolik oblíbil, že se sem zhruba po sedmi letech vrátil, aby ji pomohl bránit proti ataku fašistických vojsk. O této pohnuté epizodě etiopských dějin podal Parlesák

---

¹³⁰ [cit. 2009-06-04] URL: < http://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Musil >.

¹³¹ MUSIL, Alois. *Itálie: Nová Libye: Východní Afrika*. Praha, 1939.; Tentýž. *Stará Etiopie: Nový Súdán*. Praha, 1941.; Tentýž. *Lev ze kmene Judova: Nová Habeš*. Praha, 1934. O osudech a neuvěřitelných životních poutích Aloise Musila blíže KLOBAS, Oldřich. *Alois Musil zvaný Músa ar Rueili*. Praha, 2003. ISBN 80-7204-275-0.

¹³² MOJDL, Lubor. *Etiopie*, s. 108.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ V práci Lubora Mojdl se objevuje několik nepřesností. Parlesák nepřišel do Etiopie po vypuknutí italsko-etioopského konfliktu, ale již před jeho začátkem. Poté ani neodešel do exilu společně s císařem. Byl očitým svědkem odjezdu Haile Selassieho ze země a v danou chvíli ještě netušil, kdy zemi opustí. V době císařova odjezdu nebyla ještě dobyta Addis Abeba.

autentické svědectví ve své knize vzpomínek, která nese název Habešská odysea. O životních osudech ing. Parlesáka pojednává také dokumentární pořad, který vznikl v nedávné době v produkci České televize.¹³⁵

V roce 1947 zavítali do Etiopie také Jiří Hanzelka a Miroslav Zikmund, kteří o tom podali svědectví ve svém obsáhlém cestopisu.¹³⁶ V moderní stříbrné Tatře 87 projeli Etiopii od Eritreje do Somálska, propaguje přitom výrobky československého průmyslu. V průběhu jejich pobytu v Addis Abebě se s nimi setkal i nadšený příznivec všeho nového /zejména letectví) pozdější etiopský prezident Girma Woldegiorgis.¹³⁷

Velký ohlas vzbudila také studentská expedice Lambaréné. Osm pražských vysokoškoláků (jedním z nich byl i pozdější vynikající islamista Luboš Kropáček) se roku 1968 vydalo z Prahy do světoznámé nemocnice dr. Alberta Schweitzera v gabunském Lambaréné. Účelem této expedice bylo dopravit do této nemocnice zásobu léků a zdravotnického materiálu. K přepravě osob i materiálu sloužil speciálně upravený nákladní automobil Tatra 138 VN. Nejdramatičtější úsek cesty prožila výprava na cestě z Etiopie do Konga, kde se musela vypořádat s nástrahami značně rozvodněných řek. I přesto zde však byl prostor pro propagaci některých československých výrobků. Vysokoškoláci projeli během 257 dní celkem 18 evropských a afrických zemí, přičemž urazili 36 000 km. Předání zdravotnického materiálu se nakonec v důsledku nepřízně gabunských úřadů uskutečnilo prostřednictvím sestry Alberta Schweitzera v jednom malém přístavním městě v Kongu.¹³⁸

---

¹³⁵ *Císařův přítel: Dobrodružný život cestovatele Adolfa Parlesáka*, dokument České televize z cyklu Zapomenuté výpravy, 2005, režie M. Kačor (odvysíláno 2007-14-01).

¹³⁶ HANZELKA, J. – ZIKMUND, M. *Afrika snů a skutečností*. II. díl. 4. vydání. Praha, 1955.

¹³⁷ [cit. 2009-12-03] URL: <<http://www.mzv.cz/addisababa/cz/index.html>>.

¹³⁸ BÁRTA, Petr. *Dobrý den, Afriko!: Expedice Lambaréné*. Praha, 1971. ; BARTŮŇEK, Petr. *Za džunglí je Lambaréné*. Praha, 1969. Trasa expedice Lambaréné: Praha - Rijeka - Káhira - Asuán - Chartúm - Addis Abeba - Nairobi - Kilimandžáro - Dar es Salaam - Lusaka - Livingstone - Lusaka - Kinshasa - Brazzaville - Point Noir - Libreville - Douala - Lagos - In-Salah - Alžír - Marseille - Paříž - Mnichov - Praha

4.3. Rozvoj československé diplomacie na africkém kontinentu

Jedním z primárních cílů zahraniční politiky nového československého státu bylo vybudovat dostatečnou síť diplomatického zastoupení. Pro potřeby československého exportu byla tato aktivita velmi důležitá. Z toho důvodu probíhalo budování sítě mimoevropských úřadů velmi intenzivně. Vzhledem k frankofonní orientaci Československa nebylo překvapením, že nejhustší síť zastupitelských úřadů (ZÚ) na africkém kontinentě vznikla ve Francouzské západní Africe. Skutečně první zastupitelský úřad byl však v egyptské Káhiře, kde se roku 1923 podařilo zřídit vyslanectví.¹³⁹ V letech 1920-24 a 1934-38 fungoval také konzulát¹⁴⁰ v Alexandrii. Další československé konzuláty fungovaly v závislých územích Maghrebu: Alžírsko (Alžír 1925-1939), Tunisko (Tunis 1925-1928) a později i Maroko (Casablanca 1936-1940).

Pro československou zahraniční politiku v oblasti subsaharské Afriky bylo zlomovým momentem otevření generálního konzulátu¹⁴¹ v Kapském Městě v tehdejší Jihoafrické unii (JAU), o jehož zřízení rozhodla vláda v roce 1925. Konec dvacátých let bývá v souvislosti s československou diplomacií nazýván zlatým věkem honorárních konzulátů.¹⁴² První funkční československý honorární konzulát v černé Africe byl v roce 1927 zřízen v senegalském Dakaru. Do jeho působnosti spadaly všechny země Francouzské západní Afriky. Zajímavostí je, že např. v JAU fungovaly v roce 1930 celkem čtyři honorární konzuláty.¹⁴³ V jejich čele stáli zpravidla občané ze správních center příslušných kolonií. Slibně se rozšiřující síť honorárních konzulátů výrazně poznamenala celosvětová hospodářská krize. Situace se však zlepšila již v polovině třicátých let, kdy bylo obnoveno nejen budování honorárních konzulátů, ale započalo se i s rozšiřováním sítě efektivních úřadů s důrazem na mimoevropská teritoria. V rámci této vlny se začalo zvažovat otevření druhého efektivního ZÚ v subsaharské Africe – konzulátu v Addis Abebě.

¹³⁹ *Vyslanectví* – ZÚ vedený vyslancem, obyčejně ale běžně užíváno jako synonymum pro velvyslanectví.

¹⁴⁰ *Konzulát* – ZÚ ustavený zpravidla v jiném než hlavním městě přijímajícího státu. Pokud v zemi existuje jiný ZÚ vyššího řádu (velvyslanectví→vyslanectví→generální konzulát) je mu konzulát organizačně a metodicky podřízen. Hlavním úkolem konzulátu je vedle poskytování konzulárních služeb působit na podporu obchodních a ekonomických zájmů svého státu.

¹⁴¹ *Generální konzulát* – ZÚ, který zastupuje svůj stát se souhlasem hostitelské země ve vymezeném regionu.

Zároveň s ním vykonává v hostitelské zemi svoji činnost zpravidla i velvyslanectví nebo další generální konzulát. Sídlo bývá ve městě, které hraje významnou roli v hospodářském a politickém životě hostitelské země.

¹⁴² *Honorární konzulát* – úřad honorárního konzula; jeho konzulární obvod je vymezen v konzulském patentu, obyčejně jím bývá část území státu, na kterém je zřízen. Výhodné je zřizování honorárního konzulátu v oblastech, kam je z teritoriálně příslušného ZÚ obtížný přístup, kde je česká krajanská menšina nebo kam častěji přijíždějí turisté a další návštěvníci (zpravidla tedy mimo hlavní město). V některých zemích je zřizování honorárního konzulátu vedeno spíše společenskými a politickými důvody.

¹⁴³ OLŠA, jr., Jaroslav. *Českoslovenští diplomaté v černé Africe 1918-1955. Počátky budování sítě československých zastupitelských úřadů na jih od Sahary*. In *Mezinárodní vztahy* 2/2005, s. 92.

Po skončení druhé světové války se v subsaharské Africe začínalo s diplomatickým zastoupením takřka nanovo. Fungoval pouze generální konzulát v Kapském Městě a honorární konzulát v Nairobi.¹⁴⁴ K očekávanému rychlému rozšíření diplomatického zastoupení bezprostředně po válce v některých zemích vůbec nedošlo. To byl také případ zamýšleného úřadu v Addis Abebě, který byl předmětem předchozích jednání o diplomatických stycích mezi Československem a Etiopií. V roce 1948 tak mělo Československo v zahraničí pouhých 62 úřadů, což bylo o 21 méně než v roce 1938.¹⁴⁵ Z toho na Afriku připadaly pouze dva efektivní ZÚ – v Káhiře a v Kapském Městě. I přesto byl však rozsah československé diplomatické sítě v afrických zemích uspokojivý. Generální konzulát v JAU byl až do konce třicátých let jedinou efektivní misí ze států střední a východní Evropy. Některé z těchto zemí zde nedokázaly za celé meziválečné období otevřít ani honorární konzulát.¹⁴⁶

Po komunistickém převratu v únoru 1948 se velmi rychle rozpadla síť honorárních konzulátů. Důvodem byl jak nezájem pražského ústředí, tak i rezignace konzulů, kteří odmítali reprezentovat poúnorové Československo. Konzuláty, které měly snahu fungovat i nadále, byly zrušeny na základě usnesení vlády ze dne 28. 2. 1950, které kompletně rušilo síť honorárních konzulátů. Po roce 1950 zůstaly v celé černé Africe pouze dva efektivní konzuláty – v Kongu a v JAU. Na tuto situaci zareagovalo Ministerstvo zahraničních věcí v padesátých letech tím, že se pokusilo o rozšíření konzulátů na územích subsaharské Afriky. Hlavními centry československé diplomacie na jih od Sahary se stala nově zřízená vyslanectví, respektive velvyslanectví¹⁴⁷ v Etiopii (1955) a v nově nezávislé Guinei a Ghaně (1959), která stála na počátku nové kapitoly československé diplomacie v Africe.¹⁴⁸

---

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 98. V ostatních afrických zemích pokračovaly ve své činnosti po 15. březnu 1939 pouze vyslanectví v Káhiře a konzulát v Casablance. Casablance však přerušila fungování v roce 1940.

¹⁴⁵ DEJMEK, Jindřich. *Vývoj ministerstva zahraničních věcí a diplomacie Československa v letech 1918-1992*. In *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. Století: Vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha, 2002, s. 333-367. ISBN 80-86547-07-8.

¹⁴⁶ OLŠA, jr., Jaroslav. *Českoslovenští diplomaté...*, s. 99.

¹⁴⁷ Velvyslanectví (v.) – ZÚ s působností v jedné (rezidentní) nebo více zemích (nerezidentní). Podle zásad reciprocity se v. zřizují v obou zemích současně, v řadě případů se z praktických důvodů využívá vícenásobné akreditace jednoho ZÚ pro více zemí regionu. Rezidentní v. pak bývá v hlavním městě země, se kterou byly jako první v oblasti navázány diplomatické styky; obyčejně to bývá stát, který je v regionu významný i v jiných ohledech, např. je sídlem mezinárodních organizací, u kterých pak bývá v. rovněž akreditováno. Úkolem v. zastupovat svůj stát a jeho zájmy v hostitelské zemi, resp. v zemích akreditace. Vyslanectví udržuje styky se státními i nestátními orgány a organizacemi, s občany daného státu a s mezinárodními organizacemi sídlícími na jeho území. Poskytuje ochranu a nezbytnou asistenci občanům, navrhuje a pomáhá realizovat oficiální návštěvy představitelů své i hostitelské země. Ziskává, vyhodnocuje a zasílá do ústředí veškeré relevantní informace o politickém a ekonomickém vývoji států akreditace, vhodnými formami šíří informace o své zemi, udržuje a rozvíjí styky s krajany a krajanskými organizacemi. Zprostředkovává informační toky mezi vládami obou zemí, předává hostitelské zemi korespondenci hlav států a dalších ústavních činitelů. Vedle rutinní a nezbytné

4.3.1. Počátky diplomatických styků Československa a Etiopie

Již na počátku dvacátých let se československé Ministerstvo zahraničních věcí zabývalo otázkou navázání diplomatických styků s Habeší. Do roku 1925 se intenzivně zvažovala možnost otevření efektivního či honorárního konzulátu v Addis Abebě. Velkým zastáncem této myšlenky byl již zmiňovaný cestovatel a publicista Vilém Němec, který byl před světovou válkou dokonce kandidátem na rakousko-uherského konzula. V. Němec dostal roku 1924 ze strany ministerstva zahraničních věcí ústní slib, že konzulát bude brzy otevřen.¹⁴⁹ V této době udržovala Francie s Habeší pravidelný diplomatický styk. Z toho důvodu bylo rozhodnuto o tom, že Československo bude udržovat vzájemný styk s Habeší prostřednictvím příslušných francouzských úřadů. Na této bázi měly fungovat vzájemné vztahy mezi oběma státy až do doby uzavření československo-habešské obchodní dohody.

V roce 1928 navázalo na aktivitu z počátku dvacátých let československé vyslanectví v Káhiře, do jehož kompetencí spadala formálně i Habeš. Káhira navrhla zřízení honorárního konzulátu v Addis Abebě, post konzula byl nabídnut obchodníkovi Ludvíku Kalvodovi, který jej však pro jeho údajnou nákladnost odmítnul, přestože mu MZV nabízelo příspěvek na chod úřadu, což nebývalo v dané době obvyklé.¹⁵⁰

Na počátku třicátých let se otázka navázání vzájemných diplomatických styků dostala opět na pořad dne. V této době si hlavy obou států vyměnily vzájemně korespondenci. Jednalo se o zdvořilostní dopisy, které byly běžnou praxí při nástupu státníků do svých funkcí.¹⁵¹ Addis Abeba byla z diplomatického pohledu přitažlivým místem, navázání takových styků bylo nejlepším předpokladem pro úspěšný zahraniční obchod jednotlivých států. V roce 1935 tu mělo velvyslanectví už šest zemí (Francie, Velká Británie, Itálie, Německo, Belgie a USA). Ve stejnou dobu tu sídlily také dva efektivní generální konzuláty (Řecko, Egypt). Československá vláda předpokládala, že po úspěšném navázání diplomatických styků, dojde v dohledné době i k otevření efektivního vyslanectví. V danou chvíli byl důležitý postoj francouzského vyslanectví, pod jehož záštitou působil v Addis Abebě (na základě československo-francouzské dohody z 8. 3. 1926) v letech 1931-1937

---

byrokracie je hlavní náplní činnosti diplomatů na v. styková činnost s představiteli hostitelské země a s diplomaty z jiných ZÚ.

¹⁴⁸ OLŠA, jr., Jaroslav. *Českoslovenští diplomaté...*, s. 100.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 92.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 94

¹⁵¹ Haile Selassie v roce 1930 nastoupil na císařský trůn, T. G. Masaryk byl o čtyři roky později počtvrté zvolen československým prezidentem.

důvěrník československé vlády Jan Kalvoda.¹⁵² Nakonec tedy převládl názor francouzské strany, že výše zmíněná francouzsko-habešská dohoda nabízí pro export československých výrobků mnohem lepší podmínky než po případném otevření čs. ZÚ V Addis Abebě. Toto stanovisko bylo pro československou stranu nepřijatelné, a proto byla 12. 12. 1934 uzavřena československo-habešská obchodní dohoda, která ve svém prvním článku zmiňovala také možnost navázání diplomatických styků mezi oběma státy. Aby však tato dohoda vstoupila v platnost, bylo třeba její oboustranné ratifikace, ke které však v důsledku italské anexe již nedošlo. Obchodní dohodu stačila ratifikovat pouze Habeš. K opětovnému navázání diplomatických styků pak došlo v roce 1942. Při jednáních Společnosti národů týkající se italské agrese stálo Československo na straně císaře Haile Selassie. Tato skutečnost byla v pozdější době při diplomatických stykách na různých úrovních nejednou připomínána. Mimo oblast této formální podpory bylo rozhodnutí československé vlády ze dne 22. 1. 1937 o otevření efektivního československého generálního konzulátu v tehdy již okupované Addis Abebě. Ministerstvo zahraničních věcí učinilo všechny potřebné formální kroky k uskutečnění tohoto významného kroku. Byla vytvořena nezbytná tabulková místa, navržen rozpočet a také schválen designovaný generální konzul, kariérní diplomat Gustav Šťastný.¹⁵³ Celý tento záměr skončil ale fiaskem, protože ministerstvo nebylo schopné zajistit financování nového úřadu z vlastních přidělených zdrojů a vláda odmítla navýšit rozpočet. Problematickou se ukázala rovněž otázka, jakým způsobem žádat italskou stranu o exequatur¹⁵⁴ pro konzula, aby tento krok nebyl chápán jako formální uznání italské agrese Československem. Co bylo nakonec hlavní příčinou krachu tohoto projektu, není známo. Jisté však je, že před otevřením plánovaného konzulátu se objevily finanční i politické překážky.¹⁵⁵

Osvobození Habeše spojeneckými vojsky, které znamenalo pád italské protektorátu nad Habeší, otevřelo opět cestu k další fázi vyjednávání stran československého diplomatického zastoupení. V roce 1942 se prezident Edvard Beneš obrátil na etiopského císaře s žádostí o navázání diplomatických styků. Haile Selassie vyjádřil souhlas dopisem z 10. října 1942.¹⁵⁶

---

¹⁵² OLŠA, jr., Jaroslav. *Českoslovenští diplomaté...*, s. 94.

¹⁵³ Tamtéž, s. 95.

¹⁵⁴ *Exequatur* (lat.) – pojem pro označení souhlasu státu (vyjádřen podpisem hlavy státu, ministra zahraničí nebo jiné oprávněné osoby) k výkonu činnosti vedoucího konzulátu (generálního konzulátu, konzula) cizí země v rámci určeného konzulárního obvodu.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 98.

¹⁵⁶ ZÍDEK, Petr. *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948-1968*. Praha, 2007, s. 55. ISBN 80-86506-58-4.

Přelomovým momentem v rovině diplomatických styků se stalo v únoru 1944 udělení agrément¹⁵⁷ Jaroslavu Šejnohovi, československému vyslanci se sídlem v Káhiře. Tímto aktem byly oficiálně navázány diplomatické styky mezi exilovou vládou Československé republiky a Habešským císařstvím. Příslušné pověřovací listiny byly dne 17. února 1944 podepsány vrcholnými představiteli exilové vlády v Londýně, prezidentem dr. Edvardem Benešem a ministrem zahraničních věcí Janem Masarykem.¹⁵⁸ Nový československý vyslanec se dne 15. června 1944 akreditoval předáním pověřovacích listin císaři Haile Selassie I.¹⁵⁹ V listopadu 1947 ho v této funkci nahradil František Krucký.¹⁶⁰

Ministerstvo zahraničního obchodu (dále MZO) mělo na samém počátku 50. let velký zájem na zvýšení vývozu československého zboží na území severovýchodní Afriky. Z toho důvodu se měla pozornost obrátit také na oblast Habeše. Tehdejší vývoz do Habeše vykazoval jen nepatrný obrat. Důvodem byla nízká životní úroveň, ale také obtížnost při hledání vhodných zástupců, kteří by náležitě dohlíželi na obchodní činnost.¹⁶¹ MZO tedy v roce 1950 navázalo na dřívější myšlenku zřídit v Habeši generální konzulát. Na místo generálního konzula byl navržen František Zachar. Jednáním s habešskými úřady byl pověřen diplomatický zástupce Československa v Egyptě. Habešské ministerstvo zahraničních věcí oznámilo svůj souhlas s osobou Františka Zachara na místo generálního konzula v Addis Abebě v březnu 1951. Návrh byl pak předložen československému ministerstvu zahraničních věcí, které však z blíže neznámých důvodů nejen že nesouhlasilo s případným jmenováním Františka Zachara generálním konzulem, ale dokonce vyslovilo i pochybnost nad samotným smyslem založení generálního konzulátu.¹⁶²

---

¹⁵⁷ *Agrément* - formální souhlas hlavy přijímajícího státu s osobou navrženou do funkce diplomatického zástupce vysílajícího státu.

¹⁵⁸ Originály těchto listin viz příloha č. (?).

¹⁵⁹ *Akreditace* – vybavení vedoucího diplomatické mise listinami, které jej pověřují výkonem funkce mimořádného a zplnomocněného velvyslance v zemi vyslání (tj. v zemi akreditace). V některých případech může být velvyslanec akreditován ve více zemích (jedna ze zemí je rezidentní, ostatní tzv. přiakreditované)

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 610.704/50-VI/2.

¹⁶² AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 142.255/51-A/IV-5.

4.3.2. Zřízení československého ZÚ v Addis Abebě

V roce 1950 daly vlády obou zemí předběžný souhlas ke zřízení československého ZÚ v Addis Abebě. V následujících letech se ovšem vyskytly skutečnosti, jež tyto kroky dosti výrazně zpomalily. Jednalo se zejména o nevyřešený problém dodávek speciálního materiálu do Habeše, jež byly československou vládou záměrně pozdrženy, což se ukázalo jako překážka dobře se rozvíjejících styků.¹⁶³ Nakonec se však podařilo tuto záležitost urovnat a obě země mohly pokračovat v korektním jednání o prohloubení diplomatických styků. Založení ZÚ bylo nezbytně nutné i z hlediska rozšíření a zintenzivnění hospodářských vztahů. Habešská vláda poukazovala několikrát na tento nedostatek s argumentací, že ostatní státy s menšími obchodními styky již svá vyslanectví zřizena mají.¹⁶⁴

O zřízení vyslanectví Československé republiky v Addis Abebě bylo rozhodnuto na základě usnesení vlády č. 1862 ze dne 21. září 1954. Československá vláda vydala výnos, ve kterém schvalovala zřízení diplomatického ZÚ pro Habeš v Addis Abebě a zároveň vzala na vědomí, že úhrada nákladů spojených se zřízením tohoto ZÚ v celkové hodnotě 490 000 Kčs společně s osobními a věcnými náklady bude provedena v rámci rozpočtu MZV na rok 1955.¹⁶⁵ Zřízení diplomatického úřadu v Addis Abebě bylo výrazem politicko-hospodářských zájmů, československý vývoz do Etiopie vzrostl v roce 1955 oproti předchozímu roku o 68 %.¹⁶⁶

Datum oficiálního zřízení československého vyslanectví v Addis Abebě připadlo na 26. 1. 1955, kdy se v Etiopii akreditoval odevzdáním pověřovacích listin československý vyslanec v Káhiře Arnošt Karpíšek. ZÚ byl prozatím řízen prvním vyslaneckým tajemníkem ve funkci chargé d'affaires Zdeňkem Pravdou.¹⁶⁷ Arnošt Karpíšek byl na počátku února pozván na audienci k císaři, kde probíhalo jednání o tehdejší situaci ve vzájemných vztazích obou států a o jejich následném prohlubování. Řeč se stočila i na otázku starších dodávek speciálního materiálu, československé tendence směřující k definitivnímu vyřešení této záležitosti vzbudily na straně etiopské vlády zájem o další možné nákupy tohoto zboží.¹⁶⁸ V průběhu audiece císař poukázal na staré přátelství obou zemí a vzpomněl dodávky

¹⁶³ Více o této záležitosti v kapitole Muniční továrna v Addis Abebě.

¹⁶⁴ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 415.469/54. Vyslanectví ČSR v Addis Abebě – zřízení (3. 9. 1954).

¹⁶⁵ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 131.178/54.

¹⁶⁶ V roce 1955 činil československý vývoz do Etiopie 2 627 000 Kčs. Údaj převzat ZÍDEK, Petr - SIEBER, Karel. *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948-1968*. Praha, 2007, s. 56. ISBN 80-86606-58-4.

¹⁶⁷ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 2., č. j., 12/55/T.

¹⁶⁸ Tamtéž.

československých zbraní značky Škoda, které umožnily jeho zemi snáze vzdorovat italské agresi. Po skončení audience odevzdal vyslanec Karpíšek tajemníkovi císaře (Ato Tafara Work) aide-mémoire, který pojednával o průběhu celé audience a otázkách, jež byly jejím obsahem.¹⁶⁹ Na tomto jednání se také diskutovalo o připravovaném uzavření obchodní smlouvy, která měla výhledově navázat na vznik diplomatického zastoupení Československa v Etiopii.

4.3.3 Obchodní dohoda 1956

K ratifikaci obchodní dohody došlo v rámci další audience vyslance Karpíška u císaře. Na samém začátku jednání vyjádřil Haile Selassie nespokojenost s tím, že vyslanec tráví příliš mnoho času na ZÚ Káhira, což má negativní dopad na udržování diplomatických styků v Addis Abebě. Na obhajobu A. Karpíška je nutno podotknout, že práce na ZÚ Káhira byla jeho primární povinností a počátkem roku 1956 se navíc prohloubila krize v egyptsko-izraelských vztazích, což do značné míry zaměstnávalo československý ZÚ v Káhiře. Vyslanec s sebou přinesl texty již připravených obchodních smluv, čímž dal jednoznačně najevo československý zájem o Etiopii a její trhy. K podpisu těchto smluv došlo ještě tentýž den. Řeč přišla také na otázku pověření československého vyslance s trvalým sídlem v Addis Abebě. Zároveň byl císaři předložen návrh na diplomatické zastoupení Etiopie v Československu buď se sídlem v Praze, nebo prostřednictvím některého z etiopských diplomatických představitelů v Evropě. Císař tento návrh uvítal a slíbil, že ho předloží vládě k projednání.¹⁷⁰

Uzavření obchodní dohody mezi Československem a Etiopií předcházela jednání, která trvala takřka celý rok. Hlavními vyjednávači byli chargé d'affaires Dokoupil a obchodní přidělenec Jelínek. Za etiopskou stranu podepsal dohodu ministr zahraničních věcí Blatta Dawit Ogbagzi, jednalo se teprve o druhou obchodní dohodu, kterou Etiopie uzavřela s některou ze socialistických zemí.¹⁷¹ Její plné znění bylo *Obchodní smlouva mezi Císařstvím Etiopie a Československou republikou ze dne 25. 4. 1956.*¹⁷²

---

¹⁶⁹ Tamtéž. *Aide-mémoire* - stručný záznam jednání v diplomatickém styku. Kopie tohoto aide-mémoire je součástí příloh.

¹⁷⁰ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 036/56-KA. Audience u etiopského císaře.

¹⁷¹ Prvním státem socialistického bloku, který uzavřel s Etiopií obchodní dohodu, byla Jugoslávie

¹⁷² AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 123.698/55-AO/2. Obchodní smlouva mezi Císařstvím Etiopie a Československou republikou ze dne 25. 4. 1956.

Tato dohoda přinášela výrazné výhody pro československé podniky zahraničního obchodu (dále PZO), které na jejím základě značně rozšířily obchodní styky, zejména co se týče exportu. Československý zahraniční obchod vykazoval v průběhu existence vzájemných styků s Habeší zpravidla výrazně aktivní obchodní saldo.

„Vzhledem k tomu, že na základě československého zákona se československý zahraniční obchod uskutečňuje výlučně prostřednictvím podniků pro zahraniční obchod jako výhradních představitelů československého zahraničního obchodu, faktury těchto podniků mají, pokud jde o celní odbavování zboží v Etiopii, stejný charakter jako faktury výrobců.“¹⁷³

Tato dohoda obsahovala atestační klauzuli¹⁷⁴, doložku nejvyšších výhod¹⁷⁵ a ustanovení o ochraně československých výrobních značek a známek. Byla uzavřena na dobu pěti let, ovšem každý rok se její platnost musela obnovovat. V případě vypovězení smlouvy jednou ze smluvních stran bylo třeba druhou stranu uvědomit šest měsíců předem.¹⁷⁶ O podpisu smlouvy bylo vydáno stručné komuniké, které zdůrazňovalo její základní cíle – upevnění a usnadnění obchodních styků mezi oběma zeměmi. Ratifikace československo-etiopské obchodní dohody se setkala se značným ohlasem v tisku. Komuniké bylo uveřejněno v Daily News Bulletin a ve všech třech tamních týdenících – The Voice of Ethiopia, L'Éthiopie d'aujourd'hui, The Ethiopian Herald.¹⁷⁷

První významnější společenskou akci československého vyslanectví v Etiopii se podařilo uspořádat 9. května 1955 na počest 10. výročí osvobození Československa. K tomu bylo zapotřebí požádat o schválení MZV, které vypracovalo instrukce týkající se výběru osob, jejich počtu a nákladů, jež neměly přesáhnout hranici 2000 etiopských dolarů.¹⁷⁸ Na přípravách se administrativně podílel také ZÚ Káhira, seznam pozvaných byl sestaven po

---

¹⁷³ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 123.698/55-AO/2. Obchodní smlouva mezi Císařstvím Etiopie a Československou republikou ze dne 25. 4. 1956, článek 5, s. 2.

¹⁷⁴ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 123.698/55-AO/2. Obchodní smlouva mezi Císařstvím Etiopie a Československou republikou ze dne 25. 4. 1956, článek 6, s. 3.

V rámci předpisů platných v obou zemích se poskytnuté výsady vztahovaly také na:

- a) předměty dovážené výhradně za účelem vyzkoušení a pokusů, jakož i nářadí používané výhradně pro montážní práce
- b) předměty dovážené výhradně za účelem opravy a vrácení zahraničnímu majiteli

¹⁷⁵ Ustanovení v mezinárodní smlouvě, kterým si smluvní strany zavazují poskytnout si v dané oblasti minimálně stejné výhody, které před uzavřením smlouvy poskytly jiným státům, nebo kdykoliv po uzavření smlouvy třetím státům poskytnou.

¹⁷⁶ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 123.698/55-AO/2. Obchodní smlouva mezi Císařstvím Etiopie a Československou republikou ze dne 25. 4. 1956, článek 10, s. 4.

¹⁷⁷ AMZV, Etiopie TO-T 1955-1959, k. 1, č. j. 30/56-AK. Obchodní dohoda mezi ČSR a Etiopií, s. 2. V danou dobu v Etiopii denní tisk ještě nevycházel.

¹⁷⁸ 1 etiopský dolar – 2,88 Kčs.

poradě se sovětským velvyslancem, což bylo jasným potvrzením faktu, že československá zahraniční politika byla i na úrovni diplomatického protokolu určována Sovětským svazem. Instrukce, která měla vymezovat okruh pozvaných, zní v tomto ohledu velmi výmluvně:

„...z etiopské strany je třeba pozvat co nejvíce vládních zástupců a významných činitelů z hospodářské, kulturní a průmyslové oblasti a také zástupců z arabské ligy. Ze sovětského a jugoslávského ZÚ všechny diplomatické pracovníky. Ze spřátelených států a států, na nichž máme zájem, pozvat, koho uznáš za vhodné.“¹⁷⁹

Recepce se konala v hotelu Ras a zúčastnilo se jí necelých 200 osob. Nejvýznamnějším hostem byl etiopský ministr pera Ato Taffare Work, císařův tajemník, o němž se říkalo, že měl ze všech vládních činitelů největší vliv. Překvapivým se ukázalo pozvání a samotná účast tří techniků muniční továrny, na něž byl již několik měsíců činěn nátlak k návratu do země.¹⁸⁰

4.3.4. Vyslanec se stálým sídlem v Addis Abebě

Účinnější hájení a prohlubování československo-etopijských styků vyžadovalo, aby byl ZÚ Addis Abeba obsazen samotným titulářem. Oprávněnost tohoto opatření byla podporována i z důvodu určité prestiže, v potaz byl brán i případný úsudek samotného císaře, který mohl skutečnost, že Československo nemá v místě vyslance, vnímat negativně. Na základě toho MZV přehodnotilo celou situaci a podalo dne 13. 9. 1956 vládě návrh na jmenování československého vyslance pro Etiopii. Vláda tento návrh schválila a již následujícího dne odeslal chargé d'affaires do Prahy telegram, který obsahoval základní informace související s vybavením tituláře, jež bylo nezbytně nutné pro výkon funkce. Jedná se o velice zajímavý pramen, který obsahuje doporučení týkající se ošacení s ohledem na specifické klimatické podmínky Addis Abeby.¹⁸¹

---

¹⁷⁹ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 47/T/55. O sovětském vlivu na tvorbu a složení institucí, jež vykonávaly zahraniční politiku, viz kapitola Instituce vykonávající zahraniční politiku, monitorování emigrantů .

¹⁸⁰ Tamtéž. Zpráva o recepci 9. 5. 1955, s. 2. Konkrétně se jednalo o vedoucího stavby továrny Kukáně, dále Šabatku a Lofaje. Přestože vyslanectví vedlo na tyto zaměstnance jednotlivé spisy, v oficiálních zprávách tohoto typu bývá časté, že se neuvádí jejich křestní jména. U jmen emigrantů se často objevuje i chybně uvedený přepis jejich příjmení (př. Tobiška místo Tobyška, Velenda místo Zelenda apod.).

¹⁸¹ Město Addis Abeba leží v nadmořské výšce 2 400 m. n. m. Panuje zde specifické klima, které zpočátku velmi ztěžuje aklimatizaci. V pramenech se objevuje několik zpráv o tom, že někteří z evropských titulářů se musel vzdát svých funkcí pro potíže s dýcháním. Volba vhodného oblečení je velmi důležitá pro celkové působení v Etiopii a pomáhá zmírnit dopad náročných klimatických podmínek.

„Pokud se týká nutného vybavení tituláře, tento bude potřebovat pro činnost v Addis Abebě frak, žaket a smoking. Smoking výhradně tmavé barvy. Tyto druhy obleků jsou pro činnost v Addis Abebě nezbytné a jsou velmi často používány. Nutno poznamenat, že zakoupení doplňků k těmto oblekům, především kravat, frakových košil, knoflíčků a jiného je v Addis Abebě problematické, a proto se doporučuje zakoupení buď doma, nebo při cestě v některém státě. Jinak pro běžné nošení v Addis Abebě se doporučují především obleky tmavší barvy, dvouřadové. V žádném případě není nutné nošení bílých obleků. Pouze přes den lze nositi obleky světlejší barvy. Pokud se týká látek, jsou vyhovující především obleky středních a těžších kvalit, vzhledem ke zdejšímu klima. V Addis Abebě nejsou zvláště velká vedra a teplota zřídka kdy dosáhne 30 stupňů. Večery jsou chladné (10-15 stupňů) takže těžší oblek je daleko výhodnější. Pokud se týká dámské garderoby, používá se dosti často dlouhá róba i na podnicích s předepsaným smokingem. Velmi dobré využití se jeví i pro krátkou večerní toaletu. Večerní dámské šaty jsou ve společnosti používány ve světlejších barvách, jen výjimečně černé. Dlouhé kožichy se v Addis Abebě nenosí, plně stačí pouze krátký kožich večerní. Odpolední šaty se večer prakticky nenosí a jsou používány výhradně při zdvořilostních návštěvách manželek titulářů. V Addis Abebě jsou dva obchody, kde lze dosti výhodně nakupovat dámské věci, případně je možné si je nechat ušít na objednávku. Cenově jsou dámské věci přístupné. Vkusnou večerní toaletu lze pořídit za 250-300 etiopských dolarů. Opačná je situace u pánské garderoby.“¹⁸²

Ze strany Československa se projevovala snaha uspíšit nástup tituláře, tak aby převzal chod úřadu ještě před plánovanou návštěvou Haile Selassie v Indii, která se měla uskutečnit na konci října. Z toho důvodu se na konci září 1956 v budově MZV ČSR uskutečnilo setkání s prvním tajemníkem etiopského velvyslanectví v Bělehradě Befekadou Mettafaria, který byl v Československu na pozvání MZO, aby se zúčastnil strojírenské výstavy v Brně.¹⁸³ Mettafaria byl seznámen s tím, že Československo hodlá v nejbližších dnech požádat etiopské úřady o agrément pro československého vyslance, jímž byl rozhodnutím vlády jmenován dr. Jaromír Vrla. Na tomto setkání došlo i k osobnímu seznámení obou dvou pánů, Mettafaria však nedokázal zaručit rychlou odpověď příslušných etiopských úřadů. Vzhledem k tomu, že

¹⁸² AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1. Osobní vybavení tituláře.

¹⁸³ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 137.226/56. Původně byla na II. československou strojírenskou výstavu v Brně (8. – 30. 9. 1956) pozvána pětičlenná etiopská delegace, jíž mělo být hrazeno ubytování. Etiopská strana odmítla tuto skupinu delegovat s odůvodněním, že se jedná o příliš krátkou dobu pobytu. Chargé d'affaires Dokoupil byl toho názoru, že etiopská vláda měla původně o cestu zájem, ale není ochotná financovat cestu do Československa. „Zdejší praxe je taková, že podobné cesty se nefinancují. Jedinci mají o cestu zájem, jen když jim nevzniknou výlohy.“ MZV zastávalo názor, že důvodem odmítnutí ze strany etiopské vlády byla právě probíhající jednání s USA.

na celou záležitost včetně předání pověřovacích listin do rukou císaře zbýval necelý měsíc, nedalo se příliš očekávat kladné vyřízení ze strany etiopského MZV. Toho si byli všichni přítomní vědomi, již sovětská diplomatická mise se setkala v Etiopii se značnými administrativními průtahy. Před nástupem do funkce bylo nezbytné, aby J. Vrla prošel důkladným měsíčním školením, za což přebíral odpovědnost vedoucí diplomatické mise v egyptské Káhiře Karpíšek, který měl s působením v Etiopii určité zkušenosti. Nakonec bylo tedy rozhodnuto, že předání pověřovacích listin nového československého vyslance v Addis Abebě proběhne na konci roku, jakmile se Haile Selassie vrátí ze zahraniční cesty.

Jaromír Vrla odletěl z Prahy do Addis Abeby letadlem společnosti KLM 10. prosince 1956. Cesta trvala tři dny, neboť v této době neexistovala přímá linka do Addis Abeby, bylo tedy nutné cestovat přes Amsterdam a Chartúm. Před cestou muselo dojít k zajištění holandských a súdánských tranzitních víz, dále bylo také vyžadováno předložit etiopské vstupní vízum na letišti Bole u Addis Abeby. Súdánské tranzitní vízum obdržel Vrla v Chartúmu na letišti a etiopské vstupní vízum získal při návštěvě etiopského velvyslanectví v súdánském hlavním městě.¹⁸⁴ Převzetí diplomatického úřadu v Addis Abebě učinil J. Vrla dne 13. 12. 1956, čímž se stal de facto prvním československým vyslancem s trvalým sídlem v Etiopii. Oficiální název jeho diplomatické funkce zněl Mimořádný vyslanec a zplnomocněný ministr ČSR. Bezprostředně po příletu byl Vrla kontaktován sovětskou diplomacií ve věci uskutečnění oficiální návštěvy na sovětském velvyslanectví.

„Přiletěl jsem do Addis Abeby dne 13. prosince 1956 v 17 hodin. Na letišti jsem byl přivítán šéfem diplomatického protokolu majorem Mesfinem Begashat, diplomatickými pracovníky sovětského velvyslanectví v čele s velvyslancem B. I. Karavajevem a pracovníky československého velvyslanectví. Dále byli na letišti přítomni zástupci tisku. Uvítání bylo srdečné s menšími projevy ze strany šéfa protokolu a s mou odpovědí. Ihned po uvítání odvezl mne šéf diplomatického sboru major Mesfin vládním vozem, opatřeným československou vlajkou do budovy vyslanectví. Visa byla s. Dokoupilem zajištěna předem.

Dne 15. prosince v 15 hodin jsem oficiálně navštívil velvyslance SSSR s. Karavajeva. Přijetí, jehož se účastnil též za náš zastupitelský úřad s. Dokoupil a s. Gevorkian, II. tajemník sovětského velvyslanectví, bylo srdečné a soudružské. Ve více než tři a půl hodiny trvajícím rozhovoru byla prodiskutována řada závažných problémů týkajících se současné politické

---

¹⁸⁴ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1.

situace v Etiopii. S. Karavajev mi řekl, že kdykoli budu něco potřebovat, mohu k němu přijít a dohodli jsme úzkou spolupráci... ¹⁸⁵

Vyslanec Vrla měl ihned od počátku výkonu funkce poměrně napilno. Součástí diplomatického protokolu byly návštěvy všech diplomatických úřadů, které tehdy v Addis Abebě fungovaly. Zpráva o společenském styku z ledna 1957 uvádí, že vyslanec provedl zdvořilostní seznamovací návštěvy u velvyslanců SSSR, USA (zde byl uvítán doyenem sboru), Egypta, Indie, Jugoslávie, Itálie, Francie a Velké Británie. Dále také u vyslanců Belgie, Holandska a Švédska. Súdán a Řecko byly v tehdejší době zastoupeny chargé d'affaires, s nimiž se také setkal. Japonsko a NSR teprve notifikovaly předání pověřovacích listin. Zdvořilostní návštěvy byly oplaceny velvyslanci SSSR, Egypta, Jugoslávie, Itálie, Francie a všemi vyslanci. ¹⁸⁶

V době nástupu vyslance Vrla měl již československý ZÚ v Addis Abebě svoji vlastní budovu. Ta byla sice pronajata od samotného zřízení vyslanectví v roce 1955, ale zpočátku nebyla dostatečně vybavena a bylo na ní třeba udělat některé stavební úpravy. Úřad československého vyslanectví byl dočasně umístěn v hotelu, na což si vehementně stěžoval chargé d'affaires Pravda podotýká, že vyslanectví již platí za pronájem budovy 300 etiopských dolarů měsíčně a stále v něm nemůže úřadovat. Teprve v červnu 1956 dostalo vyslanectví k dispozici služební vůz. ¹⁸⁷ Následně došlo i přestěhování úřadu z hotelu do nově zrekonstruované rezidence.

Majitel budovy také doporučoval, aby si ZÚ obstaral hlídání z důvodu poměrně vysoké kriminality v Addis Abebě. Bylo naprosto obvyklé, že diplomatičtí úředníci chodili ozbrojení, proto se v jejich řadách zvedla velká vlna protestu proti nótě etiopského MZV o dovozu a nošení zbraní z roku 1956. Toto nařízení zakazovalo diplomatickým pracovníkům nosit zbraně. Československé vyslanectví proti tomuto vládnímu nařízení protestovalo s odůvodněním, že daná nóta je v rozporu s běžnými zvyklostmi, pokud se týká diplomatických pracovníků. Ihned se také písemně obrátilo na MZV a žádalo jej o zaujetí pevného stanoviska.

---

¹⁸⁵ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 6/57 – VR. Zpráva o příletu do Etiopie a prvních návštěvách u sovětského velvyslance a na etiopském ministerstvu zahraničních věcí ze dne 5. 1. 1957.

¹⁸⁶ AMZV, Etiopie TO-O 1945-1959, k. 1, č. j. 1.135/57. Zpráva o společenském styku v lednu 1957.

¹⁸⁷ AMZV, Etiopie TO-T 1955-1959, k. 1, č. j. 427/55.

„Vzhledem k nedostatku bezpečnosti při jakémkoli pohybu v Etiopii, včetně hlavního města, je zcela běžným, že převážná část Evropanů nosí osobní zbraň. Budovy diplomatických misí nejsou v žádném případě bezpečnostně chráněny ze strany místních příslušných orgánů.“¹⁸⁸

4.4. Návštěva Haile Selassie v Československu 1959, Smlouva o přátelství a spolupráci

Návštěva císaře Haile Selassie v Československu byla v diplomatickém styku plánována již delší dobu. Samotný císař vyjádřil při audiencích s československými činiteli přání navštívit zemi, která byla velkým zastáncem Etiopie před Společností národů v roce 1935 a nikdy neuznala italskou okupaci. Velice rád vzpomínal na spolupráci s ing. Adolfem Parlesákem, kterého označil za upřímného přítele, podotýkáje, že by se s ním rád při případné návštěvě Československa setkal.¹⁸⁹

Návštěva Haile Selassieho v Československu se uskutečnila 13. – 17. července 1959. Císař přiletěl do Prahy na ruzyňské letiště v pondělí 13. 7. ze státní návštěvy Sovětského svazu. Na Ruzyni jej přivítal řada čelných představitelů vlády, strany a diplomatického sboru v čele s prezidentem Novotným, zúčastnil se i československý vyslanec v Etiopii dr. Jaromír Vrla. Nejenom uvítání císaře na letišti, ale v podstatě celý průběh zdvořilostní návštěvy Československa byl doslova pompézní.

„Na stožárech letiště vlály zeleno-žluto-červené vlajky etiopského císařství a vlajky naší republiky, na hlavní letištní budově se skvěl transparent v českém a amharském jazyce – Víťáme srdečně Jeho císařské Veličenstvo Haile Selassie I.“¹⁹⁰

Ještě na letišti pronesl Antonín Novotný slavnostní uvítací projev, ve kterém upozornil na tradici dlouholetého přátelství obou zemí, vyslovil přání dalšího rozšiřování těchto styků a také udržování světového míru. Haile Selassie za uvítání poděkoval a pronesl rovněž několik zdvořilostních frází. Poté oba nasedli společně do přistaveného vozu a projeli v čele aut s císařovým doprovodem pražskými ulicemi až na Pražský hrad, kde byl císař

¹⁸⁸ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 96/56. Nóta etiopského Ministerstva zahraničních věcí o dovozu a nošení zbraní.

¹⁸⁹ Jejich poslední osobní setkání se konalo na jaře 1936 v přístavním městě Džibuti. Císař byl v tu dobu na cestě do exilu, Parlesák měl zůstat a podílet se na organizaci poslední zoufalé obrany Etiopanů. Ani ne za týden po císařově odjezdu padlo hlavní město, Mussolinimu se splnil sen o podmanění země, která Itálii v roce 1896 uštědřila zahanbující porážku. Adolf Parlesák byl nucen odjet z Etiopie nedlouho po císaři, neexistují žádné zmínky o tom, že by se v průběhu války setkali.

¹⁹⁰ AMZV, TO-T Etiopie, k. 1. Návštěva etiopského císaře v ČSR. Výstřižek z Rudého Práva (14. 7. 1959).

ubytován. Na cestě z letiště na Hrad bylo v pražských ulicích mnoho lidí, kteří se přišli podívat a zamávat panovníkovi ze vzdálené africké země, jenž proslul jako neohrožený bojovník za národní nezávislost a svobodu Etiopie.¹⁹¹

Krátce po 12 h přijal prezident Novotný Jeho císařské Veličenstvo společně s členy jeho doprovodu na Pražském hradě, kde byl uspořádán slavnostní oběd, v jehož průběhu pronesli oba státníci pozdravné přípitky. Slavnostního oběda a následného přátelského rozhovoru byli z československých významných činitelů přítomni J. Dolanský, Z. Fierlinger, V. Kopecký, ministr zahraničních věcí V. David, vedoucí Kanceláře prezidenta republiky L. Novák, náčelník Vojenské kanceláře prezidenta republiky generálmajor J. Čihák a československý vyslanec v Etiopii dr. J. Vrla.¹⁹²

Následující den odjel císař s doprovodem k jednodennímu pobytu do Karlových Varů. Po cestě do Karlových Varů se zastavili v JZD Chýně v okrese Praha-západ, kde byli přivítáni ministrem zemědělství L. Štrougalem, součástí programu císařovy návštěvy v Chýni bylo tradiční pohoštění chlebem a solí a prohlídka družstevního hospodářství. Stejně přivítání přichystali i v Karlových Varech, kde byl uspořádán slavnostní oběd, po němž etiopští hosté odjeli na prohlídku do závodu na výrobu skleněných uměleckých předmětů značky Moser do Dvorů u Karlových Varů.¹⁹³

Ve středu byla na programu nejprve prohlídka pražského závodu ČKD Sokolovo, n. p.¹⁹⁴ a poté byla Haile Selassiemu v pražském Karolinu udělena čestná hodnost doktora právních věd. Této slavnostní promoce se z etiopské strany zúčastnila i Její císařská Výsost princezna Aida Desta a další významní etiopští činitelé doprovázející císaře. Slavnost zahájil rektor prof. dr. J. Procházka, po přivítání hostů zaznělo síni dílo Zdeňka Fibicha *Comenius*, po němž se odehrál samotný promoční akt. Děkan právnické fakulty prof. dr. V. Fábry vyzdvihl po představení Haile Selassie zejména jeho zásluhy o nezávislost Etiopie. Po skončení slavnostní promoce se zúčastnění odebrali na Pražský hrad, kde byly zahájeny rozhovory mezi představiteli obou zemí. Obsahem rozhovorů byly otázky dalšího rozvoje vzájemných styků a možností ještě širší hospodářské a kulturní spolupráce mezi oběma státy. V této souvislosti vyjádřila československá vláda ochotu pomoci hospodářskému rozvoji Etiopie dodávkami zboží investiční povahy na úvěrovém základě a za tímto účelem bylo

---

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Tamtéž, Rudé právo 15. 7. 1959.

¹⁹⁴ ČKD Sokolovo bylo vedle Povážských strojren a Zbrojovky Brno největším dodavatelem speciálního materiálu do Etiopie.

dohodnuto, aby se brzy konala jednání o uzavření dohod o hospodářské a technické spolupráci mezi oběma zeměmi. Zároveň bylo dohodnuto, že se v brzké době budou konat jednání o uzavření smlouvy o přátelství a spolupráci a dohody o kulturních vztazích. Na závěr jednání byla podepsána dohoda o povýšení diplomatického zastoupení na úroveň velvyslanectví. Po skončení těchto rozhovorů byl na počest Haile Selassieho uspořádán slavnostní večer v zahradách Pražského hradu.¹⁹⁵

Závěrečný den pobytu císaře v Československu začal návštěvou Ostravského kraje, kde byla skutečně prohlídka provozu Nové hutě Klementa Gottwalda a nového sídliště Poruby. Po návratu do hlavního města uspořádal etiopský císař slavnostní večeři na počest prezidenta republiky A. Novotného a při této příležitosti mu udělil vysoké etiopské vyznamenání *Řád královny ze Sáby*.¹⁹⁶ A. Novotný svému protějšku na oplátku udělil *Řád Bílého lva I. třídy s řetězem*.¹⁹⁷ Tentýž večer se v Černínském paláci konala slavnostní recepce pořádaná Haile Selassiem. Císař se ještě před odjezdem z Československa rozhodl pozvat A. Novotného na státní návštěvu Etiopie. Toto pozvání bylo československým prezidentem s povděkem přijato.

Následující den opustil císař i s doprovodem Československo a pokračoval v zahraničních návštěvách, tentokrát zamířil do Belgie. Na Pražském hradě a na ruzyňském letišti se konalo dopolední slavnostní rozloučení. Československo s prázdnou, byl obdarován takřka na všech místech, která navštívil. V rámci zmíněného předávání čestného doktorátu mu byla s odstupem času na zakázku vyrobena zlatá pamětní medaile s řetězem, k jejímuž předání došlo na konci roku v Addis Abebě během návštěvy československé obchodní delegace. Mimo to Kancelář prezidenta republiky objednala u PZO Kovo osm rentgenů pro etiopská zdravotní střediska a nemocnice. Císař byl velký milovník psů, tuto informaci předalo československé vyslanectví MZV, které zajistilo, aby byl císaři během návštěvy předložen k nahlédnutí katalog čistokrevných psů. Císař si bez váhání vybral hned pět psů (jednalo se o dvě dogy, dva bulteriéry a jednoho velšského teriéra. Psi byli následně transportováni

---

¹⁹⁵ AMZV, TO-T Etiopie, k. 1. Návštěva etiopského císaře v ČSR. Výstřižek z Rudého práva (16. 7. 1959).

¹⁹⁶ Tento řád byl zřízen Haile Selassiem v roce 1930. Zahrnuje řetěz a pět dalších tříd. Řetěz královny ze Sáby je velmi vysokým vyznamenáním a je vyhrazen císaři a císařovně Etiopie. Ve výjimečných případech, jako znak zvláštní císařovy úcty, může být udělen členům císařské rodiny a hlavám cizích států a také osobám, které prokázaly zvláště záslužné služby.

¹⁹⁷ Nejvyšší československé státní vyznamenání. Od roku 1922 udělován osobám, které se zvláště výrazným způsobem zasloužily o Československo. Řád byl rozšířen vládním nařízením č. 261 Sb. z 13. listopadu 1924, které přidalo k ostatním řádovým dekoracím ještě řádový řetěz. Tento řetěz byl udělován hlavám států, ale i běžným občanům pokud jejich zásluhy byly mimořádně pozoruhodné.

letadlem do Etiopie, kde je císař obdržel prostřednictvím vyslanectví. Poslední pozorností prezidenta Novotného, která byla císaři dodatečně předána, byla umělecky vyrobená kazeta s fotografiemi z návštěvy císaře v Praze.¹⁹⁸

4.4.1. Československo-etioipská jednání během císařovy návštěvy

Okázalá císařova návštěva Československa se setkala s velkým ohlasem a byla naprostým úspěchem. Průběh zdvořilostní návštěvy byl vskutku pompézní a zásadně změnil dosavadní postoj etiopského dvora a vlády k Praze a nakonec se zúročil v podpisu několika smluv.¹⁹⁹ Československo přikládalo velký význam zejména smlouvě o přátelství a spolupráci, protože to bylo poprvé, kdy byla taková smlouva uzavřena s některou ze zemí, jež nebyla součástí komunistického bloku. K její ratifikaci poté došlo v Addis Abebě dne 5. prosince 1959.

Současně byly uzavřeny dohody o kulturní, vědecké a technické spolupráci a hospodářská dohoda, které přímo navazovaly na předešlou spolupráci obou států. V hospodářské oblasti projevila etiopská strana zájem především o dodání tří investičních celků – lnářské textilní továrny, bavlnářského závodu a závodu na výrobu gumové obuvi. Dále se etiopští představitelé zajímali o spolupráci na úseku zemědělství a o vědecko-technickou spolupráci, zvláště v oboru geologického průzkumu. Také se jednalo o možnostech poskytnutí stipendií pro etiopské studenty a výcviku etiopských praktikantů v československých podnicích.²⁰⁰

Ve smyslu usnesení politického byra ÚV KSČ bylo k etiopským požadavkům zaujato v zásadě kladné stanovisko. Součástí podkladů pro jednání o výše zmíněných smlouvách bylo poskytnutí dlouhodobého úvěru ve výši 25-30 miliónů Kčs s úrokem 2,5%, přičemž úvěr měl být splácen částečně ve zboží. V případě nových projektů mohla být půjčka zvýšena až na 40 miliónů. V rozhovorech o hospodářských otázkách byla ovšem nadále znát jistá opatrnost etiopských zástupců. Při jednání o výše zmíněném úvěru požadovala etiopská strana delší dobu splácení v rozmezí dvanácti až patnácti let. Obvykle byl však úvěr s rozvojovými

---

¹⁹⁸ AMZV, TO-T Etiopie 1955-1959, k. 1, č. j. 300.641/59.

¹⁹⁹ ZÍDEK, Petr. *Československo a subsaharská...*, s. 57.

²⁰⁰ AMZV, TO-T Etiopie 1960-1964, k. 1. Výsledky návštěvy etiopského císaře, s. 1.

zeměmi poskytován na tři až pět let, jen ve výjimečných případech při dodávkách větších celků byl poskytován úvěr na deset let.²⁰¹

Během těchto jednání vyslovil císař a další etiopští činitelé některá další přání v souvislosti s rozšířením hospodářských a kulturních styků. Haile Selassie požádal mimo jiné o vyslání několika specialistů, kteří se měli podílet na organizaci v oblasti rozvoje zemědělství a průmyslu. Jednalo se o vyslání odborníka na zemědělské stroje, odborníka na lesnictví a na výrobu vína, který by zároveň dohlížel na organizaci vinařského závodu Makanissa, dále odborníka na průzkum horských pramenů v Addis Abebě a Hararu (konkrétně byl vyžádán prof. František Lenoč, ředitel Výzkumného ústavu pro revmatické nemoci, i s celou skupinou pracovníků). Dále bylo požádáno o zaslání sazenic lesních stromů k provedení zkušební výsadby v Etiopii. Etiopský náměstek předsedy vlády projevil také zájem o radiovou vysílací stanici atd.²⁰²

V politických rozhovorech bylo dosaženo dohody o vzájemném povýšení diplomatického zastoupení na úroveň velvyslanectví. Etiopská strana však připomněla, že prozatím nebylo možné z rozpočtových důvodů zřídit efektivní zastupitelský úřad v Praze. Funkcí velvyslance v Praze byl přechodně pověřen etiopský velvyslanec v Moskvě, který již v roce 1958 obdržel agrément pro Prahu. (5850,5851)

Před ukončením pobytu uskutečnil etiopský ministr zahraničních věcí návštěvu u československého ministra zahraničních věcí Davida. Jeho snahou bylo intervenovat ve věci Bedřicha Hildprandta, který žádal o povolení k vystěhování z ČSR do Etiopie pro svou manželku a dítě. Bylo mu slíbeno, že celá záležitost bude prověřena a v brzké době se dozví příslušné stanovisko.²⁰³

---

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Tamtéž, s. 2.

²⁰³ Tamtéž, s. 4. Bedřich Hildprandt (2. 4. 1902 – 12. 2. 1981) pocházel z rodu Hildprandtů z Ottenhausen. Tento rod měl svůj původ v oblasti jižních Tyrol, v Čechách se usadil na počátku 17. století. Erbovní listinu získali v roce 1530 od císaře Karla V., od roku 1579 patřili s obohacným erbem k říšskému rytířskému stavu. Bedřich Hildprandt byl posledním majitelem velkostatku Blatná. Po komunistickém puči v roce 1948 byl zámek Blatná rodině Hildprandtů konfiskován. B. Hildprandt strávil rok a půl ve vězení, po propuštění byl nucen zámek opustit. Komplikovanou situaci se rozhodl řešit odchodem do emigrace. Dlouho však čekal na svolení příslušných československých úřadů pro manželku a dcery. Nakonec mu bylo toto svolení v roce 1960 na základě přímluvy samotného etiopského císaře povoleno. Bedřich Hildprandt proslul jako velký znalec koní, císař ho zaměstnal jako odborníka pro chov svých lipicánů. Jeho manželka Kornélie pracovala jako tlumočnice u tamějšího sídla OSN. Důležitou úlohu sehrál také otec Kornélie Hildprandtové, dr. Ferdinand Veverka (v meziválečném období působil jako československý vyslanec v USA), který po roce 1948 emigroval právě do Etiopie. Díky němu se Haile Selassie dozvěděl o osudu rodiny a následně pak intervenoval v její prospěch. Po revoluci 1974 byl Bedřich Hildprandt nucen Etiopii opustit. Přesídlil s celou rodinou na Baleáry a poté do

V listopadu 1959 přiletěla do Etiopie československá vládní delegace vedená ministrem financí Ďurišem a náměstkem ministra zahraničního obchodu Poulou s cílem ratifikovat dohody, jež byly předmětem jednání v rámci císařovy návštěvy Československa ve dnech 13. 17. 7. 1959. Po sérii vyjednávání ohledně posledních úprav předem projednávaných smluv došlo nakonec dne 11. 12. 1959 k ratifikaci následujících dokumentů:

- Smlouva o přátelství a spolupráci
- Hospodářská dohoda
- Dohoda o kulturní spolupráci
- Dohoda o vědecko-technické spolupráci²⁰⁴

Na základě hospodářské dohody poskytlo Československo Etiopii úvěr na 3,5 miliónu liber sterlingů se splatností na 10 let od kompletní dodávky při 3 % úroku. Úvěru mělo být použito hlavně na nákup investičních statků v oblasti průmyslu, hornictví, zemědělství a dopravy. Obě strany se zároveň domluvily na vzájemné výměně zboží v rámci obchodní dohody z 25. 4. 1956 a československá vláda se zavázala ke zvýšení objemu dovozu tak, aby Etiopie mohla co největší část použitého úvěru včetně úroku splácet svým zbožím.

Dohoda o vědecko-technické spolupráci předpokládala spolupráci na úseku hornictví, zdravotnictví, spojů, vědecké a technické výchovy, zemědělství a průmyslu. Československo se na žádost etiopské strany zavázalo k vysílání odborníků, technického personálu a zařízení, poskytování stipendií a výcviku studentů a praktikantů.

---

německého Gautingu, kde v roce 1981 zemřel. V roce 1993 dostala rodina Hildprandtů v restituci všechny majetek zpět, zámek Blatná zpřístupnila osm dní po jeho převzetí.

²⁰⁴ AMZV, TO-T Etiopie 1960-1964, k. 1. Na základě smluvních ustanovení začaly jednotlivé smlouvy platit od 11. 5. 1960.

4.5. Muniční továrna Povážských strojírén

První významnou poválečnou aktivitou v oblasti zahraničního obchodu obou zemí byla výstavba muniční továrny v Addis Abebě. Tvořila nedílnou součást československého zbrojařského exportu do zemí třetího světa, etiopskou stranou byla bedlivě sledována, neboť případný úspěch při výstavbě továrny a výroby munice mohl v budoucnu předznamenat intenzivní obchodní výměnu obou států. Byla také prvním podnikem, v němž se bohatě uplatnili českoslovenští odborníci, kteří stavbu realizovali a poté se podíleli na organizaci výroby a zaškolení místního obyvatelstva.

Návrhy na výstavbu muniční továrny v Etiopii byly poprvé předloženy MZV v březnu 1948. To je pak po náležitém prostudování předalo Ministerstvu národní obrany (dále MNO), které následně vyslovilo souhlas s navrhovaným projektem. Smlouvu s habešskou vládou o výstavbě muničky uzavřelo generální ředitelství Závodů přesného strojírenství v červnu 1948, dodatek k této smlouvě týkající se technického vybavení továrny byl podepsán v lednu následujícího roku. Hlavním dodavatelem tohoto zařízení byly Povážské strojírny v Povážské Bystrici. Ty také byly smluvně vázány k poskytnutí odborníků pro výstavbu závodu, zavedení výroby a zaučení místního obyvatelstva. Ve smlouvě bylo uvedeno, že dodavatel se zavazuje vyslat do Habeše technické síly na dobu pěti let. Jejich pobytové náklady a cestovné hradila habešská vláda.²⁰⁵

Již v roce 1948 obdržely Povážské strojírny od habešské vlády objednávku na „speciální zboží“. Hlavní položkou tohoto zboží bylo nářadí pro výrobu pěchotní munice ráže 7,7 mm, náhradní součástky pro tanky od ČKD Sokolovo, n. p. a náhradní součástky zbraní od Zbrojovky Brno, n. p.²⁰⁶

Na základě zprávy z února 1951 sjednaly Povážské strojírny se souhlasem MNO a MZV následující kontrakty na dodávky výrobního zařízení a materiálu.

1/ kontrakt (16. 6. 1948) – výrobní zařízení pro pěchotní náboje 496 705 £

2/ kontrakt (10. 1. 1949) – nářadí pro tuto výrobu 15 925 £

3/ kontrakt (16. 8. 1950) – pásková ocel (54t) 27 540 £

²⁰⁵ AMZV, Etiopie TO-O 1945-1959, k. 1, č. j. TO 3231/52. Zpráva o dodávkách do Habeše.

²⁰⁶ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 56/158/53/T.

4/ kontrakt (2. 2. 1951) – nástrojová ocel (70,5t) 53 950 £²⁰⁷

Na počátku roku 1952 již byla stavba muniční továrny takřka před dokončením. V této době došlo k jistému utlumení dodávek materiálu navzdory tomu, že je habešská strana na základě uzavřených smluv s Povážskými strojírnami naléhavě žádala. V roce 1953 projednávalo MZO stížnost habešské vlády, podle které nebylo určité smluvené zboží do Habeše stále ještě dodáno. Vinu na tomto prodlení měla etiopská účast v korejské válce, která byla komunistickým Československem vnímána jako projev určitého nepřátelství vůči socialistickým zemím. Československá vláda si ale velice dobře uvědomovala, že případné zastavení dodávek dalšího materiálu by mohlo mít za následek úplné přerušení vzájemných styků. Jako poněkud naivní a do jisté míry účelové se jeví rovněž obavy z případných sankcí československých odborníků ze strany habešských úřadů.²⁰⁸

Českoslovenští experti (v roce 1953 jich tu bylo celkem 14, z toho 10 s rodinami) uzavírali postupně v letech 1948-1949 s československou vládou dohody, jež jim umožňovaly působení v Etiopii za účelem výstavby a zahájení provozu muniční továrny.²⁰⁹ Tyto dohody měly omezenou platnost na pět let, po jejich vypršení se tedy měli všichni vrátit do vlasti. Valná většina z nich však neměla zájem se vrátit zpět, a proto hledali záštitu na etiopském ministerstvu obrany, které s nimi začalo postupně uzavírat kontrakty zaručující prodloužení jejich pobytu v Etiopii. Na tuto skutečnost zareagovala rychle československá vláda a začala odborníky vyzývat k okamžitému návratu do vlasti. Již v lednu 1953 naléhal náměstek ministra zahraničního obchodu Otto Kocour (v dopise adresovaném předsednictvu vlády) na prozkoumání možnosti předčasného návratu československých techniků z Habeše.²¹⁰ Rozhodnutí o této otázce bylo předloženo politickému sekretariátu ÚV KSČ, které však záhy předalo tuto věc k posouzení MZV. MZV apelovalo na skutečnost, že případné předčasné stažení československých techniků z Addis Abeby by mohlo vážně narušit vztahy mezi oběma státy, a proto se tedy mělo o této otázce uvažovat až po nástupu československého konzula v Etiopii.²¹¹ Montéři uváděli většinou jako důvod svého dalšího působení pomalé zaučování místních pracovních sil do výrobního procesu.

---

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ AMZV, Etiopie TO-O 1945-1959, k. 1, č. j. 103.981/52 AO.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1. Dopis náměstka MZO Otty Kocoura předsednictvu vlády (9. 1. 1953).

²¹¹ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 100.458/53-AO-4.

4.5.1. Zaměstnanci muniční továrny, vyhoštění Rudolfa Jiříka

Vedoucím stavby muniční továrny v Addis Abebě byl Bohuslav Kukáň, který byl po úspěšném předání stavby habešské vládě vyzván (údajně na přání Haile Selassieho) k vypracování návrhu stavby učňovského internátu při muniční továrně. Vedle toho vypracoval také projekt na výstavbu sportovního stadionu. Jeho výslovným přáním bylo zůstat v Habeši, ovšem vše záleželo na ochotě československých úřadů, které měly rozhodnout o tom, zda do Habeše pustí také Kukáňovu manželku. Kukáň v této souvislosti žádal o pomoc Haile Selassieho, který mu přislíbil přímluvu prostřednictvím diplomatického zákroku.²¹² V roce 1953 pracovali montéři v Habeši již bez platných československých pasů, které byly uloženy na vyslanectví v Káhiře, jež zodpovídalo před zřízením ZÚ v Addis Abebě za tuto agendu. Vzrůstající tlak na návrat československých montérů do vlasti názorně ilustruje výzva Ministerstva těžkého strojírenství z prosince 1954:

„Československým montérům, kteří toho času pracují v rámci plnění smlouvy mezi císařskou vládou habešskou a Závody Klementa Gottwalda Povážská Bystrica v Addis Abebě, nebudou nadále prodlužovány pracovní smlouvy. Jednotliví montéři československé příslušnosti budou z Habeše odvoláváni na návratné listy postupně tak, jak jim bude končit platnost pracovních smluv. Čtyřem z těchto montérů – Hacaj, Peške, Vochta, Lofay, kterým smlouva již prošla, nebude pobyt prodlužován a budou odvoláni zpět do ČSR. Národní podnik Závody Klementa Gottwalda dostávají v současné době příkaz k vyzvání návratu do vlasti shora jmenovaných soudruhů. V případě naléhavé potřeby nevyklučujeme možnost vyslání jiných montérů do Habeše za montéry, kteří postupně budou povoláváni do ČSR.“²¹³

V této době se začaly množit zprávy, které dokládají, že československá vláda dala podnět k tomu, aby se na odborníky začalo naléhat ohledně jejich návratu do republiky. Dokladem toho je písemná dokumentace monitorující činnost a postoje jednotlivých pracovníků k poměrům v Československu. Pod valnou většinou těchto zpráv je podepsán chargé d'affaires Zdeněk Pravda. Důležitou roli však sehrál zejména Rudolf Jiřík, který byl do Etiopie oficiálně vyslán jako obchodní delegát, avšak na základě několika písemných zpráv je zřejmé, že přijel s poněkud jiným posláním. Jeho cílem bylo v první řadě navázat kontakty s jednotlivými zaměstnanci muničky a pokusit se na ně ideově

---

²¹² AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1.

²¹³ Tamtéž.

zatlačit a tím je přimět k odjezdu z Etiopie. Rudolf Jiřík psal pečlivé raporty, které pak předával chargé d'affaires, jehož prostřednictvím se dostaly i na kádrový odbor MZV.

R. Jiřík přiletěl do Addis Abeby v červenci 1954 s vízem platným do srpna. Poté si jej nechal s pomocí vyslance v Káhiře prodloužit na jeden rok, tedy do října 1955. V uvedeném období se Jiřík snažil proniknout do kolektivu zaměstnanců muničky a získávat o nich informace, které jim po případném návratu do Československa mohly v danou dobu velmi uškodit. Jiřík zjistil, že více než polovina tamních československých pracovníků nemá zájem vrátit se do vlasti. Ve chvíli, kdy na ně začal Jiřík vyvíjet v tomto smyslu určitý nátlak, byl okamžitě pozván na etiopské Ministerstvo vnitra, kde mu bylo sděleno, aby co nejrychleji opustil zemi. Rudolf Jiřík sepsal závěrečnou zprávu o svém pobytu a posláním v Etiopii, kde také obecně promluvil o činnosti emigrantů a svém vyhoštění.

„Můj názor je, že kdybychom měli možnost v tomto smyslu na ně trvale působit, anebo kdybychom se o ně starali již dávno, že by si to ještě v poslední chvíli někteří rozmysleli. Myslím, že emigranti si toho byli vědomi a že to také byla pravá příčina, proč jsem byl z Etiopie na jejich zásah na základě nějakého udání nebo obvinění, vykázán. Emigrantů je v Addis hodně a mnozí z nich zastávají důležité funkce a mají vlivné styky. Sám jsem žádnou nepřátelskou činnost proti Etiopii neprováděl a ani mně ji nelze konkrétně dokázat.“²¹⁴

Domnívám se, že důležitou úlohu v souvislosti s vyhoštěním R. Jiříka sehrál Bohuslav Tobyška, který v té době žil již pátým rokem v Etiopii a vypracoval si zde velmi silnou pozici. Dokonce se důvěrně znal s císařem Haile Selassiem a těšil se pro své schopnosti a zkušenosti jeho velké přízni. Na základě archivních dokumentů je jisté, že B. Tobyška udržoval s některými montéry přátelské styky.²¹⁵ Bývalý válečný pilot, jemuž se v roce 1948 podařilo uprchnout před komunistickým režimem, byl pro mnohé z nich příkladným hrdinou a symbolem boje za demokratické Československo. Zřejmě proto byl v některých pozdějších zápisech z porad ZÚ v Addis Abebě zatracován a přirovnáván ke zrádcům Československa.²¹⁶

---

²¹⁴ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1. Zpráva obchodního delegáta Rudolfa Jiříka.

²¹⁵ Doplní citaci. O životě Bohuslava Tobyšky pojednává medailon v závěru práce.

²¹⁶ O tom, kolik československých montérů v Etiopii zůstalo, nejsou doposud zprávy. V roce 1957 (doplní Lofaje popř. další)

„V Etiopii žije několik desítek bývalých československých občanů a zrádných emigrantů, jež svou nenávistí vůči našemu režimu a někdy i znalostí poměrů jsou pro naše usilování v Etiopii zákeřnějším nepřítelem, než jakýkoliv cizí poradce. Několik z nich má dokonce důležité veřejné postavení. Pro ilustraci naší situace stojí za to uvést, že na letošní slavnostní recepci 5. 5. 1955 na počest osvobození Etiopie, pořádané císařem, byli pozváni mezi několika málo cizinci a šéfy diplomatických misí, též tři lidé, jejichž postoj k ČSR je zde veřejně znám: zločinec plukovník Tobiška, dále Veverka,²¹⁷ vedoucí funkcionář zrádné emigrantské organizace a ředitel muniční továrny Peške, který se rozhodl též pro emigraci. Zvláště choulostivý je případ pěti československých techniků, vyslaných Povážskými strojírnami, kteří po skončení pětiletých smluv se zdejšími ministerstvem války se nehodlají vrátit do ČSR. Požádali etiopského ministra války o ochranu, předstíraje, že by je v ČSR čekalo žalářování z politických důvodů, kdyby se vrátili. Etiopské ministerstvo války jim nabídlo prodloužení smluv, aniž by byly o tom československé úřady zpraveny.“²¹⁸

4.6. Počátky zahraničního obchodu mezi oběma zeměmi

Etiopie patří k tradičním obchodním partnerům Československa na africkém kontinentu. K přímým obchodním stykům mezi oběma zeměmi došlo již krátce po skončení první světové války. Naprostá většina obchodní výměny byla tehdy realizována prostřednictvím firem ve třetích zemích. Zpočátku vyváželo Československo do Etiopie zejména průmyslové spotřební zboží. Ve třicátých letech byla Etiopie napadena Itálií a Československo se stalo jejím velkým zastáncem u Společnosti národů. Nad otázkou vývozu čs. zbraní do Etiopie se v poslední době vyrojila celá řada spekulací. Doposud není tato otázka v československé historiografii definitivně vyřešena. Existují však velice seriózní studie, které danou problematiku rozvíjí.²¹⁹

Bezprostředně po skončení druhé světové války byl zahraniční obchod s Etiopií rychle obnoven a rozšířen. V letech 1947-1950 byla v Addis Abebě postavena továrna na výrobu munice. Výstavbu muničky provedly Povážské strojírný, které do Etiopie vyslaly i několik

---

²¹⁷ Ferdinand Veverka viz níže.

²¹⁸ AMZV, Etiopie TO-O, k. 1, č. j. 84/55/T.

²¹⁹ WOLDEKIRO, Abadi. *Tendenční neutralita: československý zbrojní průmysl a italsko-habešský konflikt*. In Soudobé dějiny, č. 1-2, 2006, s. 9-28. ISSN 1210-7050.

CHMIEL, Juraj. *Československý zbrojářský priemysel a taliánsko-etioopský konflikt*. In Historie a vojenství, č. 2, 1991, s. 40-64.

odborníků. Někteří z těchto specialistů uzavřeli poté s habešskou vládou kontrakty bez vědomí československých úřadů, čímž přešli rázem do emigrace.²²⁰

Etiopie byla v roce 1948 druhým největším obchodním partnerem Československa mezi africkými zeměmi. V té době se podílela na československém obchodě s rozvojovými zeměmi více než dvěma procenty.²²¹ Export lehkého zboží do Etiopie se nejčastěji prováděl letecky. V případě dodávek těžkého materiálu byla velice frekventovaná doprava přes přístavní města Džibuti a Massawu. Transporty vedoucí přes Džibuti se dále překládaly na železnici vedoucí až do Addis Abeby. V případě využití Masawy se pro další expedici využívalo silniční dopravy přes Asmaru, ta však byla ze všech tří dopravních cest nejkomplicovanější z důvodu špatného stavu silnic. V roce 1948 neměl žádný ze států obchodujících s Etiopií v zemi konsignační sklad.²²² Z toho důvodu apeloval tehdejší vyslanec v Káhiře F. Krucký na MZO ve věci zřízení honorárního konzulátu či ustavení obchodního jednatele, který by dohlížel na řádné plnění dodávek, čímž by přispěl ke stabilizaci obchodní výměny obou zemí. Ovšem jak vyplývá z níže uvedeného textu, hledání takového obchodního jednatele, jež by splnil požadovaná kritéria, nebylo vůbec jednoduché.

„Je naprosto zapotřebí, aby takový jednatel byl naším příslušníkem, znalým habešských poměrů jak hospodářských tak i politických, a měl znalost jazyků v Habeši používaných (angličtina, francouzština, italština, arabština, amharština, tigrejština...).“²²³

V tuto dobu Československo postrádalo institucionální zaštitění zahraničního obchodu s Etiopií. Veškeré aktivity související s dodávkami československých firem byly zajišťovány prostřednictvím lidí, kteří působili jako obchodní zástupci jednotlivých podniků anebo spolupracovali s některými zahraničními společnostmi, jejichž pomocí zajišťovali realizaci obchodní výměny různých komodit. Jako příklad se nabízí postava Josefa Kubka, který zaslal v roce 1957 československému vyslanectví dopis, ve kterém navrhuje zřízení československého honorárního konzulátu. Součástí tohoto dopisu je rovněž Kubkův životopis, ve kterém nastiňuje svoje předchozí působení v Etiopii. Píše tu, že v letech 1947-1951, tedy v období, kdy ještě nedošlo k úplnému vybudování exportních výsadních společností,

---

²²⁰ Více viz podkapitola Muniční továrna Povážských strojůren v Addis Abebě.

²²¹ POLÁČEK, Zdeněk. *Socialistická Etiopie*. Praha, 1981, s. 158.

²²² *Konsignační sklad* – v mezinárodním obchodě sklad cizího dovezeného zboží, jehož jednotlivé kusy podléhají místním dovoznímu clu teprve v případě prodeje v tuzemsku.

²²³ AMZV, Etiopie TO-O 1945-1959, k. 1, č. j. 1903/48. Výše uvedené nároky se zdají být značně přehnané, z pozdějších pramenů vyplývá, že jen hrstka československých příslušníků působících v Etiopii mluvila plynně amharsky. Tigrejštinu neovládal ani vyhlášený polyglot Adolf Parlesák.

zastupoval *Habešský zajišťovací fond národní obnovy v Addis Abebě* (The Mutual Assistance Found Ltd.), pro který v Československu nakupoval různé zboží, čímž v podstatě zaváděl odbyt československého zboží na afrických trzích. Kubek se tímto dopisem ucházel o post honorárního konzula spoléhaje při tom na důvěrnou známost s Mr. Davidem Hallem, bývalým ředitelem výše zmíněného zajišťovacího fondu. Kubek si ale neuvědomil, že v roce 1950 byly učiněny legislativní kroky, které vedly k paušálnímu rušení instituce honorárních konzulátů, nehledě na skutečnost, že v roce 1955 byl zřízen efektivní ZÚ v Addis Abebě, který přebíral veškerou jím navrhovanou agendu.²²⁴

4.7. Role Etiopie při dodávkách zbraní do Izraele 1948

Doposud nepřiliš diskutovanou problematikou na poli české historiografie jsou utajované dodávky československých zbraní do Izraele v první polovině roku 1948 prostřednictvím Etiopie, která v této věci posloužila jako krycí destinace. Velmi důležitou roli v této záležitosti sehrál zástupce Židovské agentury pro Palestinu EHUD Ueberall, který s ohledem na aktuální embargo OSN na dodávky zbraní do Palestiny a československé zásady prodávat vojenský materiál pouze státům (respektive jejich legitimním vládám) používal pro formální krytí legendu zástupce etiopské císařské vlády.²²⁵ Od ledna do začátku května 1948 uzavřel E. Ueberall celkem šest smluv o prodeji zbraní s firmou Zbrojovka Brno, n. p., z čehož první tři (lednová, únorová a březnová) měly formální etiopské krytí. Zbývající smlouvy už uváděly jmenovaného otevřeně (coby druhou smluvní stranu) jako zástupce Židovské agentury.²²⁶ Export speciálních dodávek zaznamenal v letech 1947-1951 vysoký a poměrně kolísavý obrat. Z následujících čísel naprosto jasně vyplývá, že v roce 1948 byl objem exportovaného zbrojního materiálu oproti dalším letům v daném období nesrovnatelně vyšší, což potvrzuje výše uvedenou skutečnost o dodávkách do Izraele prostřednictvím etiopského krytí.

Objem exportovaného speciálního materiálu do Etiopie 1947-1951

---

²²⁴ AMZV, TO-T Etiopie 1955-1959, k. 1. Dopis Josefa Kubka československému vyslanectví v Addis Abebě.

²²⁵ Podle mínění pana Zdeňka Klímy, který mi ochotně poskytl tuto informaci, získal výše zmíněný E. Ueberall příslušné listiny ne úplně „čistým“ způsobem v poválečné Paříži. Údajně disponoval čistým hlavičkovým papírem s razítkem a podpisem etiopského konzula ve Francii.

²²⁶ Originály těchto smluv jsou uloženy v izraelském státním archivu v Jeruzalémě, fond č. 93 "Israel's Missions Abroad", podfond č. 93.05 "Israel Mission in Prague", série č. 523/21 "Arms Purchase", složka č. 523-21-3n. Jsou dostupné i na internetu [cit. 2009-25-06] URL: <<http://www.archives.gov.il/ArchiveGov> eng>. Počáteční strana jednoho z prvních těchto kontraktů viz přílohy.

1947 – 18 mil. Kčs

1948 – 217 mil. Kčs

1949 – 86 mil. Kčs

1950 – 8 mil. Kčs

1951 – 10 mil. Kčs²²⁷

Obchod s Afrikou zaznamenal silný pokles v roce 1950. Negativně jej poznamenalo zejména přijetí zákona o státní organizaci zahraničního obchodu a mezinárodního zasilatelství (č. 119/1948 Sb.), kterým byl 28. 4. 1948 zestátněn a monopolizován zahraniční obchod. Československo na počátku 50. let zcela přeorientovalo svůj zahraniční obchod na Sovětský svaz a jeho satelity. Při návratu na africké trhy mohlo od 50. let nicméně využívat experty, kteří získali zkušenosti s tímto teritoriem již v předúnorovém období.²²⁸

Pokles obratu československo-etioopského obchodu byl zapříčiněn také celkovým zhoršením politických a hospodářských vztahů mezi západem a východem. Po vypuknutí korejské války, které se Etiopie účastnila v rámci mise OSN, došlo k omezení zahraničního obchodu obou států. Československo začalo vlivem této stagnace pomalu ztrácet na etiopském trhu své dobré postavení. Navzdory tomu bylo však Československo na počátku padesátých let jedním z nejvýznamnějších obchodních partnerů Etiopie. Situace československého zahraničního obchodu s Etiopií byla na základě statistik z roku 1952 ve srovnání s jinými zeměmi nadále příznivá.

Podíl československého zahraničního obchodu na etiopském dovozu činil v roce 1951 necelé 1,5 %. V některých položkách měl československý dovoz velmi slušná čísla. V dovozu zápalek bylo Československo na prvním místě, přičemž podíl na celkovém dovozu tohoto druhu zboží činil 45 %. V dovozu cukru bylo na druhém místě (18 % celkového dovozu), stejné umístění mu patřilo i v dovozu lepenky (15 %). Přední místa patřila ČSR také v dovozu obuvi (10,5 %), papírových výrobků (10 %), skleněných perliček (11,5 %), kovového zboží (11 %), vlněných tkanin (14 %), vlněných pokrývek (6,4 %), lněných a jutových výrobků (4,2 %) a různých kožených výrobků (2 %). Uvedená čísla ukazují, že objem československého vývozu do Etiopie byl již v této době značný. Předpokládalo se, že v následujících letech

---

²²⁷ AMZV, TO-O Etiopie 1945-1959, k. 1, č. j. 103.981/52-AO.

²²⁸ ZÍDEK, Petr. *Československo a francouzská Afrika 1948-1968*. Praha, 2006, s. 19. ISBN 80-86506-58-4.

dojde ještě k výraznému rozšíření vývozu zejména v oblasti spotřebního zboží. Podíl na tomto počátečním úspěchu měla zejména výrazná aktivita obchodních zástupců jednotlivých podniků zahraničního obchodu (dále PZO). Konkurence na etiopském trhu v oblasti spotřebního zboží nebyla v danou dobu zanedbatelná. Nutno dodat, že na počátku padesátých let československý vývoz výrazně převyšoval dovoz. Kromě kávy byla dovážena zejména krmiva, olejnatá semena, luštěniny, kůže a maso.²²⁹ Ve vývozu strojů a strojních zařízení byla situace podstatně odlišná, odbytové možnosti byly značně omezené. V tuto dobu se v oblasti strojírenství výrazněji prosazovaly PZO Strojexport a Technoexport.²³⁰

V roce 1953 byl nicméně zaznamenán nejnižší obrat za celé poválečné období, a to pouze 0,9 mil. Kčs oproti 31,3 mil. Kčs v r. 1948. Obchodní bilance s Etiopií byla v jednotlivých letech zpravidla značně aktivní.²³¹ Navzdory skutečnosti, že Etiopie patřila k nejzaostalejším zemím světa, měla předpoklady k tomu, aby se v budoucnu stala velmi dobrým a stabilním trhem pro československé zboží. Zahraniční obchod obou států byl přesně definován obchodní smlouvou z 25. 4. 1956. Tato smlouva vytvořila stabilní platformu pro obchodní výměnu obou států, ačkoli její součástí nebyla platební a clearingová dohoda.²³²

Následující tabulky ukazují obrat exportu a importu jednotlivých zemí v letech 1956-1957. Československý export zaujímal v tomto období první místo ze států východního bloku. Import byl na druhou stranu ve sledovaném období zanedbatelný, o čemž vypovídá záznam z porady diplomatických pracovníků ZÚ Addis Abeba z února 1957. Druhý tajemník vyslanectví Dokoupil na tomto zasedání upozornil na skutečnost, že v celém druhém pololetí 1956 neodebíralo Československo takřka žádné etiopské zboží. Situace se mírně zlepšila v prvních měsících roku 1957, kdy bylo odebráno zboží ve výši 1,5 mil. Kčs. Pro následující roky platilo, že dovoz z Etiopie byl zpravidla sezónní.²³³

Export – pořadí zemí	1956	1957
1. Itálie	24,2	22,2
2. Indie	25,0	20,8

²²⁹ Tamtéž, s. 5.

²³⁰ Tamtéž, s. 6.

²³¹ Tamtéž.

²³² *Clearingová dohoda* – zajišťuje účtování vzájemných operací bez hotovostního placení. Bezhotovostní platební styk bývá obvykle prováděn zúčtováním oboustranných či vícestranných pohledávek či závazků. Banky disponují clearingovým účtem, na který přicházejí platby od jiných bank a ze kterého jsou prováděny platby jiným bankám.

²³³ AMZV, TO-T Etiopie 1955-1959, k. 1. Záznam z porady diplomatických pracovníků (1. 2. 1957)

3. Japonsko	14,3	20,0
4. USA	19,1	18,3
5. Velká Británie	16,7	16
6. NSR	13,9	14,9
7. Saúdská Arábie	4,7	8,3
8. Súdán	2,4	6,3
9. Egypt	7,3	6,0
10. Holandsko	5,8	5,3
11. Francie	8,2	4,3
12. Belgie	5,2	3,9
13. Aden	4,3	3,2
14. Hong Kong	1,5	2,1
15. Švédsko	2,1	2,0
16. ČSR	2,1	1,6

Tabulka č. 1 – Vývoz zahraničních obchodních partnerů do Etiopie (uvedeno v mil. etiopských dolarů).²³⁴

Nejdůležitější exportní komodity (uvedeno v procentech)

- Káva 70,6
- Olejnatá semena 9,8
- Kůže kozí 6,1
- Luštěniny 4,1
- Kůže ovčí 3,5
- Kůže hovězí 2,9
- Obilniny 1,7
- Včelí vosk 0,9

Import – pořadí zemí	1956	1957
1. USA	43,2	47,6
2. Aden	27,7	35,1
3. Itálie	29,4	28,6
4. Francouzské Somálsko	3,9	15,1
5. Saúdská Arábie	9,0	9,9
6. Velká Británie	7,3	5,7
7. Izrael	3,7	3,8
8. Holandsko	3,1	3,8

²³⁴ AMZV, TO-T Etiopie 1955-1959, k. 1. Charakteristika hospodářských styků Etiopie.

9. Belgie	0,6	3,6
10. NSR	2,1	3,4
11. Francie	3,4	3,1
12. Jugoslávie	0,1	2,0
13. Súdán	1,9	2,0
14. Švýcarsko	1,4	1,3
15. Řecko	1,5	1,7
16. Libanon	0,6	1,6

Tabulka č. 2 – Dovoz zahraničních obchodních partnerů z Etiopie (v mil. etiopských dolarů).²³⁵

Importní komodity (uvedeno v procentech)

- Textil 42,9
- Pohonné hmoty 32
- Pneumatiky a duše 10
- Potraviny 5,5
- Stavební materiál 4,7
- Mýdlo 3,1
- Papír 1,0
- Farmaceutické výrobky 0,8

Potenciál československých vývozních možností byl někdy z etiopské strany značně přeceňován, některé z navrhovaných projektů byly jen stěží realizovatelné. Haile Selassie měl údajně na jednom z jednání projevit zájem o stavbu osmipatrové budovy pro korunního prince, šestnáctipatrové budovy municipality, továrny na mýdlo a papír apod.²³⁶ Na danou dobu byly takové plány skutečně nadnesené. V tuto dobu bylo Československo schopno nadále intenzivně rozvíjet dodávky potřebného zboží, ale investiční pobídky podobného druhu byly s ohledem na značnou zaostalost Etiopie skutečně přehnané. Na druhou stranu je třeba podotknout, že ani z československé strany nebylo všechno úplně v pořádku. Nejčastějším problémem bylo to, že některé z dodávek do Etiopie neodpovídaly objednávkám a často doházelo k nedodržování dodacích lhůt. Jako příklad uvedlo vyslanectví v roce 1957 zpožděnou dodávku pěti osobních automobilů značky Spartak (Motokov) z důvodu byrokratických průtahů.²³⁷ Navzdory těmto nedostatkům konstatovalo vyslanectví v roce

²³⁵ AMZV, TO-T Etiopie 1955-1959, k. 1. Charakteristika hospodářských styků Etiopie.

²³⁶ AMZV, TO-T 1955-1959, k. 1., č. j. 501/57-Dr V. Závěr Řádné hospodářské zprávy za I. pololetí 1957.

²³⁷ Tamtéž.

1956, že Československo mělo ze států socialistického bloku s Etiopií největší obraty. V tomto roce bylo do Etiopie vyvezeno zboží přesahující výši 2 mil etiopských dolarů.²³⁸

V únoru 1956 proběhla v Addis Abebě schůzka obchodního přidělence pro Etiopii Jelínka s ministrem komunikací a veřejných prací Zawdi Gabri Selassie. V rámci snahy o prohloubení hospodářské spolupráce obou zemí byl do Etiopie pozván odborný poradce ing. Gvozd. Etiopie měla eminentní zájem na výstavbu několika veřejných budov, mostů, železnic, silnic, elektráren, vodáren, přehrad a celou řadu průmyslových podniků. To vše s výrazným přispěním zahraničního kapitálu západních zemí. Československo se mělo na těchto projektech dodávkami potřebného zařízení a vysláním potřebných odborníků nejen pro stavby objektů, ale i do etiopských úřadů pro poradní účely.²³⁹

Co se týče obchodních styků s Eritreou, ty měly počátek v roce 1952, kdy byla tato bývalá italská kolonie začleněna do federace s Etiopií. Rozsah obchodu s touto částí Etiopie je velmi obtížně oddělit od celkového obratu zahraničního obchodu s Etiopií, neboť eritrejští obchodníci nakupující zboží prostřednictvím československých firem s ním potom dále obchodovali na území Etiopie.²⁴⁰

Seznam PZO a jejich vývozních komodit do Etiopie v roce 1959²⁴¹

Strojexport

- dieselmotory a dieselagregáty, elektromotory a elektrody, mlýnská zařízení, čerpadla, kompresory, obráběčky

Kovo

- zařízení nemocnic, textilní stavy, laboratorní přístroje,
- rádia, žárovky, hodiny, šicí stroje, drobné měřicí přístroje
- léčebná mechanika, kancelářské a tiskařské stroje
- fotografické a kino přístroje včetně optiky
- různé nástroje

---

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ AMZV, TO-T 1955-1959, k. 1. Nabídka stavby veřejných budov.

²⁴⁰ AMZV, TO-T 1955-1959, k. 1. Mimořádná hospodářska zpráva č. 3 – ekonomický význam Eritreje v rámci Etiopského císařství a vývoj československo-eritrejských hospodářských styků 7. 6. 1957, s. 6.

²⁴¹ AMZV, TO-T Etiopie 1955-1959, k. 1, č. j. T 0021/AA/59.

Motokov

- kola, osobní auta, motocykly, vybavení automobilů,
- nářadí, nástroje, domácí zařízení, smaltované nádoby
- autobusy a nákladní auta, zemědělské stroje a traktory
- technická guma

Omnipol

- lovecké zbraně a střelivo

Centrotex

- vlněné příze, bavlněné tkaniny, bavlněné tisky
- vlněné a lněné tkaniny, plachtovina, koberce,
- nábytkové látky, nitě, těžká konfekce, šité a pletené prádlo
- svrchní ošacení, froté, kapesníky, ponožky, klobouky a barety
- kožená, gumová a textilní obuv

Ligna

- tiskové a grafické papíry, cigaretový papír
- skříňový nábytek, hudební nástroje

Koospol

- slad, chmel, ostatní

Pragoexport

- podlahové krytiny, kovové obuvnické potřeby,
- gumové podrážky, dřevěné obuvnické potřeby
- krejčovské potřeby, kancelářské potřeby, kufry
- kožená galanterie, dýmky, špičky, holicí potřeby
- kartáče, štětky, dřevěná galanteriehračky, knoflíky
- hygienická pryž

Skloexport

- tabulové sklo, skleněné obaly, krystal,

- lis, automatika, lustry, ověšky,
- sododraslo, osvětlovací sklo, olovnatý křišťál

Keramika

- armatury, zdravotnická keramika, obkládačky
- užitková keramika, porcelán, cement, brusiva

Jablonex

- skleněné perly, skleněná bižuterie, knoflíky
- kovová bižuterie, vánoční ozdoby

Chemapol

- sulfatiazol, sulfaguanidine, naphtalen

4.8. Instituce vykonávající zahraniční politiku, monitorování emigrantů

„Nepříjemnou zvláštností Etiopie jsou českoslovenští emigranti, kterých je zde celá řada, na rozdíl od jiných zemí mají poměrně silné pozice v hospodářském životě i na úřadech. Jsou většinou politickými nepřáteli našeho lidově demokratického zřízení a je nutno počítat s jejich nepříznivým vlivem. Jejich vliv je možno postupně omezovat a paralyzovat cílevědomou obratnou prací jak zastupitelského úřadu a kolektivu obchodního oddělení, tak případně poradců a expertů, které bychom v budoucnu do Etiopie na jejich přání vysílali. Proto však je třeba předem zde připravit půdu.“²⁴²

Archivní fondy poskytují neklamné důkazy o monitorování československé emigrace v Etiopii ze strany vyslanectví. Velmi výmluvné v tomto ohledu bylo i působení Rudolfa Jiříka, který byl vyslán do Etiopie s cílem infiltrovat se mezi pracovníky muniční továrny v Addis Abebě, podávat o nich informace a vytvářet na ně určitý tlak, který je měl přimět k návratu do Československa. Takových lidí se v Etiopii pohybovalo zajisté několik, součástí fondů AMZV, TO je několik zpráv (zpravidla zařazených do agendy Krajánci a emigranti), které vypovídají o této skutečnosti. Velice často bývají ve zprávách tohoto typu nazýváni zrádci vlasti a socialistického zřízení, Bohuslav Tobyška je dokonce v jednom takovém raportu nazván zločincem.

²⁴² AMZV, TO-T 1955-1959, k. 1., 212/7135. Přehledná zpráva o Etiopii, s. 3.

V této souvislosti je nutno pohovořit o základních principech fungování institucí, které tvořily nedílnou součást zahraniční politiky komunistického československého státu. Systém těchto institucí provádějících zahraniční politiku existoval v režimech sovětského typu od konce 40. let. Tento systém charakterizovalo několik hlavních aspektů, které se zásadně odlišovaly od demokratického modelu fungování podobných institucí. V první řadě tu byla dominantní role aparátu komunistické strany, ve kterém se soustředila veškerá moc, a jemuž byly podřízeny všechny orgány státní správy. Zahraniční politika Československa i dalších sovětských satelitů byla pod kontrolou Sovětského svazu, respektive aparátu Komunistické strany Sovětského svazu. Tomuto aparátu podléhaly nejen státní instituce, ale také média, jež byla redukována na nástroj státní propagandy.²⁴³

Personální záležitosti spadaly především do kompetence sekretariátu strany, který byl zodpovědný za jmenování do všech nižších diplomatických funkcí (velvyslanec a chargé d'affaires jmenovalo politbyro). Kromě toho sekretariát schvaloval také výjezdy do ciziny novinářům, vědeckým a kulturním pracovníkům, periodicky mu byly předkládány zprávy o zahraničních stycích různých organizací. Monitorování československé emigrace spadalo do kompetencí mezinárodního oddělení ÚV KSČ, které se vedle toho zabývalo zahraniční politikou obecně, otázkami pasů a víz, péčí o zahraniční hosty strany a v pozdější době také problematikou zahraničních studentů.²⁴⁴ Mezinárodní oddělení spadalo vždy pod jednoho z tajemníků sekretariátu ÚV KSČ, od roku 1958 jím byl Vladimír Koucký, jehož podpis se objevuje na mnoha informačních zprávách spadajících pod výše zmíněný odbor z této doby.

Nejdůležitější institucí podílející se na zahraniční politice jak obecně, tak vůči Africe, byla nepochybně československá rozvědka. Petr Zídek, který se touto tematikou podrobně zabývá, vychází ze závěrů, které podrobně rozvíjí vynikající odborník na danou problematiku Karel Bartošek, jenž ve svém díle cituje nevydané paměti Oskara Valeše. Na základě těchto pamětí údajně sovětské poradci doporučovali, aby personál diplomatických zastoupení byl tvořen ze 70-80 % pracovníky rozvědných služeb. S ohledem na výzkum, který vedl Petr Zídek metodou orální historie s řadou pamětníků, lze tyto závěry jen potvrdit.²⁴⁵ Kádrovými pracovníky rozvědky byly na ZÚ všichni šifřeré, diplomatičtí kurýři a od roku 1964 i radisté.²⁴⁶ Tím měla rozvědka v praxi pod kontrolou veškeré spojení ZÚ s centrálou. V roce

---

²⁴³ ZÍDEK, Petr. *Československo a francouzská...*, s. 21.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 23.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 24.

²⁴⁶ KOUDELKA, František – SUK, Jiří. *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období Pražského jara 1968 (leden-srpen 1968)*. Brno, 1996. ISBN 80-85270-57-9.

1968 měla rozvědka 41 rezidentur ve 39 státech všech kontinentů (diplomatické zastoupení existovalo ve stejné době v 61 státech).²⁴⁷

Neklamným důkazem o tom, že činnost krajánek a emigrantů v Addis Abebě byla ze strany vyslanectví vcelku bedlivě sledována a zaznamenávána, podává zpráva z porady pracovníků konané v lednu 1956. Součástí fondů AMZV, TO jsou i podrobné raporty na vybrané jednotlivce z řad emigrantů.²⁴⁸

*„Diskutováno o nevhodném rozhovoru delegáta s. Malíka s emigrantem Tobiškou. Bylo dohodnuto, že všechny hovory s emigranty a krajany budou přesně zaznamenávány a záznamy z rozhovorů dávány ZÚ.“*²⁴⁹

Československá zahraniční politika byla v plné závislosti na direktivách aparátu komunistické strany Sovětského svazu. V roce 1954 lze sice v zahraniční politice pozorovat určitý odklon od nejrigidnějšího stalinismu, nicméně charakter práce jednotlivých diplomatických úředníků v tomto smyslu nikterak nezměnil. První správa ministerstva vnitra určovala nadále směřování jejich činnosti, která měla výrazný dopad na československé angažování ve třetím světě. Status první správy č. 4/1963 vydaný z rozkazu ministra vnitra Lubomíra Štrougala dne 25. 2. 1963 dokazuje podřízenost pracovníků MZV důstojníkům rozvědky na jednotlivých ZÚ. Implicitně se tu uvádí, že titulář ZÚ je povinen vytvořit podmínky pro úspěšné plnění úkolů pracovníků I. správy MV a veškeré problémy související s prací I. správy MV projednávat pouze s rezidentem. Zvláštní kategorii v systému rozvědky tvořili tzv. ideoví spolupracovníci. Mělo se jednat o „politicky vyspělé československé občany, naprosto oddané socialistickému zřízení získané pro tajnou a pravidelnou spolupráci s rozvědkou v zahraničí.“²⁵⁰ Nesmělo jít o stranické funkcionáře a pracovníky stranických orgánů, získávání se provádělo výhradně na dobrovolném a ideologickém podkladě. V této kategorii s rozvědkou spolupracovala většina kariérních diplomatů. Nejrozsáhlejší aktivitu v rozvojovém světě vyvíjela první správa právě v Africe.²⁵¹

Obsah a charakter valné většiny písemných dokumentů ZÚ je zejména v padesátých letech velmi zavádějící. V mnohých ohledech se skutečně jedná o pouhou snůšku ideologických frází, které mají daleko k realitě. Dokumenty zohledňující oblast politických i

²⁴⁷ ZÍDEK, Petr. *Československo a francouzská...*, s. 25.

²⁴⁸ Nejčastěji se tu objevují jména B. Hildprandta, J. Heligera, Z. Kofránka, A. Junka, B. Tobyšky, J. Zelendy a dalších.

²⁴⁹ AMZV, TO-T 1955-1959, k. 1., ob. 2, 112/115. Zápis porady pracovníků ZÚ ze dne 2. 1. 1956.

²⁵⁰ ZÍDEK, Petr. *Československo a francouzská...*, s. 26.

²⁵¹ Tamtéž.

hospodářských styků je z tohoto důvodu nutno brát s určitou rezervou. Těžko se dá zjistit například význam investičních celků západních mocností a jejich porovnání se zeměmi východního bloku. Takřka každá zpráva o hospodářské situaci za určité období vyzdvihuje etiopskou spolupráci se zeměmi socialistického zaměření bez využití objektivnějších hledisek. Z fondů AMZV, TO lze vyčíst, že dopad studené války zasáhl neochvějně i etiopské císařství. Výhodou zahraniční politiky Haile Selassieho bylo, že se nepřikláněl na to či onu stranu a snažil se s oběma zneprátenými tábory obchodovat a vést seriózní politický dialog.

Na příkladu písemných dokumentů souvisejících s obecnou činností československého ZÚ v Addis Abebě lze vcelku snadno rozpoznat jistý uvolněnější a jednoznačně věcnější kurs v rámci politických změn v průběhu šedesátých let. V tomto období se již ve fondech AMZV, TO neobjevují časté zprávy poskytující detailní informace o veřejném i soukromém životě emigrantů. V tomto ohledu se jako velmi úslušný a oddaný exponent komunistického režimu ukázal první československý vyslanec se stálým sídlem v Addis Abebě dr. Jaromír Vrla.

„I když zatím ještě nedochází k oslabení vlivu Američanů v zemi a nelze při mentalitě Etiopců, kteří mají na vše dost času, propadat přehnanému optimismu, pokud jde o rychlý další rozvoj styků, přece podepsaný považuje za nutné plně využít stávajících určitých možností, hlavně na ekonomickém úseku, což ovšem může být postupně rozšířeno i na další úseky (např. kulturní spolupráce). Každý náš úspěch v tomto směru má zde značný politický význam a může přispět v budoucnu k oslabení stále značného vlivu Američanů v zemi.“²⁵²

4.9 Kulturní styky

V oblasti kulturních styků začalo československé vyslanectví vyvíjet aktivity bezprostředně po svém zřízení. Zpočátku bylo hlavním zájmem provádět určitou propagaci československé kultury. Nejvhodnější možností pro realizaci těchto plánů bylo zpočátku promítání filmů nejprve na půdě československého vyslanectví a později také v rámci různých veřejných vystoupení. V roce 1956 požádalo ředitelství divadla v Addis Abebě o zapůjčení filmu Cesta do pravěku k veřejnému promítání, které se setkalo s velkým ohlasem. Výtěžek tohoto promítání byl poté věnován na dobročinné účely.²⁵³ Vyslanectví na tento projekt

²⁵² AMZV, TO-T Etiopie 1955-1959, k. 1. Situační zpráva ZÚ v Addis Abebě.

²⁵³ AMZV, Etiopie TO-O 1945-1959, k. 1, č. j. 712/56.

navázalo a začalo pravidelně pořádat veřejná promítání, která byla zpravidla součástí různých společenských podniků. K tomuto byly ze sovětského velvyslanectví zapůjčeny dva promítací 35mm přístroje.²⁵⁴

V dubnu 1956 organizoval ZÚ Addis Abeba vystoupení Janáčkova kvarteta, které podnikalo svoje africké turné. K uspořádání koncertu bylo zapotřebí pronajmout divadelní sál za cenu 500 etiopských dolarů, ředitelství divadla navíc požadoval 10 % zisk v zájmu zajištění potřebné propagace (rozhlas, informační plakáty) a prodeje lístků. Den před koncertem byl uspořádán slavnostní cocktail, jehož se zúčastnilo 300 osob. Následující den proběhl hlavní koncert Janáčkova kvarteta, kterého se zúčastnilo hostů včetně několika významných představitelů etiopského veřejného života. Předposlední den své návštěvy Etiopie koncertovalo ještě Janáčkovo kvartetum pro organizaci Katolické mládeže. Celkový čistý výtěžek ze všech tří akcí činil 4000 etiopských dolarů.²⁵⁵

V červenci 1956 uspořádala místní organizace tradiční festival Červeného kříže, kterého se pak českoslovenští zástupci v dalších letech pravidelně účastnili. V Addis Abebě byl tento festival jednou z nejvýznamnějších společenských akcí v roce a těšil se mimořádné oblibě i u samotného císaře, který se zpravidla na festivalech podobného typu neukazoval. Československé vyslanectví se tu prezentovalo vlastním stánkem, který byl nakonec ve vyhlásování získal první cenu. Haile Selassie tu ochutnal vyhlášené plzeňské pivo, a krátkém rozhovoru s vedoucím ZÚ Vrlou sdělil, že Československu je země, kterou zatím neměl možnost navštívit, ale rád by tak učinil.²⁵⁶

Školství – etiopští stipendisté

V akademickém roce 1961-1962 studovalo na československých vysokých školách 15 etiopských stipendistů, z nichž pět se zapsalo na Vysokou školu zemědělskou v Praze, tři na České vysoké učení technické v Praze, 2 na Vysoké učení technické v Brně a zbývající Etiopané pobývali na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Brně, Vysoké škole ekonomické

---

²⁵⁴ AMZV, Etiopie TO-O 1945-1959, k. 1, č. j. 486/55.

²⁵⁵ AMZV, Etiopie TO-O 1945-1959, k. 1, č. j. 307/56. Kurs etiopského dolaru v danou dobu: 1 etiopský dolar – 2,88 Kčs.

²⁵⁶ Nad touto informací vyvstává určitá pochybnost. V knize Lubora Mojdlů o dějinách Etiopie se doslova píše: „*Sám císař v době exilu ještě před Mnichovem navštívil Prahu a jeho pobyt tu neopakovatelným způsobem zachytil Bohumil Hrabal.*“

v Praze, Vysoké škole Báňské v Ostravě a Institutu tělesné výchovy v Praze.²⁵⁷ V roce 1964 bylo na studiích v Československu 32 etiopských studentů a další tři na dvouletém technickém školení.

---

²⁵⁷ AMZV, TO-T Etiopie 1960-1964, k. 1.

5. Medailony

5.1. Adolf Parlesák (1908-1981): zapomenutý cestovatel

„Více než vlastní cestování mě zajímali lidé. Život lidí, o kterých jsem nic nevěděl, a přece jsem k nim našel cestu a oni ke mně. To je myslím smysl cestování“.

Adolf Parlesák

Ve 20. století se na území Čech a Moravy jen stěží setkáme s cestovatelem, který se svou největší vášní skoncoval již před třicítkou a přitom se mu podařilo navštívit nespočet zemí, absorbovat něco z jejich kultury a barvitým způsobem to literárně zpracovat. Adolf Parlesák je právě pro tuto vlastnost pokládán za jednoho z nejvýznamnějších československých cestovatelů v období mezi dvěma světovými válkami. To, že se na něj dnes prakticky zapomnělo, je nevyvratitelný fakt. Zřejmě si zde vybírá daň doba, v níž žijeme. Dnes již se málokdo podiví nad tím, procestuje-li někdo půl světa. Učiní-li tak ovšem na bicyklu, naučí-li se přitom několik světových jazyků, uzavře-li přátelský vztah s posledním etiopským císařem, jehož věhlas daleko přesahuje hranice afrického kontinentu, stane-li se z vlastní vůle vojenským poradcem, aby tak pomohl svobodné zemi od útlaku fašistické Itálie, neměl by upadnout v zapomnění. Tento dobrodruh pocházel z obyčejných poměrů, s cestováním začal již jako mladý student, přičemž si svoje cesty financoval sám. Pravdou je, že k tomu příliš mnoho peněz nepotřeboval, neboť dopravním prostředkem mu byl prostý bicykl.

Adolf Parlesák se narodil 7. dubna 1908 v Brně. Již jeho první dobrodružný výlet napříč střední Evropou dával tušit, že Parlesák velice brzy přeroste možnosti, které nabízelo prostředí jihomoravského města. Bylo mu pouhých čtrnáct let, když se rozhodl zpestřit si letní prázdniny cestou na kole po zemích bezprostředně sousedících s tehdejší Československem. Procestoval Rakousko, Maďarsko, Rumunsko, Polsko a Německo. O tři roky později se rovněž na kole vypravil do Itálie a San Marina. Na třetím velkém cyklistickém výletě v roce 1926 dělal již Parlesákovi společníka jeho velký kamarád Alois Polák. Tentokrát se mladíkům zachtělo na Balkán – postupně projeli územím Jugoslávie, Albánie a Řecka. Odtud to již nebylo příliš daleko do Turecka a při zpáteční cestě projeli ještě Rumunsko. V této době dokončil Parlesák střední školu a zapsal se v Brně na techniku – obor strojní inženýrství a elektrotechnika. Později své vzdělání doplnil studiem na Vysoké obchodní škole v Praze. Jak to všechno stihl mezi cestami a přípravami na ně, zůstalo jeho tajemstvím. V devatenácti letech si splnil svůj dávný sen. Nastoupil jako námořní elév na italské lodi společnosti Lloyd

Triestino, aby poznal další země – Rhodos, Egejské ostrovy, Sýrii, Palestinu a Egypt.²⁵⁸ Možná právě tato životní motivace byla motorem pro uskutečňování mnohých dobrodružných výprav již v tak mladém věku. Adolf Parlesák však nádeničinu spjatou s prací námořníka dlouho nevydržel. Svoje působení na italské lodi komentoval po mnoha letech v televizním interview.

„Ano, měl jsem romantickou povahu a námořník – to bylo něco. Přes různé těžkosti jsem se jím stal, ale nakonec jsem toho nechal. Nebylo to nic příjemného – raději jsem se vrátil do Brna.“²⁵⁹

Dlouho to na jednom místě však nevydržel. Znovu začal cestovat pěšky nebo na kole. Na jiný dopravní prostředek neměl mladý student peníze. Nikterak ho však tato forma cestování neomezovala. Poznával takto snáze lidi a život. V roce 1928 podnikl svou první skutečně velkou a dlouhodobou výpravu, trvala dva roky. Se svým přítelem Aloisem Polákem se vydal na kole napříč Blízkým a Středním východem, podél Nilu na jih, přes Núbijskou poušť, Súdán a Eritreu, do Etiopie. Pokračovali na malé arabské plachetnici – *sambúku* - do přístavu Hodejda a poté dál na velbloudu a na koni přes Jemen do San'á, na ostrov Perim a nakonec přes Aden zpět do Evropy.²⁶⁰

V letech 1933-1934 navštívil Indii, Cejlon, Singapur, Hongkong, Čínu, Tchaj-wan a Japonsko. Většinu z těchto cest absolvoval na kole. Kromě řady novinových reportáží zpracoval knižně pouze své putování po ostrovech Rjúkjú. Na své cesty se vždy dokonale připravoval. Snažil se načíst veškerou dostupnou literaturu, a to v několika jazycích. Z jeho poznámek a zápisků vyplývá, že ovládal zdatně němčinu, angličtinu, francouzštinu a italštinu a dokázal se domluvit i arabsky, čínsky, japonsky a amharsky. O tom, že se skutečně jednalo o člověka výjimečně jazykově nadaného, nebylo pochyb. Je téměř jisté, že pasivně ovládal i některý z dalších jazyků. Na tuto jeho vzácnou vlastnost vzpomínal v jednom z rozhovorů i další z vynikajících cestovatelů Vladimír Plešinger.

„Áda Parlesák s jeho deseti jazyky, to byla jiná klasa. Projel kus Číny a velký kus Japonska včetně souostroví Rjúkjú na kole. Říkal, že japonština, to nic není. Ale v Číně je to blbý, naučíš se něco v Pekingu a v Hong Kongu ti nikdo nerozumí.“²⁶¹

V roce 2005 odvysílala Česká televize dokument s názvem *Císařův přítel* z cyklu *Zapomenuté výpravy*. Některé ze zajímavých postřehů zprostředkoval dokumentaristům syn

---

²⁵⁸ PARLESÁK, Adolf. *Habešská odysea*. 2. vydání. Praha, 1989, s. 8. ISBN 80-7038-086-1.

²⁵⁹ Tamtéž.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 9.

²⁶¹ [cit. 2009-17-06] URL: <<http://www.cestovatel.cz/clanky/rozhovor-s-vladimirem-plesingerem>>. Matka Vladimíra Plešingera, za svobodna Parlesáková, byla sestřenicí Adolfa Parlesáka.

Adolfa Parlesáka. K jedné takové veselé historce došlo v blíže neurčenou dobu na Václavském náměstí. Procházející se A. Parlesák se střetl s poněkud pomateným arabským turistou, který se ho začal dotazovat lámanou angličtinou. Parlesák však ihned zpozorněl, rozpoznal cizincův původ a záhy na něj spustil plynulou arabštinou, což turistu poněkud vyvedlo z míry.²⁶²

Schopnost dohovořit se několika jazyky mu v roce 1935 pomohla získat respekt a uznání ráse Kassy, nejvyššího velitele severní habešské fronty. Adolf Parlesák se nabídnul jako dobrovolný vojenský poradce při výcviku habešské armády, která se připravovala na italský útok. V otázkách strategie a taktiky neměli vojenští poradci hlavní slovo, to bylo v rukou etiopských náčelníků. Již v letech 1929-1930, kdy Parlesák navštívil italskou kolonii Eritreu a procestoval celou severní Etiopii, mu bylo nápadné, že na italské straně etiopských hranic se budovala silná opevnění. V kasinu v Adi Kale mu jakýsi vyšší italský důstojník, který dohlížel na uskladňování válečného materiálu do pohraničních pevnůstek, sdělil: „*Celý rok sem vozí zásoby střeliva a zbraní. Už je toho tady tolik, že by to stačilo nejen na dobytí Etiopie, ale snad celé Afriky!*“²⁶³

Ačkoli si byl Adolf Parlesák plně vědom obrovské technické převahy italské armády, přistoupil k tomuto úkolu velmi profesionálně. Do posledních chvílí stál na straně hrdě bojujících Etiopanů a poskytoval jim kromě cenných rad i určitou morální podporu. Jeho obdivuhodná vytrvalost v boji za nezávislost etiopského lidu mu přinesla velké uznání Haile Selassieho. Císařská rada rozhodla 2. května 1936, přesně týden před dobytím hlavního města, o odchodu Haile Selassieho do exilu. Adolf Parlesák sledoval smutné rozloučení císaře s těmi, kteří zůstali až do posledních dnů vzdoru. Odehrávalo se to v Džibuty, kde na císaře již čekala britská válečná loď. Parlesák pozoroval císaře oděného do prosté etiopské pláštěnky v doprovodu císařovny, francouzského guvernéra a jiných vysokých koloniálních důstojníků. Haile Selassie se na okamžik zastavil, podával jim všem ruku, pohnul rty, jako by chtěl něco říci, ale bolest mu v tom patrně zabránila. Nedlouho nato uslyšeli dunění lodních děl, která střelila povinný počet čestných salv náležejících hlavě státu.²⁶⁴

Parlesákova mise během italsko-etioipské války trvala něco málo přes rok. Nedlouho po dobytí Addis Abeby byl rovněž okolnostmi donucen k útěku z Etiopie. Celé jeho působení v této zemi bylo naplněné jakýmsi donkichotstvím. O tom zřetelně vypovídají určité pasáže knihy Habešská odysea. Nejcennější jsou reflexe popisující ubohý stav etiopské

---

²⁶² *Císařův přítel: Dobrodružný život cestovatele Adolfa Parlesáka*, dokument České televize z cyklu Zapomenuté výpravy, 2005, Režie M. Kačor, odvysíláno 14. 1. 2007.

²⁶³ PARLESÁK, Adolf. *Habešská odysea*, s. 94.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 252.

armády těsně před eskalací konfliktu. Parlesák si bezprostředně po nástupu k plukům poznamenal:

„Vždyť většina vojáků se nedovede ani pořádně ustrojit. S oblibou nosí pás s náboji pod vojenskou blůzou, pokud ji ovšem vůbec mají, a pušku přes rameno jako klacek... Nejprve jsem musel jednotlivé nižší náčelníky rozdělit do skupin podle toho, kolik má každý z nich vlastních vojáků. Z jejich ozbrojenců a podnáčelníků musím potom sestavovat čtyři a roty, aby byly aspoň přibližně stejně početné. Trvalo dlouhé hodiny, než se mi podařilo do všeobecného zmatku na cvičišti vnést aspoň jakýstakýs pořádek a etiopské vojáky, zvyklé až dosud chodit, kudy se jim zachce, navyknout na pochodování v sevřených útvarech. Ale hned po prvních krocích mi velitel třetí čtyř utekl ze svého místa a uraženě odchází.“²⁶⁵

Po odchodu z Etiopie se Parlesák zanedlouho objevil v epicentru dalšího konfliktu, který předcházela vypuknutí druhé světové války. V roce 1937 odjel jako reportér do Španělska, krátce působil jako novinář amatér, jistou dobu se novinářině věnoval i z profesního hlediska. Velkou cestovatelskou éru Adolfa Parlesáka ukončila válka. Po jejím skončení se vrátil ke svému oboru, který vystudoval na brněnské technice.

V šedesátých letech podnikl ještě jednu větší cestu. Tentokrát však již autem a s rodinou. Jako bývalý námořník sloužící na lodi Lloyd Triestino, dostal u příležitosti nějakého významného výročí firmy od svého bývalého zaměstnavatele dar v podobě plavby z Itálie do Španělska. Před nástupem na loď vznikl kolem něho podivný rozruch. Italská policie mu bránila v tom, aby nastoupil. Představitelé lodní společnosti museli intenzivně vyjednávat s úřady. Teprve když vystoupili na loď, všechno se vysvětlilo. Parlesák se v době italsko-etiopské války dostal do středu zájmu římských úřadů, které ho stále vedly jako nepřítel Itálie, ačkoliv od porážky fašismu uplynulo již dvacet let.²⁶⁶

---

²⁶⁵ Tamtéž, s. 91-92.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 14.

5.2. Bohuslav Tobyška (1914-1987): císařův věrný colonel Toby

„Na množství nehleďte.“

motto 311. československé bombardovací perutě

Bohuslav Tobyška se narodil v roce 1914 v České Rybné. Celé svoje mládí prožil v blízkosti svého rodiště, druhým domovem se mu stalo městečko Kostelec nad Orlicí, kde také v roce 1932 úspěšně složil maturitní zkoušku na vyšší reálné škole.²⁶⁷ V roce 1934 se Tobyška dobrovolně přihlásil k letectvu. Nastoupil do vojenské letecké akademie v Hranicích. Po úspěšném absolvování hranické akademie nastoupil v roce 1937 jako důstojník 46. letky v Pardubicích. V pozdější době rád vzpomínal na to, jak se svými kolegy chodíval často do pardubického Grandu na víno a na večeri a vychutnával pocit mladého důstojníka ve slušivé uniformě a naleštěných černých polobotkách.²⁶⁸ Přestože si Pardubice oblíbil, nebylo mu dopřáno zde pobýt déle než dva roky.

Bohuslav Tobyška byl výnosem ministerstva národní obrany z 30. dubna 1939 poslán na řádnou dovolenou. Těžko se smířoval s likvidací československé branné moci a již následující den organizoval přechod skupiny bývalých frekventantů letecké akademie do Polska. Dlouho však v Polsku nezůstali, protože by zde jen těžko uplatnili potenciál, který do nich byl usilovně vkládán v průběhu studia a dřívější služby. Polsko nemělo dostatek letounů ani pro své vlastní piloty. Proto se někteří rozhodli zkusit štěstí v Anglii, kde však nepochodili, neboť zde v době míru odmítali přijímat do svých ozbrojených sil cizince. Bohuslav Tobyška se tedy rozhodl pro vstup do francouzské cizinecké legie. Francouzské úřady slíbily uhradit cestu všem důstojníkům, kteří podepsali pětiletý služební kontrakt v cizinecké legii.²⁶⁹ Českoslovenští letci byli zpočátku nemile překvapeni situací, která tu panovala. První letoun, do kterého Tobyška nasedl, byl starý dvouplošník z doby po první světové válce – potez. O něco později se podrobil výcviku na nových francouzských stíhačkách Morane Saulnier MS-406. Tyto stroje se nakonec projeví jako spolehlivé, navzdory tomu, že při některých manévrech a leteckých soubojích nevykazovaly tak vysokou rychlost, jakou by měl mít.²⁷⁰ Nicméně podmínky a materiální vybavení francouzské armády byly ve srovnání s německou mašinerií vsutku tristní. K nedostatku protiletadlových zbraní se přidal i samotný nedostatek letadel, v dubnu 1940 jich bylo k dispozici pouhých 430. Ještě

²⁶⁷ [cit. 2009-20-04] URL: <<http://www.oakostelec.cz/historie.htm>>

²⁶⁸ SLÁDEK, Čestmír. *Colonel Toby : Na dvoře krále králů*. Praha, 1999, s. 31. ISBN 80-206-0569-X.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 54.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 60-61.

v lednu 1940 byl Bohuslav Tobyška převelen na leteckou základnu Rayak v Sýrii. Zanedlouho se mu podařilo i s partou svých kolegů přejít k Angličanům, kteří je bez váhání využili v nesčetných válečných operacích. Koncem července byla zřízena 311. československá bombardovací peruť, jejíž činnost byla zaměřena zejména na noční nálety na německá, nizozemská, belgická a francouzská města a hlídkové lety proti německému loďstvu, zejména proti ponorkám, nad Atlantikem, Biskajským zálivem a Severním mořem.²⁷¹ Bohuslav Tobyška se tu setkal s daleko propracovanější bojovou technikou, do roku 1943 létali českoslovenští letci na Wellingtonech, poté na modernějších Liberatorech. Tobyška byl velitelem „třistajedenácté“ od ledna do listopadu 1944.

Po válce se vrátil domů do České Rybné a zanedlouho se oženil se svojí láskou z dětství Ludmilou. Postupně se začal znovu adaptovat na domácí podmínky. Zkušenosti, které nabyl během války, zúročil při svém novém zaměstnání v dopravním letectví. Tobyška se stal velitelem Letecké dopravní skupiny (LDS) v Ruzyni, prvního poválečného útvaru, který zajišťoval leteckou dopravu. Po obnovení civilní letecké dopravy přešla část personálu LDS k nově vzniklým Československým aeroliniím, zbytek přešel k vytvořenému útvaru Leteckému dopravnímu pluku, jemuž pplk. letectva Bohuslav Tobyška velel do poloviny roku 1947.²⁷²

Osudové únorové dny roku 1948 zastihly Tobyšku v Praze, kde se po válce usadil. O odchodu ze země uvažoval již delší dobu. K definitivnímu rozhodnutí dospěl v březnu 1948, kdy ho jedné noci nečekaně navštívil generál Alois Vicherek, se kterým se Tobyška důvěrně seznámil za války v Anglii. Generál Vicherek si plně uvědomoval závažnost situace a přešel ihned k věci. *„Podplukovníku, musíte okamžitě zmizet. Dostal jste se na seznam podezřelých osob, které začne v nejbližších dnech páté oddělení státní bezpečnosti zatýkat. Jestli to bude za dva za tři dny, nebo za týden, to nevím. Hlavně se okamžitě seberte a zmizte.“*²⁷³

Tobyška měl velkou výhodu ve skvělých kontaktech, které získal během své profesní služby. Do karet mu rovněž nahrával fakt, že bezprostředně po válce koupil společně s podplukovníkem Kostohryzem dva opuštěné domky po odsunutých Němcích v pohraničním cípu nad Františkovými Lázněmi v místě nazvaném Antonínova Výška. Od roku 1946 sem pravidelně jezdíval s rodinou. Získal si tu poměrně dost známých, mezi nimiž figuroval i

---

²⁷¹ [cit. 1997-10-10] URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/311._československá_bombardovací_peruť_RAF>

²⁷² [cit. 1997-10-10] URL: <<http://www.vrtulnik.cz/mil/1.ldp.htm>>

²⁷³ SLÁDEK, Čestmír. *Colonel Toby...*, s. 133.

člověk, který později sloužil na hraničním přechodu u Aše, a s jehož přispěním se mu podařilo přejít do amerického okupačního pásma.²⁷⁴

Stále měl platné anglické vstupní vízum, na druhé pro ženu musel pár dní počkat, ale nakonec ho získal. Zanedlouho již letěli v americkém vojenském letounu do Londýna. Zde se mohl Tobyška spolehnout na kontakty z války. Jeho přátelé mu usnadnili problémy s bydlením, nedařilo se mu však najít žádné zaměstnání. V RAF mu nedovolili létat v hodnosti, v níž v květnu 1945 z Londýna odcházel, tedy jako velitel perutě. Jako pilota ho odmítli u obou největších britských dopravních leteckých společností BEA a BOAC. Přednost dostávali mladší angličtí piloti. Po válce se Velká Británie válečnými letci bez zaměstnání přímo hemžila, řada jeho kolegů se kvapně rekvalifikovala.²⁷⁵ Příležitost však na sebe nedala dlouho čekat. Na jednom z koktejlů se B. Tobyška seznámil s etiopským velvyslancem Abebe Rettou. Vzájemně si vyměnili několik zdvořilostních frází. Jakmile se pplk. Tobyška zmínil o tom, že sloužil u RAF, a že zrovna hledá práci, začal se o něj velvyslanec více zajímat. Poté se ještě několikrát sešli a všechny hovory se nesly v duchu případného Tobyškova působení v Etiopii. Nakonec k tomu skutečně došlo, Abebe Retta nemusel ani příliš naléhat. Tobyška sice měl ještě nabídku z Mexika, nakonec se však rozhodl pro Etiopii.²⁷⁶ Dne 10. června 1949 již seděli v dvoumotorovém lehkém letounu v barvách etiopského císařství, pro Tobyškovi začala úplně nová životní etapa.

V Etiopii se mu dostalo vřelého přivítání, hned byl pozván na audienci k císaři. Císař nejprve pronesl několik zdvořilostních frází v amharštině a poté začal s Bohuslavem Tobyškou mluvit anglicky.

„Náš velvyslanec Abebe Retta o vás říká, že jste zcela výjimečný letec, pilot a organizátor. Pro mého syna vévodu z Hararu koupíte bezpečný dvoumotorový letoun a naučíte ho dobře létat. Premiér Ato Makonnen Habte Wold se těší, že mu pomůžete vyřešit některé problémy v rozvoji státní kontroly. Já bych raději dříve znal váš názor na naše civilní a vojenské letectvo. Rád bych o tom brzy dostal zprávu. Všechna vaše hlášení a memoranda podepisujte s hodností colonel (plukovník). Dávám ji některým svým diplomatům. Při jednáních vám poskytnu dostatečný respekt. Pište mi o jakémkoliv problému hodném mé pozornosti včetně bezpečnosti hlavy státu. Nedotýkejte se však otázek církve, barvy pleti a vnitropolitických problémů a sporů, pokud vás o to sám nepožádám. Nebudete-li se moci něčemu z toho vyhnout, budete mít dosti příležitostí sdělit mi to ústně. Jen mně. Pracovat a

---

²⁷⁴ Tamtéž, s. 126.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 140.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 141.

provádět kontroly budete v místech, která vám sám určím. Ústně nebo písemně. Těší mě, že s vámi mohu mluvit francouzsky. Žádám vás ale, abyste na mě mluvil anglicky pokaždé, když nás nebude nikdo poslouchat, a vždy, kdykoliv to bude mé přání. Naučte se amharsky, aby vám hodnostáři neměli co vyčítat, až u nich budete provádět kontrolu...“²⁷⁷

Bohuslav Tobyška byl ohromen nádherou a pompézností císařského paláce. Do císařovy pracovny ho uvedl livrejovaný sluha, vše se jen blýskalo čistotou, sály byly plné mramoru, zlata a drahého nábytku. Velmi mile ho překvapilo, kolik toho císař o Československu věděl. Dokonce prý projevoval vděk dr. Benešovi za to, že se zastal jeho země ve Společnosti národů a že Československo jako jedna z mála zemí dodrželo sankce vůči fašistické Itálii. Prohlásil, že udělá všechno pro to, aby se Tobyškovým v Etiopii líbilo. Dále pak Tobyškovi ukázal tajný vchod, který vedl do jeho kanceláře. A nakonec mu doporučil, aby se co nejdříve sešel s jeho druhorozeným synem, vévodou z Hararu.²⁷⁸

Zanedlouho se Tobyškovi podařilo přesvědčit císaře o schopnostech a kvalitách přítele Vítězslava Rosíka, z inspektorátu československého letectva v Anglii, který potom sloužil jako letecký přidělenec u spojenecké mise v Berlíně. Tato dvojice byla záhy doplněna dalším Čechoslovákem, dr. Františkem Roučkem, bývalým rektorem pražského Vysokého učení technického. Tobyška byl mezi emigranty velmi váženou postavou, často se podílel na organizaci společenského života zejména u příležitosti jednotlivých výročí československých státních svátků.

Hlavním důvodem Tobyškovy mise v Etiopii byl dozor nad výstavbou a organizací civilního i vojenského letectva. Císař ho však pověřoval i odborně technickými zahraničními misemi. Se zvláštním posláním cestoval například do Francie, Egypta či Indie. Později se také jako odborný poradce podílel na přípravách státní návštěvy císaře v Československu. V rámci této návštěvy došlo k velmi zajímavé události. Císař, sám velký milovník koní, byl již v roce 1953 za pobytu ve Vídni okouzlen stádem čistokrevných lipicánů. A když zjistil, že se jejich chovu věnuje pozornost i v Blatné, pozval ke svému dvoru v Addis Abebě na slovo vzatého československého odborníka Bedřicha Hildprandta i s rodinou. Bedřich Hildprandt, po únoru 1948 zbavený svého majetku i stáda, spravoval téměř dvacet let císařův hřebčinec.²⁷⁹

Důkazem toho, že se B. Tobyška těšil plné císařově důvěře, bylo jmenování do funkce finančního kontrolora. Jeho pracovní náplní bylo sledovat hospodaření při plnění smluv různých zahraničních pomoci a zacházení s prostředky císařovy pokladny. Tobyška měl v této

---

²⁷⁷ Tamtéž, s. 146.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 171.

době v úmyslu od císařského dvora odejít, protože nesouhlasil s vedením resortu civilní dopravy, který vedl Takle Roro, o němž bylo známo, že o letectví neví takřka nic. Přestože měl nabídku převzít reprezentaci holandské společnosti KLM v Káhiře, zůstal věrný císaři. Kdyby však tušil, do čeho se žene, zajisté by se rozhodl jinak. Zakrátko totiž odhalil finanční nesrovnalosti a podvody včetně vykrádání zásob tekutých paliv z letiště a defraudace císařova majetku. Jediným postiženým v této aféře byl však paradoxně on sám. Jednoho večera si pro něho do hotelu Ras přijela skupina podezřelých lidí, unesla ho, do krve zmlátila a poté jen tak vyhodila na ulici.²⁸⁰

Tato země se pro něj začala stávat nebezpečnou. V roce 1960 provedli lidé okolo korunního prince Asfy Wossena pokus o převrat. Císař tou dobou pobýval na státní návštěvě Brazílie. Nakonec se situaci podařilo uvést do relativního klidu ještě před jeho návratem do země. Vojenský zásah si vyžádal několik desítek obětí. Pro Bohuslava Tobyšku to byl jeden z impulsů k odchodu z Etiopie. Tím druhým byl zdravotní stav jeho dcery Ludmily, která trpěla ve vysoko položené Addis Abebě dýchacími problémy. Koncem roku 1961 se B. Tobyška po více než dvanáctiletém úspěšném působení z Etiopie odstěhoval. Císař mu za jeho zásluhy předal Menelikův řád II. stupně ve zlatě, jedno z nejvyšších vyznamenání.

Jeho dalším působištěm se stala Itálie, kde se aktivně angažoval v prostředí československých emigrantů. Problémy emigrantů usazených v Evropě mu však byly cizí. Ještě dlouho se zabýval spíše Afrikou, jejím bojem proti kolonialismu a vznikem prvních politicky nezávislých států na černém kontinentu. Přitahovalo ho víc dění v Addis Abebě než šarvátky mezi čs. emigranty a jejich nepříliš úspěšné snahy o vytvoření jednotné platformy.²⁸¹ Na Etiopii však Tobyška úplně nezanevřel. Přeci jen zanechala tato obdivuhodná země plná protikladů v jeho srdci hlubokou stopu. Získal si tu přízeň samotného Haile Selassieho, kterého po svém odjezdu z Etiopie přijel ještě několikrát navštívit. Nedlouho po vypuknutí revoluce 1974 se B. Tobyška sešel s ministrem obrany generálem Amanem. Během vzájemného rozhovoru připustil, že nový režim by mohl vyvést zemi z těžké krize, že snad přinese určitá řešení sociálních problémů. Krátce po svém odjezdu se dozvěděl smutnou zprávu, že neznámí pachatelé přepadli v noci vilu generála Amana a všechny její obyvatele včetně ochranky povraždili.²⁸² Naděje a víra v nový režim tím vzala za své.

Poslední návštěvu Etiopie uskutečnil v roce 1975, císař byl již tou dobou uvězněn v Menelikově paláci. Tobyšku nejprve internovali v hotelu, kde bydlel, a později ho

---

²⁸⁰ Tamtéž, s. 183.

²⁸¹ Tamtéž, s. 183-184.

²⁸² Tamtéž, s. 192.

vyslýchali. Po dvou měsících mu konečně dovolili zemi opustit. Musel tu bez náhrady nechat veškerý majetek včetně zařízené vily, postavené na lukrativním pozemku, který mu daroval císař.²⁸³

Haile Selassie a Bohuslav Tobyška, dávní přátelé a bojovníci za svobodu svých zemí již nestihli realizovat to, na čem se kdysi dohodli při jednom z rozhovorů. Císař umřel v osamění, internován a zklamán z osudu své země, která začala nabírat marxistický kurs. Colonel Toby se s rodinou přestěhoval do Španělska, kde zemřel roku 1987.

„Mně osobně řekl, že věří, že i Československo bude jednoho dne patřit mezi svobodné státy. Věděl dobře, co jsem pro získání jeho svobody udělal, a dovedl si představit, co zápas o nezávislost s sebou přináší. Slíbil mi, že až se Československo zbaví totalitního režimu a získá znovu svobodu, nechá přistavit zvláštní letoun, aby mě i s rodinou dopravil tady odtud rovnou do Prahy.“²⁸⁴

---

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 163-164.

5.3. Josef Zelenda (1914-1969): výjimečně nadaný konstruktér

„Sláb jenom ten, kdo ztratil v sebe víru. A malým ten, kdo zná jen malý cíl.“

Svatopluk Čech

Josef Zelenda se narodil 23. srpna 1914 ve východočeské Poličce. Maminka i tatínek se živili tkalcovstvím. Již ve školních letech se Josef začal intenzivně zajímat o techniku. Hned po škole nastoupil do učení ve Šlosrově kovárně v Poličce, kde se věnoval převážně správě kol, šicích strojů a všemožných jiných věcí.²⁸⁵ Již jako učeň si údajně sestrojil první primitivní automobil, do něhož vložil motocyklový motor, který se mu podařilo odkoupit za 150 korun. Podvozek si sestavil ze starého železa. Tento automobil využíval na počátku třicátých let k dopravě svých kamarádů na kopanou či ke stěhování, za což inkasoval peníze na nákup benzínu.²⁸⁶ Výjimečnost a šikovnost mladého učně nezůstala v prostředí malého městečka dlouho utajena. Jako jeden z prvních si ho všiml známý poličský občan, majitel obchodu s rádii v Riegrově ulici pan Neuhauser, který Josefa Zelendu finančně podporoval. Neuhauser byl svědkem prvních Josefových vynálezů a se zatajeným dechem sledoval, jak se mladému učni daří. Zajisté si byl vědom, že peníze vynaložené na rozvoj takového talentu nepřijdou nazmar. Dopis Emany Doubravy, Neuhauserova švagra, je příkladným svěděním o Zelendově zápalu pro věci související s bádáním v oblasti technického pokroku. Doslova se tu píše o mladém vynálezci, který pracuje na projektu, jež může do budoucna přinést nové poznatky při dobývání vesmíru i v letectví. Doubrava byl očitým svědkem tehdy ještě ne zcela dokončeného projektu mladého Zelendy. Byl unešen jeho výkladem a výpočty, kterým prý takřka nerozuměl. Zelenda na závěr svého přednesu prohlásil:

„Kdybych měl svíčku, která by ten žár snesla, měl bych vše.“²⁸⁷

Po vyučení se Josef vydal v sedmnácti letech pěšky do ciziny. O tom, jaká místa navštívil a co přesně dělal, se žádné podrobné zmínky nedochovaly. Po návratu se usadil v Praze, kde si v roce 1938 zařídil menší dílnu a najal dělníka. Vedle své běžné činnosti pracoval ještě na svém vynálezu, který spočíval v sestrojení raketového motoru pro pohon letadel a lodí. Nakonec se mu podařilo motor dokončit a poté ho úspěšně prodal do Velké Británie za tehdy úctyhodných 50 000 korun. Zároveň obdržel od britské strany zakázku na

²⁸⁵ *Z ničeho za dva roky továrníkem.* In Polední list ze dne 18. 11. 1941.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ Pozůstalost Josefa Zelendy (dále jen pozůstalost J. Z.; pozůstalost v držení rodiny): Vzpomínka na pana Zelendu v dopise Emany Doubravy ze dne 29. 7. 1969.

sestavení podobného, většího motoru za pětinasobnou cenu.²⁸⁸ S takovým kapitálem se již mohl bez potíží pustit do realizace letitého plánu, výroby přesných soustruhů. V roce 1941 zaměstnával Josef Zelenda nepřímo až 70 lidí. Dařilo se mu vyrábět jeden soustruh denně s prodejní cenou 25 000 korun. Předpoklad navýšení výrobních kapacit na sebe nenechal dlouho čekat. Zelenda dokázal vyrábět 5-6 takových soustruhů denně. Tyto výrobky se těšily velké kvalitě, údajně obráběly materiál s přesností až na jednu setinu milimetru.

„Ani v Americe nemohou dělat zázraky a my máme proti nim dokonce i výhodu dělníků. Rozhodně naši dělníci jsou lepší a vše je opravdu jen otázkou specializace výroby a větších prodejních možností. Již dnes dodávám do celé řady zemí v Evropě, jako jsou: Portugalsko, Švýcarsko, Dánsko, Itálie, Slovensko, Generální Gouvernement, Chorvatsko a přirozeně v první řadě Německá říše. Již dnes máme zakázek až do konce roku 1943, přijímáme zakázky na rok 1944 a dále a také se nám stane, že v jednom dnu musíme odmítnouti zakázek i více než za 1 milion korun.“²⁸⁹

V březnu 1941 se Josef Zelenda v Praze poprvé oženil. Jméno manželky není známo, jisté však je, že manželství bylo po pár letech rozvedeno.²⁹⁰ V roce 1940 zakoupil J. Zelenda ve Středoklukách u Prahy čtyři parcely a přenesl sem výrobu z kapacitně nevyhovující dílny na Vinohradech. Součástí pozemku byla také západní část objektu továrny na výrobu obráběcích strojů a slévárny. Jeho záměrem bylo vybudovat moderní pracovní prostředí. V letech 1940 - 1943 provedl kolektiv pracovníků v čele se stavitelem Chmelem stavbu nové montážní haly, nové zastřešení budov, výměnu oken, nové vjezdy do hal, vnitřní úpravy včetně dlaždic atd. V r. 1943 provedla firma ZELENDA přesun části výroby z pražských provozoven do nového objektu. Byla však nucena během krátké doby uvolnit prostory pro firmu LETOV. Tato firma byla orientována na leteckou výrobu nacistické Luftwaffe.²⁹¹ Po válce přišla do továrny opět firma ZELENDA, která převedla komplexně výrobu z pražských provozoven. Dokončovala se výroba speciálních soustruhů UZ 4, Z 4, ZD 100. Hlavním výrobkem byl univerzální soustruh ZN 150. Souběžně s hlavním výrobkem byla uskutečňována výroba ručních stolních brusek a stolních vrtaček. Ve speciální dílně byly

---

²⁸⁸ ZELENDA, Jiří. *Nejasně jasná zpráva o životě a smrti Josefa Zelendy (seminární práce)*. Polička, 2000, s. 3.

²⁸⁹ *Z ničeho ...*

²⁹⁰ ZELENDA, Jiří. *Nejasně jasná...*, s. 3-4. Z tohoto prvního manželství měl J. Zelenda dceru, která po listopadu 1989 získala v restituci zpět majetek firmy Zelenda a spol.

²⁹¹ [cit. 2006-02-06] URL: <www.stredokluky.cz/info.htm> Továrna ve Středoklukách podlehl v roce 1948 znárodnění a přešla pod České závody kovodělné a strojírenské. O rok později se stala součástí Zbrojovky Brno, zanedlouho je již definitivně začleněn pod TOS Hostivař jako provoz 04. Usnesením lidového soudu civilního ze dne 4. 11. 1954 byla firma ZELENDA a spol. vymazána z obchodního rejstříku.

vyrobeny další prototypy nového výrobku ZA 36. Továrník uvažoval i o výrobě lidového automobilu, v němž byl zabudován motor Jawa-250. Prototyp nesl název ZEDA a byl i v tehdejším tisku publikován.²⁹²

Josef Zelenda byl po komunistickém puči pro svoji podnikatelskou činnost v centru pozornosti. Nový režim nakládal s lidmi jeho založení po svém a on si to velice dobře uvědomoval. V roce 1949 se mu podařilo uprchnout do Německa, kde zpočátku prodával po domech látky a poté si zařídil malou opravnu kol a motocyklů. Žádné bližší informace o jeho pobytu nejsou známy, stejně jako to, proč z této země zanedlouho odjel do Afriky. V jednom ze dvou dopisů z roku 1956 psal rodině, že v Etiopii pobývá sedmým rokem. V té době zde již působil jako technický ředitel v největším závodě ministerstva financí a byl velmi dobře zajištěn. Zároveň byl jmenován do správní rady autobusové společnosti, což mu podle vlastních slov přineslo zvýšení platu, ale na druhou stranu rovněž velké množství práce.²⁹³ Píše tu o tom, že vlastní tři automobily, a že vybavení jeho domu plně odpovídá západním standardům. Tyto dva dopisy dávají alespoň trochu nahlédnout do prostředí a poměrů kolem člověka pracujícího na etiopském ministerstvu v polovině padesátých let. Zelenda popisuje, že je běžným zvykem mít v domácnosti jednoho i více sluhů. Domy lidí z vyšších kruhů byly střeženy hlídačem, o zahradu se staral zahradník. Ulice Addis Abeby byly přeplněny automobily, z velké části těmi nejluxusnějšími značkami světového trhu. Na druhou stranu však poukazuje na fakt, že automobil nebyl v Etiopii luxusem, ale v pravém slova smyslu dopravním prostředkem. Takřka každá rodina prý měla automobil, často dva i tři, neboť autem se jezdilo do práce, na nákup atd.²⁹⁴

V souvislosti s automobilismem připomíná rovněž velice špatný stav silnic, zmiňuje se pouze o zlomku kvalitních asfaltek. Valná většina z nich byla však paradoxně vybudována Italy během okupace. V jednom dopise se již zmiňuje o nákupu auta pro svého bratra Františka. Chtěl ho takto obdarovat a potěšit. Měl na to dostatek peněz, autům dobře rozuměl a měl k nim snadný přístup. Ovšem vzhledem k nedostatku valut nebylo možno z Etiopie vyvážet starší auta i jakékoli stroje.²⁹⁵

Ve volných chvílích se J. Zelenda věnoval cestování, které spojoval s lovem lvů a leopardů. Také se tu podruhé oženil, jeho manželka se jmenovala Božena a pocházela z Prahy. Z pozůstalosti nelze vyčíst, kdy přesně Josef Zelenda Etiopii opustil, ani co ho k tomu bezprostředně vedlo. Patrně však jeho odchod z Etiopie významně ovlivnil špatný

---

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ Pozůstalost J. Z.: dopis z Addis Ababy z 8. 12. 1955.

²⁹⁴ Pozůstalost J. Z.: dopis z Addis Ababy z 25. 10. 1956.

²⁹⁵ Pozůstalost J. Z.: dopis z 8. 12. 1955.

zdravotní stav, v této době již trpěl tuberkulózou.²⁹⁶ Je známo, že mnoho lidí má ve vysoko položené Addis Abebě velké problémy s dýcháním. Josef Zelenda podstoupil později ve Spojených státech dvě operace plic, ke konci života již měl funkční pouze polovinu jedné plíce.²⁹⁷

O životě Josefa Zelendy ve Spojených státech podává nejspolehlivější svědectví několik dopisů z let 1968-1969. Nepíše se tu ovšem, jak dlouho již Zelendovi v Americe pobývali. Na základě pozůstalosti se dá odhadnout, že tu pobýval někdy od počátku 60. let. J. Zelenda tu rozjel podnikání skutečně ve velkém. Nezměrným úsilím zde během několika let vybudoval podnik, jenž nesl název *ZELENDIA Machine and Tools Corporation*. Specializoval se na výrobu různých šroubů, závitů, čepů, matic, francouzských klíčů apod. Zařídil si pěkné bydlení v New Yorku a až do konce svého bohatého života se naplno věnoval podnikání. To, že relativního blahobytu nabyl způsobem, který by mnozí jen stěží dokázali, sám komentuje v některých dopisech domů:

*„Jsem zapřažen denně od rána do večera, a když pak přijdu domů, pokračuji v přípravě kalkulací a čtu odborné časopisy, abych šel s dobou. Teď mám alespoň neděli pro sebe, ale to neznamena, že nepracuji. Alespoň nejdu do podniku. Prvních pět let zde v USA jsme neměli ani jeden den volno, ani neděli či svátek. První naše dovolená byla po sedmi letech... Život je všude stejný – ten vysoký standard, o kterém se tak často hovoří, je výsledek tvrdé práce. Zadarmo nikde nikdo nic nedá, obzvláště ne zde v USA. Americký národ je národ přistěhovalců, každý musel začínat těžce a tak nikdo nikoho nelituje a nerad slyší nářky neb osudy všech jsou si velmi podobné.“*²⁹⁸

V jednom z dalších dopisů Josef Zelenda podotýká, že lidé z ČSSR, které zaměstnával, si jen těžko zvykali na více práce a cizí prostředí. Byl toho názoru, že kdyby lidé u nás pracovali stejně tvrdě jako v USA, životní úroveň by zde byla vyšší.²⁹⁹

Josef Zelenda se v polovině roku 1968 chystal do Československa. V jednom dopise se o tom dokonce zmínil v souvislosti s nákupem zboží pro svůj podnik. Psal tu doslova o novém a lepším režimu.³⁰⁰ Z plánované návštěvy sešlo o několik týdnů později, kdy do Československa vtrhla vojska Varšavské smlouvy.

Před Vánocemi roku 1968 splnil svoje dávné přání a zaslal svému bratrovi do Poličky tuzexový poukaz na 2 500 dolarů, který měl posloužit k nákupu osobního automobilu.

---

²⁹⁶ Zelenda, Jiří. *Nejasně jasná...*, s. 7.

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ Pozůstalost J. Z.: dopis z New Yorku z 29. 10. 1968.

²⁹⁹ Pozůstalost J. Z.: dopis z New Yorku z 28. 4. 1969.

³⁰⁰ Pozůstalost J. Z.: dopis z New Yorku z 28. 6. 1968.

Součástí tuzexového poukazu byl i seznam autoprodejen.³⁰¹ V červenci 1969 se oba bratři sešli po dvaceti letech v rakouském Badgastein, kam jezdívala manželka Josefa Zelendy Božena kvůli problémům s revmatismem. Po mnoha letech si mohli popovídat a ve stručnosti zrekapitulovat, co se za těch posledních dvacet let přihodilo významného, i když to nejdůležitější znali oba ze vzájemné korespondence. Po pár dnech se zase rozloučili a oba doufali, že se ještě někdy setkají. Již se tomu tak nestalo. Josefu Zelendovi se poprvé přitížilo ještě v Rakousku, další komplikace nastaly během zpátečního letu do USA.³⁰² Zemřel jen pár dní po svém návratu do Spojených států, aniž by ještě naposledy spatřil prostory svého podniku, který tak tvrdě vybudoval.

---

³⁰¹ Tamtéž, tuzexový poukaz z 26. 11. 1968.

³⁰² Tamtéž, dopis ze 7. 8. 1969.

6. Závěr

Primárním cílem předkládané práce je analýza hospodářských, politických a kulturních styků mezi Československem a Etiopií v letech 1955-1974. Motivací pro zpracování této problematiky ve výše uvedeném období byla dosavadní absence tematiky československo-etiofských styků v obecné rovině. Existuje několik dílčích studií, jež nastiňují některé základní aspekty spolupráce obou zemí. Ve většině případů však akcentují vztahy mezi oběma zeměmi v souvislosti s jinou etapou soudobých dějin. Velmi přitažlivým tématem, které poutá pozornost zejména těch historiků, jež studují vojenské a hospodářské dějiny, je v tomto ohledu československý zbrojařský export v průběhu italsko-etiofské války 1935-1941. Československá historiografie se poté na pole vzájemných vztahů obou států vrací po revolučních událostech v Etiopii v roce 1974, jež měly za následek sesazení Haile Selassie I., definitivní pád císařství a nastolení marxistického režimu, do jehož čela se v roce 1977 postavil generál Mengistu Haile Mariam. Od této chvíle se socialistická Etiopie stává opět vděčným tématem vědeckých pracovníků, pro něž se tu nabízelo pole pro výzkum atraktivní a zároveň ideologicky propagované země. Předchozí etapa, v níž obě země udržovaly neméně intenzivní spolupráci, zůstala doposud neprozkoumána. Částečně to lze přičítat i politickému kursu Etiopie, jejíž jednotky bojovaly v korejské válce v rámci mise OSN. Socialistický tábor byl možná do jisté míry popuzen i císařovým balancováním mezi západem a východem, kdy se jednoznačně snažil o hospodářskou prosperitu Etiopie bez ohledu na to, obchodoval-li se světem kapitalistickým nebo komunistickým.

Počátek diplomatických styků obou zemí spadá již do meziválečného období, kdy Československo začalo hledat obchodní partnery v zemích třetího světa. V roce 1934 byl položen dobrý základ pro budoucí zahraničně-obchodní vztahy uzavřením obchodní smlouvy. V této době již obě strany zvažovaly zřízení ZÚ, tato aktivita však vzala za své v důsledku italského vpádu do Habeše v roce 1935. K opětovnému navázání diplomatických styků došlo v průběhu druhé světové války, kdy si hlavy obou států vyměnily zdvořilostní dopisy. V roce 1944 byl v Etiopii předáním pověřovacích listin akreditován velvyslanec v egyptské Káhiře Jaroslav Šejnoha. V listopadu 1947 byl pak vystřídán Františkem Kruckým.

Intenzivní jednání o zřízení ZÚ v Addis Abebě začala již na počátku padesátých let. V této době byla v Addis Abebě dokončena stavba muniční továrny, do které dodávaly zbrojní materiál pro výrobu pušek a pěchotní munice tři významné československé exportní podniky – Povážské strojírny (iniciátor samotné výstavby muničky), ČKD Sokolovo a

Zbrojovka Brno. Výstavba muniční továrny byla zároveň první významnou aktivitou, na níž se ve větší míře podíleli odborníci z Československa. Jejich působení a následná nechuť k návratu do vlasti provokovala československé úřady, které vytvářely na experty všelijaký nátlak ve snaze přimět je k odchodu z Etiopie. Na tomto příkladu lze názorně doložit fungování institucí zahraniční politiky, které podléhaly direktivám komunistické strany.

Československý ZÚ byl zřízen rozhodnutím vlády ze dne 21. září 1954, svojí činnost zahájil v lednu 1955. Až do ledna 1956, kdy přiletěl do Addis Abeby první československý vyslanec se stálým sídlem v Etiopii dr. Jaromír Vrla, byl řízen chargé d'affaires. Otevřením diplomatického úřadu došlo v rovině obchodní i politické ke značnému sblížení obou stran. Československá vládní delegace podnikla do konce padesátých let několik návštěv Etiopie, jejichž účelem bylo rozšířit styky obou zemí v oblasti hospodářské i kulturní. Vyjednávání vládních delegací stálo také u zrodu myšlenky uskutečnit návštěvu císaře Haile Selassieho v Československu, ke které došlo v roce 1959. Pro rozvoj vzájemných vztahů měla naprosto kardinální význam, neboť v jejím rámci bylo dohodnuto několik smluv, které vytvořily příznivé podmínky pro následující období. Největší význam měla zřejmě hospodářská dohoda a dohoda o kulturní spolupráci, která zaručovala mimo jiné také nabídku stipendijních míst pro etiopské studenty na československých vysokých školách. Rozšíření doznala také oblast hospodářská, jež zajišťovala československým podnikům zahraničního obchodu možnosti podílet se na etiopských investičních celcích.

V průběhu celého sledovaného období vykazoval zahraniční obchod s Etiopií výrazně aktivní obchodní bilanci. PZO vyvážely do Etiopie zboží takřka všeho druhu. Na druhou stranu možnosti importu z Etiopie byly značně omezené, což de facto platilo pro všechny zahraniční partnery etiopského císařství. Nejčastější etiopskou vývozní komoditou byla káva, která v porovnání s ostatním zbožím naprosto dominovala. Dalšími vývozními artikly, které stojí za zmínku, byla především olejnatá semena a kožešiny.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Fondy Archivu Ministerstva zahraničních věcí (AMZV), Teritoriální odbory (TO), Etiopie.

AMZV, TO – obyčejné, Etiopie 1945-1959.

AMZV, TO – tajné, Etiopie 1955-1959.

AMZV, TO – obyčejné, Etiopie 1960-1964.

AMZV, TO – tajné, Etiopie 1960-1964.

AMZV, TO – tajné, Etiopie 1965-1969.

AMZV, TO – tajné, Etiopie 1970-1974.

Pozůstalost Josefa Zelendy (uchována v rodinném držení).

Paměti Vasilu Bil'aka: Unikátní svědectví ze zákulisí KSČ, I. díl, Praha, 1991, s. 62. ISBN 80-85363-05-4.

Literatura

ADAMCOVÁ, Lenka. *Etiopie, Angola a Mosambik: Otázky socialistické orientace a hospodářská spolupráce s ČSSR (disertační práce)*. Praha, 1986.

ADÁMEK, H. – MIKEŠ, P. *Čas je dar Afriky: Etiopie*. Praha, 2000. ISBN 80-242-0458-4.

CLAPHAM, Christopher. *Hailé Sélassié et son temps*. In *L'Éthiopie contemporaine*. Paris, 2007.

CLAPHAM, Christopher. *The Horn of Africa*. In *The Cambridge History of Africa*, s. 458-500.

DEJMEK, Jindřich. *Vývoj ministerstva zahraničních věcí a diplomacie Československa v letech 1918-1992*. In *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. Století: Vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha, 2002, s. 333-367. ISBN 80-86547-07-8.

HRABAL, Bohumil. *Obsluhoval jsem anglického krále*. In *Tři novely*. Souborné vydání.

- Praha, 1989, s. 133-319. ISBN 80-202-0059-2.
- CHMIEL, Juraj. *Československý zbrojársky priemysel a taliánsko-etiopský konflikt*. In Historie a vojenství, č. 2, 1991, s. 40-64.
- HUBINGER, Václav. *Encyklopedie diplomacie*. Praha, 2006. ISBN 80-7277-296-1.
- MIKEŠ, Pavel. *Československo-etiopské styky*. In Bulletin Sdružení přátel Etiopie, č. 1. Praha, 1992, s. 7-9.
- OLŠA, Jaroslav, jr. *Českoslovenští diplomaté v černé Africe 1918-1955: Počátky budování sítě československých zastupitelských úřadů na jih od Sahary*. In Mezinárodní vztahy 2/2005, s. 90-101. ISSN 0323-1844.
- PARLESÁK, Adolf. *Habešská odysea*. 2. vydání. Praha, 1989. ISBN 80-7038-086-1.
- PETRÁČEK, Karel. *Etiopie*. Praha, 1964.
- PETRŮF, Pavol. *Taliánsko-etiopska vojna v rokoch 1935-1936: príčiny, priebeh, dôsledky*. Bratislava, 2000. ISBN 80-223-1412-9.
- POLÁČEK, Zdeněk. *Socialistická Etiopie*. Praha, 1981.
- KAPUŚCIŃSKI, Ryszard. *Na dvoře krále králů*. Praha, 1980.
- LACINA, Karel et al. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha, 1987.
- LENDEROVÁ, Milena. *Československo a habešská krize (rigorózní práce)*. Praha, 1972.
- MARCUS, G. Harold. *A History of Ethiopia*. Berkeley, 1994. ISBN 0-520-08121-8.
- MARCUS, G. Harold. *Haile Sellassie I.: The formative years 1892-1936*. Berkeley, 1987. ISBN 0-520-05601-9.
- MOJDL, Lubor. *Etiopie*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-221-X.
- PROCHÁZKA, Jáchym Bohumil. *Čeští františkáni v Habeši*. Praha, 1937.
- SCHOLZ, Milan. *Dvakrát komunistické Československo a Afrika*. In Soudobé dějiny 4/2007, s. 867-871. ISSN 1210-7050.
- SLÁDEK, Čestmír. *Colonel Toby : Na dvoře krále králů*. Praha, 1999. ISBN 80-206-0569-X.

STAPPEN VAN DER, Xavier. *Ethiopie – au pays des hommes libres*. Paris, 2004.

VÍT, Jakub. *V roli exportéra*

VIVÓ, Raúl Valdés. *Neznámá revoluce*. Praha, 1981.

WOLDEKIRO, Abadi. *Tendenční neutralita: československý zbrojní průmysl a italsko-habešský konflikt*. In Soudobé dějiny, č. 1-2, 2006, s. 9-28. ISSN 1210-7050.

ZÁHOŘÍK, Jan. *Itálie a Etiopie (1914-1941)*. In Historický obzor, IX.-X., 2006, s. 203-208.

ZELENDA, Jiří. *Nejasně jasná zpráva o životě a smrti Josefa Zelendy (seminární práce)*. Polička, 2000.

ZEWDE, Bahru. *A history of modern Ethiopia 1855-1991*. Second edition. Oxford, 2001. ISBN 0-85255-786-8.

ZÍDEK, Petr. *Československo a francouzská Afrika 1948-1968*. Praha, 2006. ISBN 80-7277-305-4.

ZÍDEK, Petr – SIEBER, Karel. *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948-1968*, Praha, 2007. ISBN 80-86506-58-4.

ZÍDEK, Petr. *Vývoz zbraní z Československa do zemí třetího světa v letech 1948-1962*. In Historie a vojenství, 3/2002, s. 523-567.

Televizní dokumenty

Císařův přítel: Dobrodružný život cestovatele Adolfa Parlesáka, dokument České televize z cyklu Zapomenuté výpravy, 2005, režie M. Kačor (odvysíláno 2007-14-01).

Afrika rodu ženského. Dokument České televize z cyklu Příběhy z Afriky, režie A. Majstorovičová (odvysíláno 2009-06-08)

Internetové odkazy

[cit. 2009-14-06] URL: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Etiopie>>.

[cit. 2009-28-06] URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Haile_Selassie>.

[cit. 2009-12-03] URL: <<http://www.mzv.cz/addisababa/cz/index.html>>.

[cit. 2009-20-04] URL: <<http://www.oakostelec.cz/historie.htm>>.

[cit. 2006-02-06] URL: <<http://www.stredokluky.cz/info.htm>. >.

[cit. 1997-10-10] URL: <<http://www.angelfire.com/ny/ethiocrown/Tewod.html>>.

[cit. 2009-06-04] URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Musil>.

[cit. 2008-03-09] URL:

<http://www.praha.eu/jnp/cz/extra/rok_68/expedice_lambarene.html>.

[cit. 2009-27-04] URL:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/311._%C4%9Aeskoslovensk%C3%A1_bombardov%C3%A1c%C3%AD_peru%C5%A5_RAF>.

[cit. 2008-01-12] URL: <<http://www.vrtulnik.cz/mil/1.ldap.htm>>.

[cit. 2009-17-06] URL:

<<http://www.cestovatel.cz/clanky/rozhovor-s-vladimirem-plesingerem>>.

Seznam tabulek v textu

Tabulka č. 1- Vývoz zahraničních obchodních partnerů do Etiopie 1956-1957

Tabulka č. 2 – Dovoz zahraničních obchodních partnerů z Etiopie 1956-1957

Přílohy obrazové

Obr. č. 1 – mapa koloniálního rozdělení Afriky

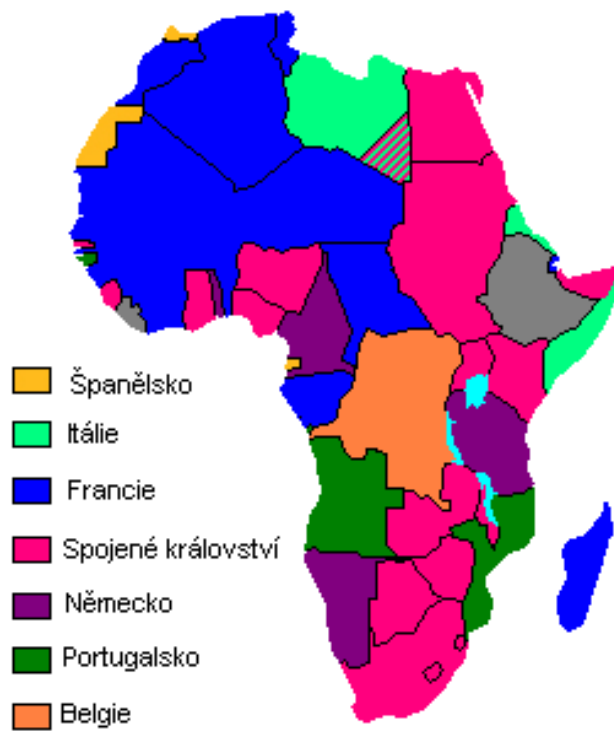
Obr. č. 2 – aktuální mapa EFDR

Obr. č. 3 – Haile Selassie na návštěvě Chýně

Obr. č. 4 - Haile Selassie a Antonín Novotný při slavnostní inauguraci na Univerzitě Karlově

Obr. č. 5 - Obrázek 5 – Podpis obchodní dohody 1956

Obrázek 1 – mapa koloniálního panství v Africe

Obrázek 2 – aktuální mapa EFDR

Obrázek 2 – Haile Selassie na návštěvě Chýně (červenec 1959)

Obrázek 5 – Haile Selassie a Antonín Novotný při slavnostní inauguraci na Univerzitě Karlově

Obrázek 5 – Podpis obchodní dohody 1956

Résumé

Les premiers contacts diplomatiques entre la Tchécoslovaquie et l’Ethiopie eurent lieu dans les années vingt par l’intermédiaire des bureaux diplomatiques français et du consulat tchécoslovaque au Caire. Le nouvel état tchécoslovaque avait besoin d’élargir son influence économique en Afrique. Les activités sur le plan politique et économique furent approfondies en 1934 par la signature du contrat commercial qui incluait la possibilité d’ouvrir un bureau diplomatique à Addis Abeba. Ce plan fut interrompu par la guerre italo-éthiopienne de 1935-1941. Au cours de cette guerre, la Tchécoslovaquie fournit des armes au gouvernement éthiopien pour qu’il puisse se défendre contre l’agression italienne. Ce fait eut des conséquences très importantes dans la période après la deuxième guerre mondiale.

Le consul au Caire, M. Jaroslav Sejnoha, obtint de l’agrément pour l’Ethiopie en 1944. Ce fut un moment diplomatique crucial qui motiva les deux pays pour continuer à coopérer. Les contacts économiques s’amplifièrent avec la construction, par l’entreprise de Povazska Bystrica, d’une usine de munitions à Addis Abeba en 1947-1950. Beaucoup d’experts tchécoslovaques ne voulaient pas rentrer au pays après avoir fini cette construction en raison du changement de régime, même si les contrats personnels qu’ils avaient conclu avec le gouvernement tchécoslovaque les incitaient à repartir.

Le consulat tchécoslovaque à Addis Abeba commença à fonctionner en janvier 1955 sur la base de la décision du gouvernement n.(umero) 1862 du 21/09/1954. Le premier consul tchécoslovaque Jaromir Vrla reprit son poste en 1956. L’ouverture du consulat eut un impact considérable sur l’élargissement des relations politiques, économiques, culturelles etc.

Les activités du consulat étaient très engagées au point de vue idéologique et marquées par les conséquences de la guerre froide. Le personnel était chargé d’écrire des rapports concernant la vie personnelle des émigrés tchécoslovaques mais il n’avait presque aucun instrument de pouvoir pour les poursuivre. Cette tendance s’adoucit dans les années soixante avec l’abandon du régime stalinien rigide et l’adhésion à la politique de détente globale.

Les entreprises tchécoslovaques participaient aux projets d’investissement surtout dans l’agriculture et la production industrielle. Les relations économiques et culturelles étaient basées sur des contrats conclus en 1959. Le gouvernement offrait des bourses universitaires pour les étudiants éthiopiens, les bibliothèques échangeaient des livres. L’exportation

tchécoslovaque domina les échanges commerciaux entre les deux pays pendant toute la période 1955-1974.